

NÉMETORSZÁG HÁBORÚS ESÉLYEI A NÉMET SZAKIRODALOM TÜKRÉBEN

ÍRTA

DR. LAJOS IVÁN

PÉCS, 1939

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT.
A nyomdáért felelős: Wessely Károly igazgató.

FELELŐS KIADÓ: DR. LAJOS IVÁN

MINDENKI FELELŐS!

Több, mint másfél évtized óta foglalkozom a világháború és az utána következő idők diplomáciai történetével. Minél mélyebbre merültem el a források tanulmányozásában, minél több eddig ismeretlen, adatot sikerült felkutatnom, annál jobban megerősödött bennem az a meggyőződés, hogy az antant államok, de különösen *Franciaország és Anglia* úgyszólván az utolsó pillanatig *keresték a lehetőségeket a Monarchia megmentésére*. Egymásután kaptuk a különböző békeajánlatokat. Kezdetben különbékénket célozták ezek, de később nem hiányoztak olyan javaslatok sem (Id. erre nézve „Tanulmányok a világháború diplomáciájából“ c. 1938-ban megjelent munkámat), melyek német szövetségésünk szempontjából is nagyon is elfogadhatók lettek volna. Berlin vagy még inkább a német katonai körök azonban hajlíthatatlanok maradtak. Be kellett már látniuk, hogy a győzelem minden reményét el kell temetniük, *bizalmas megbeszéléseken hangoztatták is ezen meggyőződésüket*, de még ekkor is hódításra törtek, **még akkor sem akarták pl, Belgiumot kiadni kezükből.**

Mi pedig kifelé azonosítottuk magunkat ezen programjukkal, *tovább vívtuk reménytelen harcunkat*, elzárkóztunk minden közeledési kísérlet elől, visszautasítottunk minden ajánlatot, míg csak meg nem kondult a halálharang a fejünk felett, míg csak magunkra nem vontuk az antant közvéleményeinek a németek iránt érzett egész gyűlöletét, míg csak le nem késtünk mindenről. (L. ugyanott). Számításaink nem váltak valóra. *Mind a saját, mind pedig a szövetséges vezérkar tervei fiaskóval jártak*. Tudjuk ma már, hogy **akkor is** a Blitzkriegben reménykedtünk. Teljesen kidolgozott programunk volt, hogy német szövetségésünk hat hét alatt Belgiumon keresztül Franciaország szívébe tör, Paris elfoglalásával megadja a kegyelemdőfést az amúgy is „degene-

rált“ Franciaországnak, utána együttes erővel leverjük az orosz kolosszust és „*mire a fálevelek lehullanak, otthon lesznek katonáink.*“ Amerika állásfoglalását **akkor is** lebecsültük. **Akkor** sem hittünk a háborúba való beavatkozásában, **akkor is** azt hangoztattuk, hogy a legvégső esetben még ez sem volna baj, mert **akkor sem** hittük, hogy döntő erővel lesz képes megjelenni a nyugati fronton. Capelle német helyettes tengerészeti államtitkár pl. még röviddel az amerikai háború kitörése előtt is azt magyarázgatta a német parlamentben, hogy „*Amerika háborúba való beavatkozásának jelentősége tengerésztechnikai szempontból a nullával egyenlő*“ „**Null! Gleich null**“ — erősítgette folyton. S mi mindezt **akkor is** elhittük neki! **Akkor is** legyőzhetetlennek tartottuk a germán óriást, **akkor is** „vagyálmokban“ ringattuk magunkat és **akkor is** keservesen csalódtunk, **mert az** eredmény letí; Csonka-Magyarország.

Úgy érzem, ma ugyanez a helyzet fenyeget mindnyájunkat! Nem akarom vizsgálni, hogy elkerülhető-e tényleg a háború, csak *egyre fokozódó kétségbeeséssel látom*, hogy sajtónk egy része, sőt túlnyomó része mesterségesen preparálja közvéleményünket az esetleg kitörő háborúban Németország oldala melletti részvételünkre. *Hosszú idő óta figyelem ezt a játékot.* Én is Tiaiiottam az 50.000 repülőgépnél és egyéb csodáknál a meséjét. Mindezt azonban *sem a tényleges német magatartással*, sem a német vezető tábornokoknak a nagyobb akciók előtti (Blomberg, Fritsch stb.) vagy közvetlenül utáni (Beck, a tüzérség főparancsnoka) leváltásával, sem pedig *főként avval, a ténnyel* nem tudtam összeegyeztetni, hogy a francia nagyvezérkar lapja az „Epoque“ volt mindig az, amely a legélesebben harcolt minden engedmény ellen hirdetve, hogy inkább a háború áldozatát is vállalni kell, mert ez csak győzelemmel, végződhet it nyugati hatalmakra nézve.

Figyeltem az osztrák Anschluss német diplomáciai játékát, vizsgáltam a szeptemberi krízis jelenségeit és azután elkezdtem foglalkozni a kérdéssel. *Elsősorban is a német szakirodalomhoz nyúltam* és akkor döbbsent rám a **rémület!** Éppen ezért most úgy érzem, hogy **jelentkezmem kell!**

Mert mindenki felelős!

Lelkiismeretünk és a történelem ítélőszéke előtt valamennyien, a legkisebbek is felelősek vagyunk azért, hogy a mai sors-

fordulat idején, akár szóval, akár írásban, akár csendes félrehúzódással milyen irányba segítettünk fordítani a magyar sors kerekét? Tisztában kell lennünk avval, hogy ami mai sorsdöntő napjainkban történik, azért minden, de minden magyar, aki már gondolkodni tud, legyen tanult vagy tanulatlan, öreg, vagy fiatal, férfi vagy nő, szegény, vagy gazdag, hatalmas vagy jelentéktelen irtózatossá felelősséggel tartozik.

Kutatásaim során sokszor egészen kézzel fogható és megcáfolhatatlan adatokkal sikerült kimutatnom egyes német hírforrások saját felkészültségükről elterjesztett adatainak hihetetlen túlzásait. Jellemző eset volt pl. erre a legutóbbi cseh annexió példája, mikor a német *Europa-Press* híreit közvetítő *Információ* azon hírt kürtölte világgá, hogy Csehország megszerzésével nem kevesebb, mint „3000 modern harcirepülőgép” jutott a német hadsereg kezébe. Evvel szemben ugyanis Pierre Cot francia légügyi miniszter 1939. februárjában megjelent „L'armée de l'Air” c. művében ugyancsak foglalkozik — bár egészen más szempontból — e kérdéssel. Erősen hibáztatja *Daladier müncheni engedékenységét*, hangoztatva, ha háborúra kerül a sor, *a győzelem feltétlenül a nyugati hatalmaké lett volna. Cáfolja azon híreket, melyek a német légiflotta túlnyomó erejéről szólnak.* Maga is közöl összeállításokat a szembenálló felek légi flottáinak erejéről, melyekből kitűnik, hogy ha az orosz légiflottának egy részét Japánnal szemben lekötöttnek is vesszük, **a demokráciák légi ereje még ekkor is minimálisan 38 %-kal múlta felül** a német és olasz repülőgépek együttes létszámát. Az kétségtelenül meglehet, hogy az *utóbbiak erejét szándékosan becsülte le a volt francia légügyi miniszter*, de éppen könyvének tendenciája alapján teljesen **kizártnak** kell tekintenünk, hogy a **cseh repülőgépeknek számát szállította volna a ténylegesnek majdnem ötödrészére!!** Ie. Adataiból pedig az tűnik ki, hogy a cseh hadsereg mindössze 1200 repülőgéppel rendelkezett és ebből is 700 volt csak „modern harcirepülőgépnek” tekinthető, míg a cseh repülőipar évi teljesítőképessége — ugyancsak Cot szerint — *háború esetén* 300 gép előállítására becsülhető (84, 88. 1.).

De a diplomáciai történelem tanulmányozása és a politikai célok vizsgálata megmutatott nekem egy másik igazságot is. **Éljünk barátságban** hatalmas szomszédunkkal, *de csak magyar*

*célokat kövessünk. Legyünk tisztában avval, hogy a német politikának olyan céljai is vannak, amelyek **nem egyeztethetők össze a magyar érdekekkel.** Ne csak a hivatalos politikai nyilatkozatokat lássuk magunk előtt, ne csak a pillanatnyi helyzet által kiváltott, de éppen ezért naponkint változó felfogások csengjenek fülünkbe. **Keressük meg a német politika alapjait,** vizsgáljuk meg **milyen célokat plántál át lassan, szívós, mesteri propagandájával a nép millióinak lelkébe?***

S német barátunkkal szemben ebben a tekintetben aránylag könnyű a helyzetünk. Ott diktatúra van és *a diktatúra hatalmas eréllyel nyom el minden megmozdulást, ami sokszor rejtett céljával ellentétben állana. Ma véletlenül sem lehet kint a német politikai irodalomban olyan könyvet találni, melynek tendenciáját nem szívesen látnák a német hatalmasok.* Mi, akik egyes kérdések külföldi irodalmát keressük, *igen gyakran kapunk az udvariatsággal határos válaszokat, ha véletlenül egy ilyen könyv beszerzésével kísérletezünk.* Ott tehát „**a könyvek tényleg nem hazudnak**“. Ott a propaganda iránya **nem egyéni vélemény»** *Ott minden propaganda írás jövendő hivatalos politikai célokat takar.*

Ennek tudatában mindenekelőtt vegyük elő tehát a Magyarországgal foglalkozó német politikai irodalmat, lapozgassunk benne és **minél kevesebb egyéni kommentárral** idézzünk ter-
mékeiből.

NÉMET TERVEK AZ IRODALOMBAN.

Elsősorban is vegyük kezünkbe a német nemzeti szocializmus 1, számú bibliáját. Itt fekszik előttünk a német nép vezérének „Mein Kampf“ c. munkája. Az 1937-i kiadás. Benne olvashatjuk Hitlernek hamisíthatatlan és soha meg nem változtatott politikai céljait, Rosenberg Alfréd a „Völkischer Beobachter“ 1935. július 18-i számában „*a nemzeti szocialista érzés- és gondolatvilág változhatatlan alapjának*“ nevezte e könyvet és a vezér másik meghitt bizalmasa Goebbels 1935. április 20-i beszédében ugyancsak nyíltan hirdette, hogy **„Hitler céljai soha nem változtak.** Amit ma tesz, azt akarta már 1919-ben is. De a mindenkori helyzetnek megfelelőleg mindig *változtathatók voltak az eszközök, melyeket céljainak keresztülvitelére felhasznált.*“

A népi világnézet „az államban elvileg csak célhoz vezető eszközt lát — olvassuk a könyvben — és céljának az ember faji létének fenntartását tekinti... Ezen felismerés folytán kötelezve érzi magát a világmindenségben uralkodó örök akaratnak megfelelően *a jobbnak és az erősebbnek a győzelmét előmozdítani, a rosszabbnak és a gyöngébbnek pedig alávétését kívánni.*“ (421. 1.) **„Egyedüli jog az erőben van.**“ Életének célja, hogy megteremtse „a német népnek a germán államát.“ (362. 1.) „E német birodalomnak, mint államnak **az összes németeket magába kell foglalnia,** azzal a feladattal, hogy ezen népből a faji őselemekben a legértékesebb részeket **ne csak összegyűjtse és fenntartsa, hanem lassan és biztosan uralkodó pozícióra emelje.**“ (439, 1.)

A német nemzeti szocialista munkáspárt 25 szakaszból álló programjának 1, pontja, melynek pedig „megváltoztathatatlan alapul kell szolgálnia“ (513, ki.) szintén „*a népek önrendelkezési joga alapján az összes németeknek egy államban való egyesítését*“ kívánja és ehhez Feder Gottfried hivatalos komment-

tárja még a következő megjegyzést fűzi. **„Nem mondunk le egyetlen németről sem,** aki Dániában, Lengyelországban, Luxemburgban, Elzász-Lotharingiában, Cseh-Szlovákiában, Olaszországban, Ausztriában és **az osztrák utódállamokban él.“**

Ez azonban még korántsem elegendő, A németiség lélekszámát a világon emelni kell, „Ma 80 millió németet számlálunk, — írja máshelyütt könyvében Hitler — de külpolitikánk csak akkor lesz helyesnek elismerhető, ha alig 100 év múlva 250 millió német fog élni a földön.“ (767, 1.) *Ennek megélhetéséhez természetesen újabb területek meghódítása szükséges.* „Csak egy elegendő nagyságú térség e földön biztosíthatja egy nép szabadságát.“ „*Új földterület szerzése a fölösleges népesség letelepíthetése végett végtelen sok előnyt jelent, főképp, ha nem a jelent, hanem a jövőt nézzük.*“ (151, 1.) Ezen nélkülözhetetlen területeket azonban *nem a tengereken túl kell Németországnak keresnie, „hanem ma csaknem kizárólag Európában.* Hidegen és józanul arra az álláspontra kell helyezkednünk, hogy az égnék bizonyára nem lehetett szándékában, egy népnek ötvenszer annyi földet juttatni a világon, mint a másiknak,“ (152. 1.) „Ezek szerint Németország részére az egyetlen lehetőség egy egészséges földbirtokpolitika keresztülvitelére csak magában Európában új tartomány megszerzésében áll. *Kolóniák erre a célra addig nem jöhetnek tekintetbe,* míg ezek európaiakkal való betelepítésre nagyobb mértékben alkalmasnak nem látszanak,“ (153, 1.) „Ennek megfelelőleg nekünk, nemzeti szocialistáknak *tántoríthatatlanul ki kell tartanunk külpolitikai célunk mellett,* nevezetesen, hogy a német **nép** részére biztosítsuk **az őt megillető földterületet.**“ (759, 1.) És: „ami a történelem folyamán hasznosan germanizáltatott, *az mindig az a föld volt, melyet eleink karddal megszeriztek és utána német parasztokkal betelepítettek.*“ (430, 1.)

A meghódítandó területek eddigi lakosságára nem éppen kecsegtető jövő vár, „Ebben a tekintetben a legélesebben fel kell lépnem azon firkászok ellen, akik *egy ilyen földszerzésben „szent emberi jogok megsértését“ állítják látni...* Mert egy népnek sincs e földön csak egy négyzetméter földre is nagyobb igénye és joga. Amint Németország határai véletlen határok, *a jelenlegi kor politikai küzdelmeinek megfelelő pillanathatárok, úgy más népek életterületeinek határai is ilyenek ... Az*

államhatárokat emberek teremtették és emberek is változtatták meg.“ (740. 1.)

„A népi mozgalom *nem lehet más népek védője, hanem saját népe előharcosának kell lennie.*“ (741. 1.) Egyébként pedig „a pacifista-humanista idea talán *akkor tényleg egészen helyes lesz, ha a legmagasabb rendű ember a világot előzőleg már olyan terjedelemben hódította meg és hajtotta hatalma alá, mely őt e földkerekség egyedüli urává teszi...* Előbb tehát jöjjön a harc és csak azután a pacifizmus.“ A hódítás után továbbá a hódító és az alávetett nép között kiegyezésnek, keveredésnek helye nem lehet, „mert a népiséget, jobban mondva a fajt, nem a nyelv, hanem a vér alkotja és germanizációról csak akkor lehetne beszélni, ha ilyen proceszussal az alávetettek vérének átalakítani sikerülne, de ez lehetetlenség. Egy ilyen eljárás (t. i. a közeledés) végeredménye tehát; éppen azon tulajdonságok elvesztése volna, mely egykor a hódító népet a győzelemre képessé tette,“ (428. ki.)

Hitler tehát — bár „*elsősorban*“ Ukrajnára gondol — kelet felé irányítja népe tekintetét. Evvel persze nem jár új utakon. Évszázados német politikai célokat hirdet csupán, állandó, sóvárgó terjeszkedési vágyát a német népnek kelet felé, a Drang nach Ostent, Már a legrégebb német katonadalok egyikében is kifejezésre jut ez a törekvés. „Gen Osten wollen wir reiten,“ „Kelet felé akarunk lovagolni“ — így kezdődik a dal. A világháború előtt és alatt szintén hatalmas erővel tört érvényesülésre ez a gondolat. Pár évvel ezelőtt „IV. Károly király élete és politikája“ c, munkámban részletesen ismertettem ezen erőfeszítéseket. Helyszűke miatt most mellőzöm őket tehát és csak annak megállapítására szorítokozom, hogy a nemzeti szocializmus hatalomrajtásával azelőtt soha nem látott erővel támadt fel újból ez a törekvés,

S hogy a német törekvések nem olyan ártatlanok, mint sokan feltüntetni szeretnék, hanem velük **komolyan számolni elsőrendű, nemzeti, hazafias kötelességünk**, azt legjobban bizonyítja Tramplernak az itt következő néhány sora: „Aç európai zavarzóban (érti ezalatt az Oroszország és Németország között le egészen a Balkánig húzódó tíz állam területét) az etnopolitikai kérdések megoldása egyfelől új jog és államkulturális alapon, a geopolitikai kérdéseké pedig tágterű gazdaságpolitikai alapon

biztosíthatná egyedül az élet szerves fejlődését. Közép-Európában a háborús katasztrófát, amely kétségtelenül e terület bolsevizálására vezetne, csak e belső konszolidálás akadályozhatná meg, amelynek célja a népi csoportok és a térségek szintézisén keresztül bölcs és önmegtartóztató hatalom útján a szerves élet védelme volna. Hogy vájjon ezt a szintézist az **egész területet átfogó állami szervezetnek kellene-e betetőznie, az egyelőre még távoli kérdés.** Nem **okvetlenül** szükséges...“ Trampler maga is egyike a legkiválóbb német geopolitikai íróknak, de idézett sorai a müncheni Haushofer szerkesztésében napvilágot látott „Jenseits der Grossmächte“ c. gyűjteményes munkában jelentek meg. Haushofer pedig a mai Németország hangadó és vezető geopolitikusa,

A Deutsche Schutzbund „Volk unter Völker“ c. kiadványában Karl C. v. Loesch így ír: „A szövetség a német nép közösségét szolgálja, tekintet nélkül a politikai határokra ... A munka népi... Az állam csak forma ... **A jövő német állama... nem voltaképeni célja a Deutsche Schutzbundnak, bár nagy-német gondolkozást, érzést és akarást mindenkitől követelnünk kell, aki a szövetség céljait szolgálja...** A nyersanyagot, az eljövendő nagy német **állam gondolatának a hordozóit kívánjuk épségben megtartani és átgyúrni,** Célunkat elértük, ha majd egykor a német nép — a közép-európai zárt települési terület tömbjében is, az előretolt és messze eltávolodott népi szigetekben és szigetekeskében is — minden tagjában annyira megerősödik, hogy a letöredezés veszedelme megszűnik ... A birodalomban székelő szövetség csak szellemi fegyverekkel küzdhet. Sem egyesek megsegítésével, sem erőszakkal nem operálhat. Ilyen, a háború előtti olasz irredentához hasonló eljárás nem lehet a mi célunk. *Hogy vájjon valamikor a német szabadság felé vezető úton* nem lesz-e mégis **ez az irredenta** egy **epizód, azt** ma senki sem tudja,„*Értsük meg tehát jól, amit Loesch az irredentáról, mint a német külpolitikában esetleg bekövetkezhető epizódról mond, az nem Elzászra, nem is Posenra vonatkozott, hanem Ausztriáról nem is szólva, a soproni és mosoni németségre is kiterjedt és ki tudja, vájjon megállt-e egyáltalában ennél és nem vonatkozik-e távolabbi magyar területekre is?*

Vannak ugyanis olyan német írók is, akik egészen nyíltan

és leplezetlenül hirdetik ezt a sokkal messzebbmenő programot is:

Ewald Banse százezer-számra olvasott „Rassen und Volk im Weltkrieg“ c. művében például kertelés nélkül megmondja, „a harmadik birodalmat — amint lelkiszemeink előtt lebeg — az Északitengertől a Rábáig, a Memel vidéktől az Etschig és a Rhóne-ig csak a vér és vas segítségével tudjuk megteremteni.“ Szerinte különben a magyarok egyébként sem valók Európába.

Benno Graf, aki Németországban elismert szakértője az Ostraumnak, egyik müncheni előadásában 1933. április 14-én a következőket jelentette ki: „Magyarország van miránk utalva, és nem mi Magyarországra. A magyar politikát végeredményben mi németek, a Hitler-uralom németjei döntjük el. A 8 milliós gyűlölködő kis, nyomorult, balkáni Magyarországnak nincs joga ahhoz, hogy állampolgári hűséget követeljen a németektől. A niagyarsággal szemben egy új jelszó született meg, amely így hangzik: **„A német határ a Balaton mellett fekszik.“** Magyarországon minden kultúrmegnyilvánulás német. A magyarságot, ezt a vad, lovas népet leszoktattuk a nomádságról, műveltséget és civilizációt adtunk neki. Ezt az országot, melyet a mi kultúránk formált a maga képére, nem hagyhatjuk számkunkra elveszni. Jogainkról nem mondunk le, mert **egyedül és kizárólag tőlünk függ ennek a területnek a meghódítása... Halálos biztonsággal, a dolgok és mozgalmaink pontos ismerete mellett állíthatom, hogy amit mondtam, be is iog következni ... A német kultúrtalajnak német népi talajja is kell válnia.“**

Lange Frigyes „Volksdeutsche Kartenskizzen“ c. művében többek között egy térképet találunk, mely a tolna-baranyai németségét ábrázolja. Ügyes technikával háromféle sraffozásban érzékelteti az abszolút és relatív német többségű és a német kisebbségi területeket és a térképoltvasásban kevésbé jártas német olvasó előtt azt a hitet kelti, hogy azokon a területeken magyar nem is él. A térképnek egyébként ezt a magyarázatot adja: „Majdnem zárt német területet találunk Baranyában a Duna és a Dráva közötti szögletben. A német telepesek itt is úgyszólván semmiből, a pusztából virágzó paradicsomot teremtettek, a mocsarokból új világ emelkedett ki. De köszönetet nem kaptak érte. Baranya államilag megoszlott. *Magyar részben*

találjuk Pécsset, ahol Budapesten kívül a legkíméletlenebbül folytatják a magyarizálást. (?!?) A város egyetlen egy fogadó-sában sincs bátorság, hogy egy németülbeszélő egyesületnek vendégszobát adjon. Baranya falvaiban a német családnevek magyarizálása virágzik és azokat a németeket, akik népcsoportok kulturális jogaiért harcolnak, sértik, gyanúsítják, sőt bántalmazzák.“

Egy más helyen elmondja, hogy Sopron, Mosón, Magyaróvár, Hegyeshalom szintisza német községek. A magyar nyelvhatár Nagycenknél kezdődik és a Fertő-tó legdélibb csücskét érintve, a Fertő-csatorna mentén húzódik a Dunáig. Magyarázatképen a békekötésekről mindössze ennyit ír: „Magyarországnak sikerült a Mosón- és Sopron-környéki németnyelvű területeket birtokában megtartani.“ Majd Burgenland térképe következik, „amely 1918-ban az önrendelkezési jog alapján Ausztriával kívánt egyesülni és vele együtt a birodalomba visszatérni és amely Pozsony, Mosón, Sopron és Vas megyékre terjed ki. De Parisban ismét másképp döntöttek.“ Vagyis egész egyszerűen a békeszerződések korrekciója gyanánt nemcsak Pozsonyt, hanem Magyaróvári, Sopront, Kőszeget, Szentgotthárdot akarja az akkori Ausztriával és vele együtt a német birodalommal egyesíteni.

A Deutsche Arbeit c. folyóirat 1936. novemberi számában kijelentette, hogy Magyarország revíziós igénye Burgenlandra teljesen tarthatatlan. Ellenkezőleg Németországnak van revíziós követelése Magyarországgal szemben, mert a népszavazás csalásával elvette Burgenland fővárosát, Sopront. Springschmidt német geopolitikus író pedig 1937-ben megjelent könyvében a következőket írta: „A magyarok betörték Sopronba és ezzel megfosztották Burgenlandot természetes fővárosától.“

Végül a Volksbund 1937-ben kiadott és a külföldi német-ség számára készült naptára többek között szintén hirdeti, hogy: „mi nem kívánjuk a másét, de az a föld, melyet bárhol a világon németek laknak, hozzánk tartozik.“

S hogy mindezek a fölfogások nem elszigetelt jelenségek Németországban, azt fényesen bizonyítják egyébként a Harmadik Birodalomban forgalomba hozott, de nálunk is terjesztett térképek, melyek Németország határait kifejezetten a Rábánál és a Balatonnál tüntetik fel, sőt a Zeitgemässes Mitteleuropa c.

derős szerénységgel **Budapesttel együtt az egész Dunántúlt is egyszerűen a német birodalomba kebelezi be.**

Amíg pedig a német népközösség ezen álma megvalósulhat, hatalmas erővel folyik a propaganda a külföldön élő németek körében. A Volksbund németországi központja minduntalan beleavatkozik életükbe, utasításokat, irányításokat ad nekik, pénzzel látja el bőségesen és gyakran hozza súrlódásokba őket az államalkotó néppel. Ezeket azonban otthon *nemcsak örömmel látják, de sokszor egyenesen maguk provokálják.* Otto Albrecht Isberth berlini tanár pl., aki pedig egyik legpontosabb ismerője a magyarországi német kérdésnek, nem is tagadja ezt. „*A német birodalomban — írja — még a mérsékelt felfogásúak körében is szívesen látják a magyarországi német kisebbség és Magyarország közötti ellentétek fokozódó kiélesedését, hiszen a viszonyok csak nyerhetnek vele tisztázottságukban és egyértelműségükben.*“

S azután emlékezzünk csak vissza a Völkischer Beobachternek a múlt év utolsó hónapjaiban és 1939. elején nemzetünk ellen intézett *ismételt, legsértőbb hangú kirohanásaira.* Vagy gondoljunk vissza arra, hogy a francia Barthou halála óta hallottunk-e Franciaország vagy Anglia bármelyik vezető államférfjától oly éles kirohanást a magyar revíziós igények ellen, mint amelyeneket Rosenberg Alfréd, akinek hivatalos minőségét a baráti Németországban senki sem vonhatja kétségbe, 1937. elején látott jónak intézni ugyancsak a Völkischer Beobachter hasábjain, tehát még a gleichschaltolt német sajtónak is eme **leghivatalosabb orgánumban,** nemzeti céljaink ellen. Veszélyesnek, méltánytalannak és igazságtalannak bélyegezte meg Magyarországnak a békés revíziót sürgető követeléseit és e közben olyan sértő hangot ütött meg, amelyre nem baráti, de még semleges vélemény sem, hanem a legellenségesebb, elvakult gyűlölet lehet csak képes.

Rendkívül kínos szenzációvá dagadt akkor ez a cikk, melyet azonban érthetetlen módon sajtónk egy része igyekezett könnyedén és felületesen elintézni. Hogy a német álláspont hirtelen ily nyíltan megnyilatkozott, ez nem volt kellemes magára a német Wilhelmstrassera sem, ahol mindig ügyeltek a magyar barátság melegentartására. Rosenberg cikkére tehát hamarosan válasz jelent meg a Frankfurter Zeitungban, melyben a cikkíró

nagy részében visszavonta és helyesbítette Rosenberg kitéréseit, vagy legalább is mérsékelni igyekezett azokat. Itthon is mindent elkövettek, hogy a magyar közvéleményt megnyugtassák és hangoztassák, íme: az igazi és valóságos német álláspont.

Nem sokkal később azonban újabb esemény történt. A frontharcosok berlini nemzetközi összejövetelén a román frontharcos csoport vezetője, Serdoru vezérelnök Hitler kancellárral való találkozása alkalmával nyíltan és kertelés nélkül fölvetette a kérdést a kancellár előtt: Mi tehát az igazság, a két német lap vitájában? Mert a román közvélemény örömmel és hálával fogadta Rosenberg cikkét, mint a román-német barátság bizonyítékát, azonban annál keservesebb lett a kiábrándulása, mikor röviddel utána megjelent a másik közlemény és homlokegyenest az ellenkezőket írta.

Hitler kancellár erre szórói-szóra a következő kijelentést tette a román frontharcos vezérelnök előtt, amelyet *a román sajtó azon melegében közzé is tett, sőt több ízben kihangsúlyozott, a nélkül, hogy* — bár egyes magyar lapok is szóvátették ezt — *valaha is cáfolat érkezett volna rá Berlinből: „A Völkischer Beobachterben megjelent cikket Rosenberg az én utasításomra írta. Azt akarom, hogy tudják meg azt a véleményemet, amely szerint az európai problémát határmódosításokkal sem egészben, sem pedig részleteiben megoldani nem lehet. A Frankfurter Zeitungban megjelent cikk nem az én felfogásom. Felhatalmazom önöket, hogy elmondják odahaza azt is, hogy a kisebbségi probléma minden államnak belső ügye.“*

De csak legújabbban is Gafencu oláh külügyminisztert Berlinben kísérő román újságírók előtt, amikor persze a külügyminiszter londoni magatartása nem volt még előrelátható, a német *külügyi sajtófőnök ugyancsak megismételte* azt a *soha meg nem cáfolt* kijelentést, nagy tévedés volna azt hinni, hogy a Romániával szembeni magyar revíziós igények Németország részéről támogatásra számíthatnának.

Végül még egyet! *A németbarát*, de hazafias magyar közvélemény már 1916-ban felháborodott tiltakozással reagált a „Die Tat“ c. tekintélyes német folyóirat azon példátlan tapintatlanságára, mely a közösen viselt világháború kellősközepén jónak látta újból kinyomatni Paul de Lagardenak, a mai nemzeti szocializmus voltaképeni atyjának egyik régebbi dolgozatát,

melyben a szerző ezeket írja „*A dunai birodalom minden néptörzse, beleértve különösen a magyarokat, Európának végtére csak terhére van. Minnél előbb pusztulnak el, annál jobb reájuk és reánk nézve.*“

Felháborodásunk azonban lassanként lelohadt. Lagardenak a nevét is elfelejtették Magyarországon, de annál inkább felkapták őt a nemzeti szocializmus hatalomrajutásával a baráti német birodalomban. A legelőkelőbb kiadónál egymásután jelentek meg újabb és újabb kiadásban magyargyalázó művei, sőt a **budapesti** Eskü-utca 6. szám alatti német **hivatalos könyvkereskedés** hangos reklámmal propagálta *ezt itt nálunk Magyarországon rendezett könyvkiállításain is.* 1937-ben jelent meg ez a legújabb kiadás, melynek előszavában harsogva magasztalja a kiadó **Lagardeban** a nemzeti szocializmus **örök prófétáját.** „Paul de Lagarde — olvassuk ebben — úgy fog bevonulni a történelembe, mint a nemzeti szocialista *Harmadik Birodalom alapeszméinek* leghatalmasabb úttörője, mint a német népi gondolat nagy hirdetője.“ Majd később: „Lagarde számunkra egyike a legnagyobb germán szellemeknek, **igazi próféta és ezért nem fog elavulni soha.** Tükröt tart kora elé, de mielőnk is. **Ő a megvesztegethetetlen, figyelmeztető, unszó** lelkiismeret. Hatalmas ethosa, feltétlenül igazmondást tanít és mértéket nyújt a mi korunknak s egyben valamennyi kornak. Lagarde **tökéletesen időszerű és az is fog maradni, amíg csak élni fognak a világon németek, akik Németországért küzdenek.**“

Nos hát Lagardenak ebben a könyvében a szerző már több mint két emberöltővel ezelőtt azt hirdette, hogy Németországnak gyarmatokra van szüksége, ezért azonban ne menjen a tengerentúlra, hanem itt, közvetlen közelében, a Monarchia népeit hajtsa uralma alá. Ezek ugyanis a németek és a délszlávok kivételével politikailag teljesen értéktelenek, az ember nem tudja miért vannak még itt, csupán csak arra jók, hogy a német újjáalkotás kezében anyagul szolgáljanak. A magyarság pl. soha, semmiféle téren említésre méltó eredményt nem produkált. „Magyarok, csehek és a többi más nemzetiségek, melyek még az osztrák jogar alatt élnek, *teherterelei a történelemnek. Felhasználhatók azonban egy értékesebb, de lágyabb érc ötvöztetésére. A német kivándorlást rendszeresen, gondosan és stratégiai szempontok szerint is kidolgozott terv alapján kell Isztria,*

a tót és a magyarlakta magyarországi részek, Csehország és Galícia, Szilézia lengyellakta sávjai és Posen felé irányítani.“ „Állítólag mintaszerű“, alkotmányunk **nem adhat jogot(?) nekünk arra, hogy önálló állam maradhassunk.** Számunkra egyetlen út marad: némán alávetni magunkat az elnémetesítésnek, mert: „Szánalmasabb színjátékot, mint Magyarország, egyetlen állam sem mutatott még Európában... Sértően kiüt-közö államférfihiány, tökéletes képtelenség arra, hogy politikai kötelességeit felismerje és teljesítse, tomboló pazarlás, nagyvási mánia, minden nem magyar nemzetiséggel szembeni zsarnoki elnyomás, de ugyanakkor hízélgés azokkal a zsidókkal szemben, akik az egyik napról a másikra alakultak nemzetiségből vallássá — ez minden, mit a történelem az utolsó évek Magyarországaról tanít.“ Támadja Bismarckot, aki Budapestre akarta áthelyeztetni a Monarchia súlypontját. Hirdeti, hogy „a Nibelungenlied és a német irodalom hazája nem süllyedt még annyira, hogy gulyást kelljen enni és csárdást kelljen táncolni ahhoz, hogy valaki uralkodhassék benne.“ Hangoztatja, hogy „nemcsak az összes szlávok, hanem a magyarok is azért gyűlölnék bennünket, mert tudják, hogy a mi életünk, az ő halálukat jelenti, nélkülünk szellemileg egzisztálni képtelenek, és ennek ellenére sem akarják elismerni a mi uralmunkat!“ Ilyen és ehhez hasonló kitételektől hemzsegnék e „Deutsche Schriften“ című műnek 31., 32., 33., 119., 120., 129., 130., 415., 454., 456. és 457. lapjai,

S ezt a könyvet hozta Magyarországra propagálni a budapesti hivatalos német könyvkereskedés! Propagálta pedig azon az alapon, hogy „a könyvek nem hazudnak. Még vágyaikban és látomásaikban is mindig egy nemzet legmélyebb igazsága nyilvánul meg.“⁶ Mindenkinek tudnia kell azonban a baráti Németországban, hogy ez a program csak a magyar népmilíók holttestén keresztül lesz megvalósítható. Bármit hozzon ugyanis számunkra a jövő, az biztos, hogy **akarunk lenni és leszünk is barátai Németországnak, de cselédei, helótái nem leszünk soha.** Az kétségtelen viszont, hogy mindezek az idézetek egy esetleges német győzelem, az európai egyensúly teljes felbillenése esetére nem a legboldogabb jövővel kecsegtetnek minket. Tényleg oly nagyok volnának azonban ennek esélyei? A továbbiakban erre a kérdésre igyekszünk majd feleletet adni.

„VÁGYÁLOM“ A BLITZKRIEG - A NÉMET SZAKIRODALOM TÜKRÉBEN.

A várható ellenfelek hadiértékét vizsgálva a német katonai körök teljesen tisztában vannak avval, hogy az 1914-es helyzethez viszonyítva ma lényegesen **nehezebb feladatok elé** állítaná egy esetleges háború a német haderőt.

Stratégiai terveik elsősorban Oroszország felé néznek és így természetesen vele is foglalkozik legtöbbet a szakirodalom. Ma már ez teljesen tisztában van azzal, hogy háromévi küzdelem után a cári birodalom letörése *nem is annyira a német hadsereg harci fölényének, mint inkább Oroszország teljes ipari alsóbbrendűségének volt köszönhető.* Az egyik legkiválóbb német szaktekintély, Friedensburg Ferdinánd vezérkari ezredes írja pl. „Kohle und Eisen im Weltkrieg“ című, 1934-ben megjelent művében, hogy az orosz harci erőnek 1915 tavaszán történt az 1914 augusztusi és szeptemberi helyzethez viszonyítva, oly feltűnő aláhanyatlása, mely lényegesen hozzájárult a német és osztrák-magyar seregek 1915-ös váratlanul nagy sikereihez, **elsősorban a hadianyagok békebeli készleteinek elfogyasztásával** s ezek utánpótlásának leküzdhetetlen nehézségeivel magyarázható, (156. ki).

Ebben a tekintetben pedig — itt ismét minden német forrás egyetért — 1914 óta nagyon is megváltozott a helyzet. „Ma — ugyancsak Friedensburg megállapítása szerint — valamennyi nagyhatalom közül a **szén-** és vasellátás tekintetében **egyedül** Oroszország **nézhetne** egy új háborús veszéllyel **lényegesen** erősebben szembe, **mint 1914-ben.** *A gazdasági nyomás kényszere alatt megtanulta, hogy lényegileg kívülről jövő szállítások nélkül fedezze szükségleteit és hatalmasan kiépítse termelési apparátusát*“, (Die mineralischen Bodenschätze als militärische Machtfaktoren. 52. és 312. l.)

A „Kriegswirtschaftliche Jahresberichte 1936“ kötetében dr. Spalcke Károly német őrnagy ugyancsak hosszabb cikk keretében vizsgálta az orosz helyzetet. „Minden fegyverkezési ipar legfontosabb alapjainak, a szén, vas- és acéltermelésnek vizsgálatából kiténik — olvassuk a tanulmányban —, hogy a szovjetunió az ötéves terv folyamán **oly** nehézipari fegyverkezési bázist teremtett, mely **a legnagyobb és legmodernebb katonai** államokéval most már teljesen egyenrangú. Végző konklúzióként pedig megállapítja, hogy: „A szükséges alapanyagok, szén, érc, vas és acél kiaknázásában a modern nagyhatalmak legelső soraiba nyomult, és mindezen felül a szovjetunióknak a pénzügyi hadviseléshez szükséges aranyalapját sem szabad lebecsülnünk.“ (165., 172. 1.).

Dr. Haudan Erwin, a berlini egyetem általános véderőtaní intézetének kiadásában, 1937-ben megjelent és „Motorisierungspotential der Sowjetunion“ c. dolgozatában ugyancsak elismeri, hogy „a szovjetunió a világ legnagyobb traktorparkjával rendelkezik, amely minden nagyobb nehézség nélkül építhető át tankkorrá.“ Mert: „A szovjetunió — írja azután — a világháború tapasztalatai alapján korán felismerte a motorok felhasználásának előnyeit és lehetőségeit a honvédelem különböző céljaira és ezt a felismerést hadseregének kiterjedt és erőszakolt ütemű motorizálásával tette váltotta át. Nemkülönbön: „az összesen 74 repülőgépgyárnak évi termelése 8000 gépre növekedett, a légi fegyverkezési üzemek munkásainak száma pedig eléri a 220 ezret“. Azután: „a legfontosabb repülőgépipari telepek kivétel nélkül repülőátadások hatókörain kívül hadföldrajzilag kedvező helyzetben vannak.“ Sőt „az egész orosz hadiipar részére további előnyt jelent, hogy teljesen új alapítású és így elhelyezésénél az ellenséges megközelítés elleni biztosítás szempontjaira is teljes mértékben tekintettel voltak.“ „Eltekintve az egyetlen — mindenesetre igen fontos — olajipartól, az összes ipartelepek a veszélyeztetett határoktól többszáz kilométer távolságban, mélyen az ország belsejében voltak elhelyezhetők.“ Éppen ezért: „A szovjetorosz motorizációs potenciálra döntő fontosságú iparágak esetleges ellenséges invázió általi kikapcsolására alig lehet számítani. Ezek az ipartelepek annyira mélyen fekszenek a szovjetorosz területen, hogy még egy 500 km szélességű területsáv elvesztése sem jelenthetné a motor, traktor.

harcikocsi vagy repülőgépterelési ipar lényeges veszélyeztetését.“

Bülow német vezérkari ezredes a „Militärwissenschaftliche Rundschau“ 1936-os évfolyamának 6. füzetében ezeket írja: „Oroszország az egyetlen európai állam, mellyel szemben a modern légiflották hatékony küzdelme területének óriási kiterjedése miatt kevésbé valószínű. Az ország terjedelme, gyéren lakottsága, fegyverkezési iparának, a kormányzati és közigazgatási centrumoknak a határoktól távoli elhelyezése, a repülőkhöz hatósugarának állandó fokozódása ellenére *légi támadások ellen még most is bizonyos természetes védelmet nyújt neki.*

Moszkva a nyugati szomszéd államok területéről kiinduló **zárt repülőátadások részére teljesen elérhetetlen.** Leningrad, Smolenszk, Kiev és Odessza, a határmenti köztársaságok ezen közigazgatási és kormányzati centrumai, a határtól való csekély távolságuk ellenére *levegőn keresztül nem fenyegethetek, mert a tekintetbe jöhető támadók a szovjet-orosz védelemmel szemben inferioritásban vannak. A Volga és a Don területének fegyverkezési centrumai a repülőátadások minden elgondolható hatósugarán kívül esnek.* Szovjet-Oroszország ezekszerint **az egyetlen állam, melynek a repülőtechnika jelenlegi feltételei mellett saját biztonsága miatt nem kell aggodalmakat táplálnia. Repülő erejének rendkívüli ereje és ütőképessége éppen ezért nem is annyira az ország megvédésére, mint inkább támadások intézésére hívatott.**“ Mert: „A számok bizonyítják — folytatja ezután —, hogy Szovjetoroszország néhány év alatt az összes többi légierővel rendelkező államok termelési erejét — Amerikát is beleértve — **messze túlszárnyalta.** *Aligha tételvezhető fel, hogy valamelyik másik állam Szovjetoroszországot a fegyverkezési verseny ezen speciális ágában egyhamar beérhesse.* A légierőt ma teljesen a saját erejéből egészíti ki és minden további nélkül képes volna már *most három-négyszeresére fokozni repülőgépgyártását.* Az összes nyersanyagok és feldolgozógépek mind az országban rendelkezésre állanak. Semmiféle tekintetben nincs többé külföldi tervezőkre, mérnökökre, vagy technikai szakemberekre utalva. **Valószínűleg ez a világ egyetlen légierője, mely beláthatatlan ideig folytathatná a háborút.**“ (803. 1.).

Ebben a tekintetben az utolsó években a nagyarányú német

légi fegyverkezés erősen változtatott ugyan a helyzeten, de a „Manchester Guardian“ még 1939 február 27-i számában is a német hadügyminisztérium égisze alatt megjelenő „Militär Wochenblatt“ állítását idézi, mely szerint **„minden kétséget kizárólag Oroszországnak van ma a világon a legnagyobb létszámú légi hadereje.“** Alig tíz nappal korábban, 1939 február 19-én pedig a milánói „Corriere della Sera“ is nyíltan hirdette az orosz hadseregről írt ismertetésében, hogy **„a némethez viszonyítva, az orosz légiflotta reális inferioritása nem állapítható meg“.**

Scheffel tábornok a berlini légügyi minisztérium egyik vezetője ugyancsak megírta még legutóbb is, hogy *Oroszország az egyetlen állam, mely képes iparát teljesen biztosítani a légi támadások ellen.* Meggyőződése szerint továbbá **Oroszország 1940-ben 12.000—15.000 repülőgépet tud építeni és adott esetben 20.000 repülőgép állhat azonnal rendelkezésére.** Fischer százados, Göring egyik legkedvesebb embere, nemrégiben szintén megállapította, hogy az orosz repülőflotta mögött *olyan ipar áll, melynek teljesítőképességéről vitatkozni sem lehet.*

Közbevetőleg itt említtem meg, hogy az „Ala d'Italia“ c. olasz folyóirat a múlt év júliusi számában **a német légiflotta erejét 4400 gépre (ebből 3000 elsővonalbeli) becsülte, hozzáfűzve, hogy az év végéig e szám valószínűleg hatezerre lesz fokozható.** Ugyanakkor a német ipar termelési kapacitását évi 5000 gépben állapította meg, mely szám háború esetén a **munkások napi háromszori turnusban** való leváltásával háromszorosára, *vagyis évi 15.000 darabra fokozható.*

Egészen kétségtelen, hogy az orosz népmilliók, különösen a paraszti tömegek ma, korántsem érzik a szovjetrezsím iránt azt az érzelmi közösséget, mint a Kolcsak, Wrangel stb. ellenforradalmi mozgalmak idején, de viszont tény az is, hogy ebben a tekintetben 1914-ben sem volt rózsásabb a helyzet. Az orosz-japán háború kedvezőtlen kimenetelét akkor is (1905-ben) nyomon követte a paraszti forradalom, melyet csak a legvéresebb harcok árán sikerült elnyomnia a cárnak. Egyre újabb paraszt-lázadások követték azonban egymást, melyekhez rövidesen a munkástömegek is csatlakoztak, úgy, hogy **közvetlenül a háború** kitörése előtt is barrikádokat láttak **a főváros utcáin.** Mindennek azonban az első években igen **kevésbé érezte csak káros**

hatásait az orosz cári rezsim. Az orosz milliók teljesítették kötelességeiket és harci értékük csorbulása *később is csak egészen más tényezők hatása alatt következett be.* A „Kölnische Zeitung“ 1939. február 21-i számában egyáltalában **nem kételkedik abban, hogy ma sem lesz más a helyzet.** „Nem kétséges — írja —, hogy az orosz katona, mint ezt a világháború és **1938 nyarán Kelet-Ázsiában a csangfengi eset is megmutatta,** bátor, kitartó, szívós és jó vezetés mellett kitűnően tud küzdeni.“ „*Számos legmagasabb és magasrangú tisztnek a legutóbbi időben történt eltávolításával ütőerejéből kétségtelenül vesztett ugyan,* mégis alapvető hiba volna, ha *állandó kiépítésének hatását és ezáltal fokozódott támadóerejét nem vennék megfelelően számításba.*“

Csaknem szószerint a fentiekben foglalja össze nézetét az orosz hadsereg értékéről a „Völkischer Beobachter“ 1939. január 26-i számában **a német nagyvezérkarnál szolgálatot teljesítő Zeska kapitány is,** azon hozzáfűzéssel, hogy belső nehézségei ellenére is **offenzív ereje állandóan növekszik és kétségtelenül a legnagyobb, de valószínűleg a legjobban is megszerzett hadserege a világnak,**

A legénység kiképzésére igen nagy gondot fordít az orosz hadvezetőség és éppen a csangfengi harcok igazolják ezen törekvéseinek sikerét. Vorosiloff hadügyi népbiztos a 18. kommunista pártnapon a hadsereg állapotáról tartott beszámolójában több japán tiszt orosz kézbe került naplójából közölt részleteket, melyeket **az idézett német nyilatkozatok után kétségtelenül hiteleseknek fogadhatunk el.** A 75. japán gyalogezred egyik zászlóalj parancsnokának, Hirabari őrnagynak feljegyzésében pl. a következőket olvashatjuk: „*Sokat szenvedtünk a szovjet tankoktól. Kihasznlják a terepet, egész közelünkbe férkőznek és úgy tüzelnek ránk. Tűzük rettenetes és szokatlanul biztos találatú volt.* Annyira idomulnak a környezethez, hogy gyakran csak tüzelőtornyuk emelkedik ki belőle, hogy tüzelhessenek, *Saját tűzünk nem volt elég hatásos.*“ Vagy: „A vörösök — írja Kofuendo főhadnagy naplójában — *nagyon ügyesen használják az összes gyalogsági fegyvereket: a löfegyvereket, a könnyű és a nehéz géppuskákat. Biztos tüzelésük hatása alatt nagy veszteségeket szenvedtünk.* A szovjetlövészek jól elfödik magukat és ügyesen kihasznlják a terepet. Három-négy ember csopor-

tosan beássa magát és a **legbiztosabb találatú tüzelést irányítják állásainkra**. Nagy veszteségünk, sok halottunk és sebesültünk van.“

Ráadásul Oroszország *gyors leverése* **katona-földrajzilag is csaknem lehetetlen feladat**. Metsch német tábornok „Der einzige Schutz gegen die Niederlage — eine Fühlungnahme mit Clausewitz“ c, 1937-ben megjelent munkájában hangsúlyozottan utal erre, „S Clausewitz mégis — írja — a nehezen sebezhetőségét a nagy orosz térségnek, mely **soha meg nem hódítható**, már 100 évvel ezelőtt **oly helyesen látta, mint ahogy ma kell ezt látnunk**. *A csaknem sebezhetetlen szovjet-orosz óriási síkság, majdnem autark hadigazdaságával és kimeríthetetlen embertartalékaival* Közép-Európa könnyen sebezhetőségével szembeállítva, **a legnagyobb hadászati passzívumunk Szovjet-Oroszország ellenében, olyan hátrány, melyet a légifegyverek alkalmazása óriási mértékben még inkább megnövelt... De a szovjet légiflotta új középeurópai lehetőségei szintén csak megerősítik Clausewitz tételét, hogy az orosz térség akár védelmi, akár támadóbázisként olyan erőt jelent, mellyel a sűrűnlakott Közép-Európa semmiféle egyenértékűt szembeállítani nem képes**. Könnyen eltalálható céltábla ez a szovjet bombavetőik részére, míg *ő maga európai repülőátadások számára meglehetősen hozzáférhetetlen zsákmány*.“

És a keleti helyzet ismertetésénél végül, de **nem utolsó sorban** nem hagyhatjuk figyelmen kívül a pompás lengyel hadsereget sem, melynek szelleme, felkészültsége és harci ereje össze sem **hasonlítható a régi cári hadseregben vagy légionistákként szolgált lengyel csapatok értékével**.

Ha már most ezekután keletről-nyugatra **fordítjuk tekintetünket**, úgy meg kell állapítanunk, hogy **itt ugyancsak romlottak a Blitzkrieg esélyei**. Az 1914-es helyzethez viszonyítva Franciaország javára ma döntő előnyöket jelent *elsősorban Németországgal szemben egész keleti határán kiépített óriási védelmi vonala, amellyel az 1914-es erődeit összehasonlítani sem lehet, főként azonban az a tény, hogy az általános védkötelezettségi szolgálatot a világháború óta megszakítás nélkül változatlanul fenntartotta és állandóan keresztülítte*.

Abban ugyanis ma talán a világ minden katonai szakértője egyetért, hogy a legközelebbi háború szintén a tömegek harca

lesz. „A szám — mondja Ludendorff 1936-ban a totális háborúról írt könyvében — **a háborúban nagyon is gyakran döntő jelentőséghez jut.** Hiba ezt elfelejteni és a szükségből erényt kovácsolni. A szám **jelentőségét kétségtelen világossággal fel kell ismernünk.** Elmondja azután a német hadsereg volt vezérkari főnöke, **már a világháborúban súlyos hátrányokkal járt, hogy az összes fegyverfogható embereket nem képezték alaposan ki, A háborúban divatba jött rövid kiképzési idő a békebeli kétéves szolgálatot katonatechnikailag korántsem pótolhatta.**

Ebben a tekintetben pedig német szempontból **azóta méginkább romlott a helyzet.** A háborúban az 1900-as évfolyam volt az utolsó fiatal gárda, mely bizonyosfokú kiképzésben részesült és az *általános védkötelezettséget csak 1935-ben vezették be újból.* Természetesen már ezt megelőző időkben is folyt bizonyos mértékű, a békeszerződés engedélyezett keretein túlmenő kiképzés Németországban és a sorozásra nem került korosztályokat lassankint rövidebb fegyvergyakorlatokon ugyancsak sietnek kiképezni, de mindez nem változtathat azon a tényen, *hogy az 1901-től 1913—14-ig terjedő évfolyamok emberanyaga sohasem részesült olyan terjedelmű kiképzésben, mint ez a háború előtti Németországban, de a háború utáni Franciaországban is szokásban volt, illetőleg az utóbbiban maradt.*

Mühlner „Bevölkerungsentwicklung unter kriegswirtschaftlichen Gesichtspunkten“ c. művének adatai szerint viszont az azóta sorozásra jelentkezett ifjak — **éppen a háborús, tehát a legkisebb létszámú korosztályok** — száma a következőképpen alakult: 1933-ban még 607 ezer, 1934-ben kerekén 600 ezer volt a húszéves ifjak lélekszáma Németországban, de ez a szám 1935-ben, *tehát az általános védkötelezettség behozatalának első évében 465 ezer,* 1936-ban 351 ezer, 1937-ben 314 ezer, 1938-ban 325 ezer főre esett alá. 1939-ben újból némi emelkedést (485 ezer lélek) találunk, vagyis összesen **a sorozásra jelentkezett ifjak száma 1,941.000 főre rúg.** Ebből természetesen le kell még vonnunk az alkalmatlannak bizonyult egyéneket, ami pedig ma jóval meghaladja a háborúelőtti időkben tapasztalt arányt. Az 1935. és 36. évfolyamból pl. a sorozásra jelentkezett 465.000, illetőleg 351.000 ifjúból átlagban **mindössze 75.9% volt besorozható csupán,** úgyhogy — természetese-

sen a hajdani Reichswehr, a kiképzési személyzet és a közbiztosági szervek legénységén felül — alig **több, mint 1½ millió kétévi alapos kiképzésben részesült tartalékkal rendelkezik ma a német birodalom, a franciák 5 millió főnyi ilyen tartalékával szemben.**

A III. birodalomban az egész nevelés szintén a testi erő és a katonai szellem kiképzésének szolgálatában áll ugyan, *de ez távolról sem jelentheti a szabályos katonai kiképzés pótlását.* A modern háború még sokkal inkább a gépek harca lesz, mint az utolsó világháború. *Rendkívül komplikált feladatok elé állítja majd a katonát, melyek teljesítése pedig pontos, részletesen kidolgozott, rövid kurzusokon meg nem szerezhető kiképzést kíván.* Metsch német altábornagy „a háborúutáni idők harci tapasztalait“ ismertető dolgozatában, **„teljesen elveszett fáradságnak“** minősíti azt a törekvést, hogy *a mai fegyvertechnikai sokoldalúságot és komplikáltságot miliciaszerűleg kiképzett csoportokra bizzák.* Sőt valószínűleg azt mondhatnánk, — írja azután, — hogy az elegendő iskoláztatás minimális ideje a kétévi szolgálati idő.“ A „Krieg als Staat“ c. művében pedig ugyancsak így ír: „A háborúutáni generáció, sőt a háború tapasztalt vezetői számára is alig hihető, mily kevés veszteséggel képesek az *alaposan iskolázott csapatok néha a legnehezebb feladatokat is megoldani. Megrázó ellenben, hogy mily gazdag aratását tartja a halál a futólagosan bevezetett félkatonák között, még ha a leghősiesebb lelkületűek is ezek.* De érthetetlen, miként lene?, msi, a fegyvertechnikailag komplikált küzdelemben, még valamilyen teljesítményt várni **a felületesen kiképzett tömegtől.**“ (34. l.).

A szükséges keretekhez nélkülözhetetlen tiszti és altiszti kar hiánya természetesen csak még inkább rontja a helyzetet. A német hadseregnek **különösen fontos momentum ez,** mert *a német kitűnő katona,* de **harci erejének teljes kifejtéséhez szolid, biztos kereteket kíván.**

A Versailles! szerződés 4000 tisztben állapította meg a német tisztikar létszámát. A jelenlegi hadsereg kereteinek teljes kiépítéséhez ellenben **legalább 45.000 főből álló tisztikarra volna szükség.** A hadsereg vezérei mindent el is követnek a hiányok pótlására, a régi Reichswehrnek mintegy 8000 altisztjét vették át az új tisztikarba és évenként nem kevesebb,

mint 4000 ifjú hagyja el tisztí kardbojttal a német katonai akadémiák padjait, de mindezek ellenére a tisztikar létszáma ma is alig éri el a 30.000 főt, úgy hogy legalább 3—4 évnek kell még eltelnie, hogy **a jelenlegi hadsereg tisztí szükséglete** fedezhető legyen. Mozgósítás esetén pedig ezenfelül még a jelenlegi 62 ezres létszámmal szemben **minimálisan** 150 ezer tartalékos tisztre és 600 ezer ugyanilyen altisztre volna szükség, ha csak az 1914-es helyzetnek megfelelő számú hadosztályt (120 gyalog és 11 lovast) akarna is fegyverbe állítani a német legfőbb hadvezetőség, így az itt felmerülő hiányok még nagyobbak és az életbeléptetett rendszer mellett új tartalékos tisztek képzése több évi próbaidőt igényel. **Jó pár évnek kell tehát megint eltelnie, míg a meglevő hiányok csak némiképp is pótolhatók lesznek.**

Gyors előreléptetések útján **legkönnyebb** volt *a tábornoki és törzstiszti kar kiegészítése, de még itt sem sikerült csak a minimális követelményeknek megfelelő létszámot is elérni.* A weimari Németország hadseregének 42 tábornoka és 600 törzstiszte a meglevő 7 gyalog- és 3 lovashadosztály igényeinek fedezésére bőségesen elegendőnek bizonyult. A hadosztályok mai számához azonban az akkori létszámnak **legalább hatszorosára volna szükség** és a mai napig egyedül a tábornoki karnál sikerült elérni ezt, mert a számszerűleg szükséges 252 tábornokkal szemben 274-gyel rendelkezik ma a német hadsereg.

Ezredes 105 volt az új véderő felállításakor, ma 530 van, vagyis *100-zal kevesebb, mint amennyire elengedhetetlenül szükség volna.* Az alezredesek kívánatos 726-os létszáma távolról sincs elérve, az őrnagyi karban pedig szintén 300—400 főből álló hiány észlelhető.

Ha háború esetére hadosztályonként 50 tábornokot és törzstisztet számítunk — *aminél kevesebbel pedig a szakirodalom véleménye szerint semmiesetre sem szabad dolgoznunk,* — úgy egy 100 hadosztályból álló mozgósított **német** hadseregnek **legalább 5000 tábornokkal és törzstiszttel kellene rendelkeznie a jelenleg meglevő 3850 körüli létszámmal szemben.** Ez pedig azt jelenti, hogy 100 hadosztálynál aligha küldhet többet a frontokra a német hadvezetőség, ha csak nem akarja túlságos felhígítással lényegesen csökkenteni csapattestjeinek értékét.

Ismétlem ugyanis, hogy a fentemlített eredmény is csak

a leggyorsabb előléptetésekkel volt elérhető. Jellemzők ezek tempójára pl. a következő pontos adatok:

1936 aug. 1-én a német hadseregben szolgálatot teljesítő 16 hadsereg-tábornok közül *egyetlen 1 volt* már 1933 jan. 1-én is gyalogsági tábornok, 4 altábornagyi, 10 tábornoki és 1 pedig még csak ezredesi rangot töltött be.

Ugyanezen időpont 51 altábornagya közül mindössze 10 volt 1933 elején tábornok, a többi 41 csak ezredesi rangot ért el addig és többen közülük ezt is csak röviddel előbb kapták meg.

75 tábornok közül 1933 januárjában 45 volt ezredes, 27 csak alezredes és 3-at ezredesi nyugdíjból hívtak vissza a szolgálatba.

A 323 ezredes közül a vizsgált időpontban mindössze 97 volt alezredes, 153 őrnagyi, 70 pedig századosi rangot töltött csak be és 3-at itt is nyugállományból rendelték be aktív szolgálatra.

Az alezredesi, őrnagyi és századosi rangfokozatoknál még intenzívebb arányokat öltött ez a jelenség. **Minél lejjebb megyünk a ranglétrán, annál nagyobbak a megállapítható hézagok, melyek természetesen nem maradhatnak majd káros visszahatás nélkül az egyes csapattestek harci értékére.**

Itt kell azonban pár szóban kitérnem a **német vasutak** jelenlegi helyzetére is. Mindnyájan ismerjük ezek döntő jelentőségét háború idején. A világháborúban ellenségeinkkel szemben egyik legdöntőbb előnyt jelentett számunkra a belső frontunk összefüggő egységes területe, mely kitűnő vasúti anyagunk és szolgálatunk mellett lehetővé tette számunkra a haderőnknek a pillanatnyi hadihelyzet szükségleteihez mért villámgyors átcsoportosítását.

S ezen a téren szintén súlyos nehézségekkel küzd a német birodalom már ma is. Az utolsó évek túlzott igénybevétele alaposan megviselte a német Reichsbahn teljesítő képességét, melyet az **anyagi utánpótlás kényszerű elhanyagolása csak még inkább fokozott.** A forgalomnak 5 év óta bekövetkezett 80%-os emelkedésével, a rendelkezésre álló gördülőanyag 10%-os csökkenése áll szemben. **Nem kevesebb, mint 4000 mozdonyra és 100 ezer vasúti kocsira volna ma — hivatalos adatok szerint — a birodalmi vasútnak sürgősen szüksége.** A meglévő szerelvé-

nyek túlnyomó részét az 1938, év két próbamozgósítása és a nyugati erődítési munkálatokhoz szükséges anyagszállítások súlyosan megviselték, úgy hogy **jelentős részükben gyors reparációra szorulnának.** Azonban a pénzügyi helyzet a szükséges költségek 10%-át sem engedi e célra fordítani és így napról-napra romlik a helyzet. Már az 1939-es év eleje óta a legnagyobb késésekkel közlekedtek a német vonatok. *Nem voltak kivételek ebben a tekintetben az expresszvonatok sem* és 8—10 órai késések sem tartoztak a ritkaságok közé. A múlt év utolsó heteiben egymásután kezdtek a német lapok különböző vonatok beszüntetéséről hozni híreket. **A vasúti szerencsétlenségek száma szintén rohamosan emelkedik.** 1932-ben 400-at érte csak ez el, de 1937-ben felülmúlta már az 1000-et is. **Ezen egyetlen évben az áldozatok száma ugyancsak $\frac{2}{5}$ -del emelkedett és 1938 első kilenc hónapja újabb 25 - o s emelkedést hozott.**

Háború esetén súlyosbító körülményt jelent továbbá a német hadiiparnak a nyugati határszélről egyre inkább a birodalom belsejébe történt áthelyezése is, ami által a szállítási távolság mintegy megkétszereződött és evvel együtt természetesen **duplájára emelkedett az esetleges nyugati front ellátásához szükséges ember és vasúti anyag mennyisége is.**

Ami végül magát a francia háborús potenciát illeti, **a komoly német szakirodalom soha sem osztotta a „dégénéráit“ Franciaország meséjét.** A „Kriegswirtschaftliche Jahresberichte 1937“ kötetében Justus Schmidt német katonai szakíró pl. hosszabb tanulmány keretében vizsgálta a kérdést és dolgozatának végén a következőkben összegezte megállapításait: *„Agrártermékekkel való ellátás tekintetében, háború esetén, Franciaországban nagyon kedvező a helyzet... Ha tehát olajtermékeknek és egyes gyarmati áruknak bizonyos bevétele háborúban is lehetséges lesz, Franciaország a legfontosabb élelmiszerek egyikében sem fog hiányt szenvedni.“* (145. l.) *„A hadigazdálkodás terén a francia kormány főgondja természetesen a fegyverkezési ipar fenntartására és kapacitásának fokozására irányul. Ebben a tekintetben abban a szerencsés helyzetben van, hogy hosszú idő óta organikusán növelt és technikailag ragyogóan kifejlesztett termelési apparátusra támaszkodhatok. A francia fegyverkezési ipar terjedelmét és teljesítő-képességét tekintve, a legerősebb Európában. Teljesítőképes-*

sége békében messze felülmúlja a francia hadsereg szükségletét és abba a helyzetbe hozza Franciaországot, hogy különösen keleteurópai szövetségeseit fegyverkezési anyagokkal állandóan gazdagon elláthassa. Ebből az a kettős előnye származik, hogy ezen országokat egyrésztől lekötelezi magának, másrészt pedig lényegesen nagyobb költségek nélkül tartja fenn hadiiparának túlméretezett teljesítőképességét.” (149. 1.).

Van azonban vizsgált kérdésünknek még egy másik, **döntő** fontosságú oldala is. Nem lehet vitás ugyanis — ez megint egyhangú felfogás valamennyi nemzet katona szakértőinek körében, — hogy a legközelebbi háború anyagszükségletei szintén sokkal nagyobbak lesznek, mint az utolsó világháború idején. *Ha tehát valamely államnak a szükséges nyersanyagok mind rendelkezésére is állnának, ezeknek a hadsereg szükségleteihez mért feldolgozása — ha csak a saját erejére támaszkodhatik — sokkal több munkást fog elvonni a küzdő frontoktól, mint a világháború idején,*

A német **Zimmermann** a „Der deutsche Volkswirt“ 1936 április 3-i számában pl. **26 millióra becsüli háború esetén a német munkásszükséglet létszámát.** A „Militär Wochenblatt“ 1937 júl. 9-i száma szerint minden küzdő katonára 7—8 otthon dolgozó munkás számítása a lehető legminimálisabb határ. *Possony István 1938-ban megjelent művében túlkevesnek ítéli meg ezt a számot is. Szerinte légi és erős páncélos erővel támogatott ofenzív operációk esetén, — melyekre pedig a gyors döntést kívánó fél feltétlenül kényszerítve van — minden küzdő katonára 12—12½ munkást kell számítanunk.* (Wehrwirtschaft des totalen Krieges 60 1.) **Éppen ezért „egy nagyhatalom háborús ellátására más államok közreműködésének biztosítása az egyetlen lehetőség ma és ez marad a jövőben is, A hadi ellátás legfontosabb problémáját, az emberkérdést, csak ez oldhatja meg; mert ha egy európai nagyhatalom 5—6 milliós hadsereget kívánna felállítani; úgy az ipari munkások szükséges számát nélkülözni kényszerülne, mert 3 millió főből álló hadsereg is az európai viszonyok mellett legalább 54 milliós népességet kíván“.** (93.)

Ahhoz viszont, hogy valamelyik állam saját szükségletei kielégítésének szolgálatába semleges államokat bekapcsolhasson, *szilárd hitelre, az illető államokkal szemben fennálló köve-*

telésekre, de mindenekelőtt hatalmas aranykészletre van szüksége. Ha ezzel rendelkezik, saját hadserege részére más állammal dolgoztathat és minden ott foglalkoztatott munkással saját hadi termeléséből vonhat ki és küldhet a haza védelmére egy katonát.

Ebben a tekintetben viszont a német helyzet az 1914-es állapotokhoz viszonyítva, — mint ezt később részletesen kimutatjuk majd — megint csak a legkedvezőtlenebb változást mutatja. Akkor ugyanis *Németország a világ harmadik hitelező állama volt, töretlen hitelképességgel és igen jelentékeny aranykészletekkel rendelkezett. Ma ezzel szemben adós állammá változott, hitele megrendült és aranykészlete is minimális.* A sajtó és egyes propagandabeszédek gyakran gúnyolódnak ugyan ez utóbbi jelentőségén, *de a szakirodalom nagyon is tisztában van vele.* A „Der deutsche Volkswirt“ egyik munkatársa, Dr. Eysen F., pl. a lap 1937 március 12-i számában megjelent „Wehrwirtschaftliche Grenzen der Selbstversorgung mit mineralischen Rohstoffen“ c. cikkében szomorúan állapítja meg fejtegetéseinek végső konklúziójaként: **„Ennek következtében odajuthatunk, hogy az arany a legfontosabb háborús nyersanyaggá válik“.** (Az eredeti szövegben is kiemelve.)

Mindezek alapján nagyon is érthető, hogy a német vezérkar maga is szembeszáll a „Blitzkrieg“-álmokkal. Ő hivatalos helyek támogatásával“ és a hadügyminisztériumban szolgálatot teljesítő dr. Hesse vezérkari őrnagy szerkesztésében megjelent „Kriegswirtschaftliche Jahresberichte 1936“-os kötetében Thomas vezérkari ezredes „Operatív és gazdasági gondolkodás“ c. cikkében pl. minden kertilés nélkül megírta, hogy „Rövid háborúra való hamis beállítottságunk egyszer már romlásunkat okozta, éppen ezért a légi és a tankrajok korában nem szabad a rövid háború vágyálmától vezetnünk magunkat.“ (ló. 1.).

Possony idézett munkájában ugyanezen álláspontra helyezkedik. *Részletes adatokkal ismerteti a légiharc esélyeit.* Nem vonja kétségbe ennek jelentőségét, *de határozottan szembeszáll a gondolattal, hogy ezen az úton döntés lenne elérhető. Utal a légvédelem egyre tökéletesedő voltára.* Megállapítja, *hogy döntés ezen az úton már csak azért sem várható, mert a szembenálló országok ma már relatív egyenlő értékű légiflották-*

kai rendelkeznek.“ (41. 1.) *Bármely ország össznépeességéből — mondja végül — mindig a legkedvezőbb körülményeket véve alapul, legfőljebb 1/1000 alkalmas repülőnek és valószínűleg még kisebb rész alkotnak, ami mellett az alkalmas személyek mindkét fegyvernél általában azonosak, vagyis egy katona, aki tankszolgálatra nem alkalmas repülőnek is csak kivételes esetben jöhet tekintetbe. Számítsuk most ehhez hozzá a kiképzési veszteséget, minden járműre számítsunk két kiképzett pilótát, vagy gépjárművest és végül vegyük tekintetbe a háborús veszteségeket, úgy kitűnik, hogy aligha van olyan állam, amely több, mint 10.000—20.000 repülőgépet vagy tankot háború esetén leghenyességgel el tudna látni. Ily kevés számú fegyvertömeggel viszont „döntő háború“ a legnagyobb mértékben valószínűtlen“. Ezek alapján „az ellenfelek egyenlő gazdasági és morális erői esetén döntő és gyors győzelem kizárt dolog, vagyis más szavakkal, a deffenzíva marad továbbra is túlnyomó és a blokádzután is főfegyverként szerepelhet“. (72. 1.) (Az eredeti szövegben is kiemelve),*

Vizsgáljuk meg tehát egy ilyen háborúban Németországnak várható esélyeit! Nézzük elsősorban már a világháború kimenetelét is túlnyomó részben eldöntő élelmezés kérdését.

A NÉMET ÉLELMEZÉSI HELYZET A SZAKIRODALOM TÜKRÉBEN.

A világháború után a német katonai szakirodalom hosszú ideig maga is azon felfogás propagálójává szegődött, mely a küzdelem számunkra szerencsétlen kimenetelének főtenyezőjét nem ellenségeink túlnyomó gazdasági erőforrásaiban és ember-tartalékjaiban, hanem egész egyszerűen a baloldali pártok forradalmi agitációjában és ennek nyomában a mindvégig hősiezen küzdő csapatokat hátulról ért „*tördőzés*“-ben kereste és megtalálni vélte. Hosszú időn keresztül maga a birodalmi véderő vezérkara sem tett semmit e felfogás terjesztése ellen, de midőn Hitler hatalomraj utasával *a német külpolitika új irányvonala következtében egy esetleges háború kitörése komoly lehetőségként kezdett eljűk meredni, csakhamar felismerték az eddig hirdetett magyarázat veszélyes voltát és meg is kezdték a küzdelmet ellene.*

Elsőnek Marx ny. altábornagy emelte fel szavát a Militär-Wochenblatt 1937 szeptember 17-i számában „Der Grund aller Gründe“ c. cikkében, melyben örömmel regisztrálja Lenz százados egyik tanulmányának azon megállapítását, mely *„végre egyszer teljes világossággal érintette az 1918.-i offenzívánk meg hiúsulása kérdésének főokát, nevezetesen azt, hogy a kiehezett csapatok a kiürült élelmezési raktárakból nem voltak többé élelmezhetők.*“ „De aki saját bőrén nem tapasztalta ezt, az hajlandó lenne e tény befolyását lebecsülni, ezt a lelki átalakulást meg nem érteni és ezért meg sem bocsátani, pedig ha valahol, úgy itt érvényes a közmondás, hogy „mindent megérteni anynyi, mint mindent megbocsátani.“ „Véleményem szerint azonban még nagyobb az a veszély, hogy ilymódon e tényező jelentőségét a jövőben is lebecsüljük majd, egy „*nicsevo*“-val térünk napirendre felette, amennyiben mindig azt hirdetjük, hogy

nem az ellenség, nem a hiányos élelmezés okozta bukásunkat, hanem csak a megfelelő propaganda hiánya“.

Beutler *aktív* vezérkari őrnagy a „Der deutsche Volkswirt“ 1937 okt. 15.-i számában maga is megismételte és teljes mértékben magáévá tette Marx fenti nézetét, az előző fejezetben már idézett Thomas vezérkari ezredes, **a német hadügyminisztérium hadigazdálkodási ügyeinek szakreferense** pedig a Világgazdasági Társaságban tartott „Kriegführung und Wirtschaft in der Geschichte“ c. előadásában ugyancsak a következőket mondotta: „Ez a tervszerűség az élelmezés területén is különösen szükséges. Minden békés, de még inkább a háborús politika alapja a nép élelmezésének kérdése. S ezen háborús élelmezési helyzet a megelőző békeévek élelmezési politikájának eredménye. Nem szükséges emlékeztetnem Önöket hazánk szenvedési periódusára a világháborúban és nyíltan megmondhatom, hogy **a háború már elveszett akkor, midőn az 1916/17-es répakáposzta télbe belebocsátkoztunk“.** „S most különösen arra kell utalnom — mondotta végül —, hogy éppen az élelmezési területen világos mérlegre van szükségünk, hogy *egy szép napon ne találjuk végzetes meglepetésekkel szemben magunkat.* Komoly esetben a szükséges munkaerő, gépek és trágya hiánya miatt a **termelés lényegesen csökken** és hogy a világgazdaság politikai feszültségek idején mily gyorsan kiürülhetnek, azt megmutatták az utolsó hetek eseményei.“

Ezen idézetek után most már kísérleljük meg tehát megrajzolni a német élelmezési helyzet képét. Ebben a tekintetben elsősorban is azt kell megállapítanom, *amit különben Hitler kancellár is nyíltan megmondott 1939 január 30-i nagy beszédében,* — hogy a német nemzeti szocialista rezsim minden erőfeszítésének, a legszigorúbb intézkedéseinek, élelmezési korlátozásainak sem **sikerült változtatni a német birodalom külföldtől való** élelmezési függőségének mértékén. Dr. Decken János „Deutschlands Versorgung mit landwirtschaftlichen Erzeugnissen unter besonderen Berücksichtigung der Auslandsabhängigkeiten“ c. 1935 novemberében befejezett művében közölt részletes számítások eredményeképpen kénytelen volt elismerni, hogy **„az 1909/1913-as évek átlagában élelmezés tekintetében függőségünk éppoly nagy volt, mint 1934-ben.“** (65. l.) Ő kalóriákban végzi számításait és eredményei annál súlyosabban esnek latba,

mert megállapítása szerint „*a háború előtti idők kalóriafogyasztása felülmúlta a háború utáni időket.*“

S 1934 óta sem javult, **hanem inkább csak romlott a helyzet.** Míg ugyanis a lakosság száma hatalmas arányokban növekedett, az *évi termelési hozadék állandóan csökkenő tendenciát mutat.* Búzából pl, 1933-ban termett 5 millió 765 ezer, 1934-ben 4 millió 676 ezer, 1935-ben 4 millió 790 ezer, 1936-ban 4 millió 523 ezer és 1937-ben 4 millió 490 ezer métermázsa. Rozsból ugyanezen években így alakult a terméshozam: 8 millió 727 ezer, 7 millió 608 ezer, 7 millió 478 ezer, 7 millió 386 ezer és 1937-ben 6 millió 762 ezer métermázsa, vagyis kenyérmagvakban összesen *14 millió 492 ezer, 12 millió 284 ezer, 12 millió 268 ezer, 11 millió 909 ezer, 1937-ben* pedig már mindössze *11 millió 252 ezer* métermázsa termés volt csak a német földből kihozható, (Az adatok a német Birodalmi Hitelintézet 1937/38, évfolyamban kiadott félévi jelentéséből valók 25, 1.) 1938-ban ezek a számok újból búzában 5,7 millió, rozsbán 8,6 millió tonnára ugrottak ugyan, de ez **csak az egészen kivételesen kedvező hektáronkénti terméseredményeknek tulajdonítható.**

Ausztria bekebelezése további megterhelést jelentett a német élelmezési helyzetre nézve, A mai Ostmark ugyanis még az anyaországnál is nagyobb mértékben külföldi behozatalra szorul. Decken 1938 áprilisában az „Internationale Agrar-Rundschau“-ban „Nagy Németország élelmicikkekkel való ellátásáról“ írt tanulmányában vizsgálódásai eredményét abban foglalja össze, *hogy Ausztriában az élelmiszerekkel való önellátás foka a német 81 % -kai szemben a 73—74 % -ot is alig éri el.* A teljesen ipari, jelentős mezőgazdasági behozatalra szoruló Szudeta-vidék bekebelezése természetesen csak még jobban fokozta a német kormányzat élelmezési gondjait, de ezek a cseh síkság legújabb megszerzésével nagyrészen elháríthatók lesznek, A német védelem alá helyezkedett Szlovákia ellenben már ugyancsak nem termel annyi mezőgazdasági cikket, amennyi lakosságának táplálására szükséges és így az itt elért politikai előnyért ismét erős gazdasági árat kell majd a német birodalomnak fizetnie, A „Der deutsche Volkswirt“ 1939 ápr, 18-i számában közölt adatok szerint, ha Csonka-Cseh-Szlovákia átlagos évi gabonatermelését a lakosság lélekszámával elosztjuk, **semmit sem kapunk kedvezőbb eredményt az Altreich viszonyainál.** Ugyan-

ezen műveletnek az állatállománynál való elvégzése után pedig — Németországra nézve a statisztikai évkönyvben közölt 1937. szept. 3-i adatokat véve alapul — szarvasmarha terén Cseh-Szlovákia javára 440 ezer drb. többleshez, a sertés és birkaállomány terén viszont 930, illetőleg 180 ezer darabból álló hiányhoz jutunk.

S a helyzet pontosabb vizsgálata *teljesen valószínűtlenné* teszi, hogy e kedvezőtlen viszonyokon belátható időn belül *előnyös változtatás legyen eszközölhető*. A gazdálkodási üzemek struktúrája aligha lesz módosítható, A hivatalos „Vierteljahrehefte“-k is kénytelenek voltak megállapítani, hogy *1937-ben a német mezőgazdaság kiadásai erősebben növekedtek a bevételeknél*. Az 1936/37. gazdasági évben ugyanis míg az üzemi kiadások 335 millió márkával emelkedtek, addig a bevételekben mindössze 163 millió szaporodást találunk.

Backe államtitkár a „Die deutsche Volkswirtschaft“ 1938 jan. 1-i számában „Az agrárpolitikai helyzetről“ írt cikkében ugyanezen eredményhez jut. „Az 1936/37. gazdasági évben — írja — a statisztikai hivatal számításai szerint a német mezőgazdaság üzemi kiadásai 335 millió RM-val növekedtek, a bevételek ezzel szemben csak 163 millióval voltak nagyobbak, mint 1935/36. évben.“ És: „Mert a kiadások erősebben növekedtek — mondja azután — **a mezőgazdaság eladósodása is fokozódott, még pedig — ami különösen jelentős — a paraszti körzetekben.**“ Éppen ezért: „a termelési harcban ahhoz a pillanathoz közeledünk, vagy már el is értük ezt, mikor a *termelésnek nemzetgazdaságilag feltétlenül szükséges további fokozása a mezőgazdasági üzemek gazdasági erejét nemcsak hogy nem erősíti többé, hanem egyenesen gyöngíti azt.*“ Hogy is lenne azonban várható a német paraszttól, hogy a termelés fokozására törekedjék, mikor ez nagyobb mértékben növeli kiadásait, mint várható bevételeit?

A schleswig-holsteini parasztságnak képviselőjében a kiéli dr. Gloysnak az angolni „Beratungsring“ évi közgyűlésén 1938 szept. 25-én elmondott beszéde szintén nyomatékosan utalt erre a körülményre, „Az egyes üzemek könyvvezetési eredményei — mondotta — az ünnepi árak bevezetése előtt már nagy ingadozást mutattak fel, de a piaci rend életbeléptetése óta ezek az ingadozások csak még inkább fokozódtak. *A mezőgazdaság tiszta*

jövedelme három év óta állandó csökkenést mutat. Angelnben könyveket vezető üzemek tiszta jövedelme — a legnagyobbak az egész tartományban—1935/36-ban hektáronként 131 RM.-ra rúgott a kamatszolgáltatások nélkül, ami üzemenként különböző. Felső határuk 40 RM körül mozog, ezt tehát a megállapított tiszta jövedelemből levonásba kell hoznunk. *E tiszta jövedelem 1937/38-ban 131 RM-ról 80 RM-ra esett alá.* Hogy más kedvezőtlenebb viszonyok között élő vidékek miként állanak, gondolhatjuk, hiszen a számok mutatják, hogy **1937/38-ban a tiszta jövedelem egyes esetekben 16 RM-ra süllyedt.** Ezekben ilymódon a 40 RM kamatszolgáltatás levonása után **hektáronként 24 RM-es hiány áll elő.** Világos, hogy ily körülmények között a **kevésbé kedvező helyzetben levő üzemek sokáig nem maradhatnak fenn.**“ (Schleswig—Holsteinische Landeszeitung 1939 febr. 28.-i sz.)

A szükséges munkaerők hiánya természetesen csak még inkább rontja a helyzetet. A birodalmi munkaközvetítő hivatal elnökének, Syrup dr.-nak jelentése már 1938 elején nem kevesebb, mint 200 ezer főben jelölte meg azon munkásszükségletet, melyet Németország külföldről kénytelen fedezni, (Der Wirtschaftsring 1938 jan. 21-i sz.) Ez a szám az 1938-as év folyamán már **381** ezer főre emelkedett. A falukból egyre nagyobb népcsoportok tódulnak a városok gyáraiba, a jobb megélhetést biztosító nagyobb kereset reményében. Darré német parasztvezér 1939 jan. 27-én nyilvános gyűlésen kelt ki e jelenség ellen. Nyíltan hangoztatta, hogy a *német mezőgazdasági termelésben több, mint 800 ezer főből álló munkáshiány észlelhető.* Az elmúlt évben egyedül a württembergi mezőgazdasági munkások közül nem kevesebb, mint 90 ezer ember hagyta ott a falut és az Angriff 1939. február elején egyáltalán nem titkolta el a német vezető tényezők e jelenség miatt érzett súlyos aggodalmát.

„Aki falvainkat járja — írja **Darré német parasztvezér lapjának,** az Odalnak 1939 márciusi számában Behrens Gusztáv, a birodalmi élelmezési hivatal vezetője — annak feltűnik, hogy a *munkaerők hiánya csaknem minden tanyán milyen következményekkel jár.* Elöttem fekszik pl. a mecklenburgi körzetnek egyik jelentése. A jelentésben említett első tanya 160 hold nagyságú és a *parasztinak feleségével egyedül kell megművelnie.* A második 170 holdnyi nagyságú tanyán a *paraszt és anyja az*

egyedüli munkaerők, ennek következtében a tehenek száma a felére csökkent. A harmadik 170 holdas tanyán a paraszt hónapok óta hasztalan keres munkásokat és tehenészt. **Felesége és 12 éves fia (! szerző) iparkodnak elvégezni a munkát, ami természetesen lehetetlen.** Ilyen körülmények között a paraszt avval a gondolattal foglalkozik, hogy a marhatenyésztést be-
szünteti. Ezen egyetlen körzet több más tanyáján a marhaállomány a felére csökkent, sőt egyes helyeken teljesen eltűnt — és mindenütt egyedül a munkaerők hiánya miatt. **Ne higgye senki, hogy itt különösen nehéz viszonyok között élő kerületeket ragadtam ki. Csaknem mindenütt ugyanez a helyzet!** Az egyik szász paraszt körzetből azt jelentik pl., hogy a mezőgazdasági munkáshiány következtében a fejőstehénállomány egyetlen helyen 95 darabról 65-re csökkent, a másikon 60-ról 45-re, a harmadikon 14-ről 7-re, a negyediken 34-ről 25-re és így tovább. Az egyik faluban 3 paraszt egyetlen napon 28 fejőstehenet adott el. **A parasztasszonyok túlterhelése miatt ijesztő számban szaporodnak vidéken a koraszülések esetei.** Másutt egyáltalában nincs vagy csak 2 gyermek van, mert az asszonynak nem marad ideje foglalkozni velük. **A falusi ifjúságnak egészségi állapota a túlterhelés következtében szintén egyre romlik.** Szászországban 1388 falusi SS pályázó közül 680-at alkalmatlannak kellett minősíteni. Az egyik szász mezőgazdasági iskolában megállapították, hogy 66 tanuló közül csak 7 egészséges testileg és ebből is 4 a városból származik. A többi 59 mezőgazdasági tanulónál mindegyiknél hát-, vagy mellkas elferdülések, bokasüllyedés és más bajok mutatkoztak, melyek mind a túlterhelésre utalnak. Nem kevesebb, mint 500 ezer 60 éven felüli öreg asszony dolgozik ma teljes értékű munkásként, túlnyomó esetben reggel 4—5 órától késő estig a mezőgazdaságban.“

A szarvasmarhaállomány csökkenéséről egyébként Gloys idézett beszámolója is panaszkodik. *A legújabb összeírás 6.8%-os apadást állapított meg* — mondja „Hatalmas summa ez ... és további visszaesést minden körülmények között el kell kerülnünk.“

És: „a december 3-i állatszámolásnál kiderült — vallotta be végül maga Darré is fentemlített beszédében, — hogy a tejelőtehenek száma birodalmi átlagban 3 %-kal esett vissza, ami ke-
rek számban 300 ezer darabot jelent és évi 30 ezer tonna vaj-

kiesést, azaz a szükséglet 5 %-át Egyidejűleg megállapítást nyert, hogy a sertésállományunk jövő fejlődésére döntő jelentőségű vemhes disznók száma a kedvező takarmányozási viszonyok ellenére szintén 90 ezerrel volt kevesebb, mint 1935 december elején.“ (Frankfurter Zeitung 1939. jan. 28. sz.).

IA négyéves terv lebonyolításához szükséges újabb ipar-telepek alapításának következményeképpen fellépő vízhiány természetesen további nehézséget okoz. Minden gyárüzem — hangoztatta Ricke miniszteri osztályfőnök, a közlekedési minisztérium egyik vezetőtisztviselője, 1939 febr. 3-án elmondott beszédében— óriási mennyiségű vizet fogyaszt. Minden szakember tudja pl., hogy a Ruhr-vidéken, noha lakosáinak száma csak 4.5 millió, „az összes német vízművek évi termelésének negyedrészt használják el. A természetes vízhiányt fokozzák itt a bányászat által kiváltott talaj vízsüllyedések. *Újabb települések és iparüzemek részére ezenkívül teljesen tervszerűtlenül és egészen összefüggéstelenül vették igénybe a vizet.* A mező- és erdőgazdaságra azonban **oly nagy** a visszahatása ennek, hogy **valóban sivataggá válásról (Versteppung) beszélhetünk.**“

De mindettől függetlenül maga a paraszthitbizományi intézmény is inkább hátráltatja, mint előmozdítja a „termelési harc“ győzelmes megvívását. A „Der deutsche Volkswirt“ 1938 május 27-i számában megjelent „Bauer und Sparer“ c. vezércikk világosan utal erre „A német mezőgazdaság célja — olvassuk a cikkben —, hogy a lehetőleg messzebbmenő élelmezési szabadságunkra törekedjék. Ez a legnagyobb teljesítményeket kívánja, S a teljesítményekhez erőre, emberi és gépi munkaerőre van szükség. *Az idegen kezekre utalt mezőgazdasági üzemek ellátása hiányos.* Ez egyáltalában a legnehezebb munkafeladat lett és struktúrailag az is maradt. Belőle ered a mezőgazdaság gépesítésének és beruházásának feladata. **E beruházások azonban tökélet igényelnek...** a német mezőgazdasági politika az „Ernhof“ intézményén nyugszik, a megvívandó termelési harcot is ennek kell megnyernie. Beruházásokra és gépesítésre van szüksége, *mert a munkaerők vidéken hiányoznak és ebben a tekintetben hathatós változásra nem számíthatunk.* Mindenekelőtt hosszúlejáratú hitelre volna szükség. A hitbizományi bíróság... zálogjogi megterhelést enged is olyan esetekben, mikor az az üzem javára válik és a termelési képessé-

get megfelelően fokozza. **Csak sajnós mit használ a jóváhagyás, ha nincs, aki a zálogjog létesítéséhez szükséges tőkét rendelkezésre bocsátaná.** A végrehajthatóságnál mindig újból a hitbizományi hitelre vonatkozó megfontolások merülnek fel. Egyszer már — és remélhetőleg rövid időn belül — élelmezési szabadságunk elérésében és a takarékosági szellem fejlesztésében rejlt számos érdeket össze kellene egyeztetnünk, *Ez azonban nem olyan egyszerű, mert egyébként kétségtelenül már megtörtént volna.*“

A falukban a tökehiány ily módon egyre fokozódik. Behrens idézett cikkében nyomatékosan hangsúlyozza ezt a körülményt is, Az egyik *mezőgazdasági* takarékosági és hitelszövetkezet jelentésére hivatkozik, „amelyből kitűnik, hogy az összes betevők közül 97 egyáltalában nem paraszt hivatású, 47 kisebb gazdasággal rendelkező kézműves, 20 mezőgazdasági munkás és csak 7 volt a paraszt vagy mezőgazda. S itt — miként mondtam — **kimondottan mezőgazdasági takarékos- és hitelszövetkezetről van szó.**“

De nemcsak ezen körülmények akadályozzák a kívánt eredmény elérését. További nehézséget jelent, hogy a *művelésre szánt területekből, honvédelmi célokra, kaszárnyák, autótutak, repülőterek építésére egyre nagyobb darabokat hasít ki az államhatalom.* A birodalmi statisztikai évkönyvekből tudjuk, hogy míg 1933-ban 29.365.282 ha-nyí terület állt mezőgazdasági művelés alatt, e szám 1934-ben 29.347.815 ha-ra, 1935-ben 28.752.277 ha-ra, 1936-ban 28.746.842 ha-ra, 1937-ben pedig már 28.724.000 ha-ra zsugorodott össze.

Backer államtitkár idézett cikkében ugyancsak reámutat arra, hogy „a mezőgazdasági hasznosítási terület ezért 1937-ben *kerekszámban 650.000 hektárral volt kevesebb, mint 1932-ben.*“

A szoroson vett gabonatermő szántóföldek terén pedig még ennél is kedvezőtlenebb fejlődést találunk. Ezek összterülete ugyanis 1933-ban még 20,47 millió ha-t ért el, melyhez azonban hozzá kell számítanunk a Saar-vidék visszaszerzésével hazatért 73 ezer ha, terjedelmű szántóföld területét. *Az utóbbi ellenére 1937-ben már mindössze 1941 millióra rúgott csupán a megművelt szántóföldek nagysága és 1938-ban újból kb. ¼ millióval 1938 millió ha-ra esett ez vissza, vagyis összesen 1,3 millió ha-ral kisebb területű szántófölddel rendelkezik ma Né-*

tország, mint a nemzeti szocializmus uralomrajutásának évében. (Wirtschaft und Statistik, 1938 dec. 1-i sz.)

Egyidejűleg pedig a lakosság **teljeskorú és így természetesen nagyobb élelmezési adagokat** fogyasztó tagjainak arányszáma emelkedést mutat. „A gyermekeknek — írja Decken idézett művében — a népességben való arányszáma csökkent, a felnőtteké ellenben emelkedett. Ez viszont azt jelenti, hogy jelenleg ugyanazon lélekszám mellett, mint az 1909/1913-as évek átlagában *több teljeskorú egyén táplálásáról kell gondoskodnunk*, így pl. a húsfogyasztók száma — teljeskorú egyénekre átszámítva — 1909-től 1913-ig terjedő évek **átlagos 44/3 milliós számával szemben 1934-ben 47'9 millió teljeskorú egyén található**. A népesség korszerinti megoszlása % -ban kifejezve ugyanis kb. így alakul, (70. 1.),

	1910-ben	1925-ben
15 éves korig	33.9%	25.7%
15-től 65 évig	61.2%	68.5%
65 év v. ezen felül	4.9%	5.8%

Végül a különböző élelmi cikkek élvezetének aránya is nemcsak Németországban, hanem az egész világon jelentős változáson ment keresztül. A városiasodás és a növekvő iparosodás következtében mindenütt a húsnak, a zsírnak és tojásnak a növényi anyagokkal szembeni fokozott élvezetével találkozunk, ami megint csak erősen rontja a német helyzetet, *mert éppen zsírban és takarmányt anyagokban legnagyobb a harmadik birodalom külföldtől való gazdasági függősége*. Ha már a világháború viszonyaira is találó volt a megjegyzés, hogy „a takarmányhiány következtében a német marha két lábával külföldön áll“, azóta alig változott ez a helyzet, A Birodalmi Hitel Intézetnek „Németország gazdasági helyzetéről az 1937/38. év fordulóján“ c. féléves helyzetjelentésében olvashatjuk, hogy „a **fennálló zsírhiány, mely a német élelmezésigény 45—50 %-át éri el**, Németországot állandó nagyfokú bevitelre kényszeríti (29, 1.) és ebben a tekintetben a legújabban bekebelezett cseh területek is erős bevitelre szorulnak, *vagyis ebben az irányban semmiféle javulás nem várható*.

Ily körülmények között érthető, hogy a német konjunktúrákutató intézet számításai szerint 1933-ban a lakosság élel-

mezese 81% -ban volt belföldről fedezhető és hogy az 1936/37. évben ugyanezen 81%-os adattal találkozunk. A mondottakból kitétszőleg azonban e számarány természetesen **csak az élelmezési adagok tekintélyes leszállításával volt fenntartható.** Ha a német népnek a világpiac termékeiből ma is a korábbi mértékben volna lehetősége élelmicikkeket beszerezni, ezen arány kétségtelenül jóval kedvezőtlenebb képet mutatna. *Élelmicikkek behozatalára azonban devizaengedély csak igen nehezen szerezhető.* **Az import leszűkítése érdekében mindent elkövet a nemzeti szocialista rezsim.** Míg 1928-ban ennek értéke még 5742 millió, 1929-ben pedig 5381 millió márkát ért el, addig e szám 1934-ben már 1543 millióra, 1935-ben 1435 millióra, 1936-ban 1599 millió márkára esett alá, 1937-ben a különösen gyenge termés miatt ismét 2045 I márkára emelkedett a behozatal értéke és a rekord aratási eredmények ellenére 2105'5 millió márkát találunk az 1938-as külkereskedelmi statisztikában is, amit a berlini „Die Bank“ 1939 január 25-i száma avval indokolt, hogy **1937-ben a felhalmozott tartalékok erősen lepadtak** és ezeket kellett a behozatal nagyobb mértékű engedélyezésével feltölteni. Mindezen adatokból *persze az is következik, hogy a szóbanforgó tartalékok korántsem lehetnek olyan óriásiak, mint azt egyes híresztelések a világgözüvéleménnyel elhithetni szeretnék és amelyek egy eljövendő háború esetén Németországot biztosíthatnák a kiéhezetés veszélye ellen.*

A birodalmi statisztikai hivatal adatai szerint 1939 januárjában az országnak egész rozskészlete 5.6, búzakészlete 4.4, árpakészlete 2-51, végül zabkészlete 4 millió 75 ezer tonnára rúgott csupán. Azóta azonban megint romlik a helyzet, mert 1939 első két hónapjában az 1938-as év megfelelő hónapjainak adataihoz képest a beviteli statisztikában megint jelentős visszaesés észlelhető. Míg ugyanis 1938 januárjában 175'5 millió márkára, 1938 februárjában 170-7 millió márkára, 1938 decemberében pedig 205 millió márkára rúgott a német élelmiszerbevétel értéke, addig 1939 februárjában 166 millió márkát és 1939 januárjában mindössze 155'5 millió márkát ért el ez csupán.

Ha már most ezen adatokat az 1914-es világháború előtti állapotokkal összehasonlítjuk, úgy nagyon kevésbé biztató helyzet képe tárul elénk. *Akkor Németországban semmiféle élelmezési korlátozásról szó sem lehetett, sőt ez a helyzet megmaradt*

a háború első két esztendejében is. A skandináv államok, Hollandia és Svájc mindvégig megőrizték semlegességüket és 1916-ig a császári Németország csaknem korlátlanul fedezhette e piacokról élelmezési hiányait. A háborús német import túlnyomó része élelmicikkekből állt. *A vásárolt áruk fizetése nem okozott különösebb nehézségeket.* Deviza, arany kellő mennyiségben állt rendelkezésre. Csak a háború második évében kezdte a blokádnak egyre nyomasztóbban éreztetni hatását. (Részletes adatokat közli Friedensburg: Kohle und Eisen im Weltkrieg und in den Friedensschlüssen 71—74. 1.). Mindnyájan világosan emlékezhetünk, hogy az első korlátozások, **az első zsir- és kenyérgyegyek csak 1916-ban jelentek meg a német háztartások asztalán. Ma ellenben mindennek éppen az ellenkezője áll.** A német birodalom hitele, pénzügyi helyzete katasztrofális romlást mutat. *Sokkal a küzdelembe indulás napja előtt találkozunk már a minden irányú élelmezési korlátozásokkal.* Ha a német nép tömegei a szó szoros értelmében ma még nem is éheznek ugyan, kielégítő táplálásukról époly kevésbé lehet szó. A „Der deutsche Volkswirt“ pl. Zieglmayernek a Zeitschrift für Volksernährung 1937 júl. 20-i számában megjelent „Die Kost der Schwerarbeiter“ c. tanulmányában közölt adatok alapján maga is ezeket írta: „A vizsgálatok eredményeképpen meg kell állapítanunk, hogy a vizsgálat alá vont munkásoknak az **átlagos napi kalóriafogyasztása a várt és kétségtelenül kívánatos mérték mögött is néhány százalékkal visszamaradt.**“ A fogyasztás állandóan csökken, mert amíg egy felnőtt személyre átlagban

hús	esett 1929-ben	52-9 kg.	addig 1936-ban	50.4 kg.
zsiradék,	1929-ben	32-6 kg.	„ 1936-ban	31.3 kg.
cukor	„ 1929-ben	27'3 kg.	„ 1936-ban	26 kg.
tojás	„ 1929-ben	159 drb	„ 1936-ban	132 drb.

A Frankfurter Zeitung egyik számából megtudjuk azt is, hogy egyedül 1937-ben a személyenkénti átlagos tejfogyasztás 137 literről 123 literre; a sajtófogyasztás pedig 17%-kal csökkent. Azóta persze minden téren további romlás tapasztalható!

Igen érdekes adatokat találunk továbbá abban a jelentésben, melyet Békés vm. alispánja, Márki Barna a magyar mezőgazdasági munkások németországi életviszonyáról nemrégiben a vármegye közigazgatási bizottsága elé terjesztett. Megtudjuk

ebből, hogy a német és kint dolgozó magyar mezőgazdasági munkásság élelmezése jóval alatta marad a hazai viszonyoknak, és ha élelmezési adagjaikat pótolni akarták, *igen magas árakat kellett az élelmicikkekért fizetniük*, noha napi 10 órás munkaidő mellett 12—16 márkás keresetük még pengőbe átszámítva is alig haladta meg a magyarországi munkabéreket. Evvel szemben *a rozs- és zablisztból készült barna kenyér kilójáért 60 fillért kellett fizetniük, fehér lisztet egyáltalában nem lehetett kapni, a száraz tészta kg-jáért 2 márkát fizettek, az élelmezésükre kapott burgonya pedig oly silány minőségű volt, aminőt nálunk csak takarmányozási célokra használnak fel* (Ld. Márki alispán nyilatkozatát az Uj Nemzedék 1939. jan. 21-i számában.)

Mindez persze nem maradhat hatás nélkül a lakosság testi erejére és szellemére sem. *A német munkafront vezérének, Dr. Ley Róbertnek az 1937-i nürnbergi pártnap elé terjesztett jelentéséből értesülünk pl. arról, hogy „az ellenőrzött üzemekben alkalmazott munkások feléi orvoshoz kellett küldeni”.* A birodalmi szociális biztosító intézet adatai szintén szomorú képet festenek elénk a német munkásság egészségügyi helyzetéről. Csak 1937-ben pl. míg a biztosítottak száma 10%-kai, addig az üzemi balesetek száma 25 % -kai emelkedett. Különösen kedvezőtlen arányt mutat a mélyfűrészi vállalatok baleseti statisztikáia, hol egy év alatt 5222-ről 9793-ra, vagyis közel **duplájára szökött az üzemi balesetek száma.**

De kérdésünk elbírálásánál nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a szempontot sem, hogy *háború esetén* a termelési eredmények **feltétlen csökkenésével is számolnunk kell.** „Büntetlenül — olvassuk Beutler őrnagynak a Kriegswirtschaftliche Jahresberichte 1936-os évfolyamában megjelent „Gesichtspunkte für Beurteilung der wehrwirtschaftlichen Kraft“ c. tanulmányában — egy állam sem vonhatja el mezőgazdaságából a legjobb és legteljesítőképesebb szakmunkásainak, lovainak és motorainak lényeges részét és *lehetetlen azután még azt várni, hogy ennek teljesítőképesége a korábbi maradjon.* Az ilyen katonai rendszabályok következtében beálló termelési csökkenés az illető állam gazdasági struktúrája szerint különböző lehet. Véleményem szerint Közép-Európában a *mezőgazdasági termelés legalább 20%-os csökkenésével kell számolnunk. Számítsuk most ehhez még hozzá a háború kétségtelenül nagyobb fogyasztását, amely*

már a véderő magas igényei folytán is előáll és tartsuk szem előtt, **mily roppant jelentősége van — különösen a magas kultúrájú fehér népeknél, — a néphangulat szempontjából a nemcsak elégséges, de kimondottan jó táplálkozásnak**, úgy helyesen járunk el, ha mérlegünk elkészítésénél további 20%-ot veszünk számításba. Ez pedig más szóval azt jelenti, hogy Közép-Európában csak **azon állam tekinthető teljesen autarknak, mely legalább 40-kal több mezőgazdasági terményt állít elő, mint amennyit átlagban elfogyaszt.**“ (22. 1.)

Végül még egy momentumot emeljük itt ki! A világháború alatt a német mezőgazdaságnak kényszerintézkedésekben megnyilvánuló állami ellenőrzése csak a küzdelem folyamán ütötte fel fejét. *Minél nagyobb méreteket öltöttek azonban ezek, annál sűrűbbekké váltak a visszaélések, az állami intézkedések kijátszásának esetei. Annál veszedelmesebb arányokat öltött a csempészkereskedelem felburjánzása, ami viszont igen nagy mértékben járult hozzá a döntő bomlási processzushoz.* Ma evvel szemben a harmadik birodalomban a termelés egész irányításába az állami beavatkozás **már a fegyverkezési periódus egész tartama alatt a legteljesebb kiépítésben áll előttünk.** A német paraszt ma sem azt termel már, amit akar és tetszés szerinti áron sem értékesítheti termékeit, hanem *pontosan előírják neki, hogy mit termeljen és termését kinek, milyen áron adhatja tovább.* Különösen szigorúak a húsrá, tojásra, vajra és gabonára vonatkozó előírások. *A gazdának meghatározott időben, kiszabott áron kell leadni terményeit és nem várhat az értékesítéssel, míg kedvezőbb árajánlatot kap.* Ép ezért azonban a világháború ismert jelenségei is az új küzdelem esetén *kétségtelenül korábban és nagyobb nyomattal lépnek fel majd.* „Ha a paraszt — írja Aereboe Frigyes, az egyik legkiválóbb német agrárpolitikus „A világháború befolyása a német mezőgazdasági termelésre“ c. munkájában — *terményeiért elégtelen árat kap, úgy az eladásra szánt termények termelését korlátozni fogja, hogy csempészkereskedelemben magasabb áron értékesíthesse azokat. Ha ez nem sikerül neki, egyre inkább a külterjes gazdálkodáshoz tér vissza, vagyis csak annyit termel, amennyi saját és családja ellátására szükséges.*“ És „*a paraszt nem ellenőrizhető és így büntetésekkel sem lehet kifogni rajta. Aki a gazdasági életben valamit el akar érni, annak az embereknek egészséges önzé-*

sét és szerzési vágyát kell kielégítenie és irányítania. Aki evvel ellentétben úgy véli, hogy *az emberek legmélyebben gyökeredző tulajdonságait rövid úton megváltoztathatja*, természetes ösztönző erőit kikapcsolhatja, **annak nem szabad csodálkoznia, ha balsikert arat.** Ha egy nép oly *nehéz* próbára is tétetik, mint amilyent a német népnek át kellett élnie, a gazdasági élet leg-
elemibb szabályai kikapcsolásának kísérlete még akkor sem használhat és nem is sikerülhet. **Rövid háború esetén a német nép az agrártermékeknek a hadiállapotból folyó árszabályozását is elviselhette volna, a háború hosszú tartama mellett ellenben a kényszergazdálkodás a maga ármaximálásaival igazán nem segíthetett, mert — mint ez tényleg megtörtént — ezáltal a termelés gyors hanyatlásának kellett bekövetkeznie.**“ (102. kl.).

A NÉMET HADIIPAR A SZAKIRODALOM TÜKRÉBEN.

A világháború megítélése körül *egyik legjobban elterjesztett tévhit, az egyik leginkább fölkapott történelmi hazugság, kétségtelenül annak hirdetése, hogy az európai államok a háború eplőtt tökéletesen elhanyagolták a nagy küzdelem gazdasági előkészítésének munkáját.*

A német birodalmi levéltár evvel szemben egy egész vaskos kötetben ismertette a háború előtti német gazdasági előkészületeket, Herr tábornok egyik munkájából megtudjuk azt is, hogy a francia vezérkar szintén pontos tervet dolgozott ki a fegyver- és muníciózállítások üteméről és jó előre kiszámította a fegyvergyárakban előreláthatóan foglalkoztatott munkások számát. Ludendorff szerint mindez megtörtént Németországban is és egész kétségtelenül nem maradt el a többi államokban sem. Ma *nem lehet vitás, hogy egy állam sem hanyagolta el gazdasági előkészületeit,* pontosan kidolgozott pénzügyi tervekkel készült a döntő megpróbáltatásokra és a hadigazdálkodás kérdésének vizsgálata nem volt ismeretlen a szakirodalomban sem.

Nem az előkészületek hiányoztak tehát, hanem a főbaj az volt, hogy a foganatosított intézkedések *a gyakorlati tűzpróbát ki nem állták,* mert minden állam felkészült ugyan a háborúra, de nem számított arra a világháborúra, amely *tényleg minden vonalon egészen új, soha nem álmодott feladatok elé állította őt.* A legjobb vezérkari tisztek, a mozgósítási tervek legzseniálisabb megszerkesztői is *rossz prófétáknak bizonyultak.* Egyikük sem sejtette a világháború arányait, szükségleteit és fegyvereit. Néhány évvel a nagy küzdelem kitörése előtt az orosz-japán, az olasz-török és a balkáni háborúk nyújtottak ugyan akkor is némi tapasztalatokat, de ma utólagosan vizsgálva a szakkörök véleményeit, *szinte érthetetlennek kell tartanunk azokat.* Senki sem fogja kétségbevonhatni pl. Foch tá-

bornagynak, a francia hadsereg győzelmes hadvezérének katonai képességeit, mégis midőn 1910-ben repülőgépet mutattak neki, még az volt a felfogása, hogy a repülés testgyakorlatnak nagyon megfelel ugyan, de *katonai jelentőséget nem lehet tulajdonítani neki*. A gépfegyverek fontossága nem volt titok a szakkörök előtt és ennek ellenére *1914-ben nem volt hadsereg, melynél 1000 emberre 2—4 drb.-nál többet számítottak volna*. A háború kezdetén Franciaországnak nehéztüzérsége úgyszólván egyáltalában nem volt, vezérkara a legnagyobb csodálkozással látta a német hadsereg ezirányú nagyszerű teljesítményeit és *a háború alatt rögtönözve volt kénytelen pótolni a békeidők mulasztásait*. Ha nem is mindenütt, de általánosságban éppígy, félreismerték a drótkadályok jelentőségét is. Légifegyverekben a központi hatalmak elmaradtak ellenségeik mögött és mindvégig nem ismerték fel a tank jelentőségét sem, noha *a Monarchia hadvezetősége már jóval 1914. júliusa előtt kapott tankmodellre ajánlatot*. Érdekes különben, hogy az antant államokban is *az államférfiak vitték keresztül a katonai tényezők ellenére ezen fegyver használatát*. A tengeri harcban a tengeralattjárók jelentőségét sem értékelték kellőleg, de ugyanakkor hatalmasan túlbecsülték a kis torpedónaszádok fontosságát. **A szakkörök minden számítása, még a legspeciálisabb katonai területeken is tévesnek bizonyult.** Még a katonai egyenruhák sem alkalmazkodtak a háború követelményeihez. Díszünnepélyek látványosságaihoz és nem gépfegyvertüzek igényeihez szabták azokat.

S ha ezeken a speciális szakterületeken sem váltak be a vezérkarok számításai, mennyivel *kevésbé volt ez várható a katonai tudományoktól távolabb eső mezőkön*. Senkisé sem látta előre a háború anyagi szükségleteit, **senkisé sem ismerte föl az olaj jelentőségét.** A háború terjedelmének arányaira épp oly kevésbé gondoltak, mint ahogy nem készültek föl a nemzetközi kereskedelem részbeni fennakadására sem. **1914. júliusában mindenki képtelenségnek tartotta volna az 1914-es októberi helyzet bekövetkezését.** Az isteni előrelátási képesség hiányában a világháború gazdasági előkészületei végzetesen **hibásaknak bizonyultak tehát ugyan,** de *ez még semmiesetre sem jelentheti azt, hogy maguk az előkészületek hiányoztak volna.* A tervek akkor is megvoltak, csak használhatatlannak bizonyultak és

aligha lehet kétségünk aziránt, hogy a mostani tervezetések sem fogják kiállani a háború próbáját. Senki sem képes ma még megmondani, hogy a jövő háború képe milyen alakot fog ölteni, milyen fegyverek válnak be majd, melyeket tesz a nagy háború feleslegessé, sőt a beváltakon is milyen változtatásokat kell majd eszközölnünk, mert az kétségtelen, hogy **a fegyvereknek a háború alatti hihetetlen gyors ütemű tökéletesítésével kell számolnunk.** Nem tudhatjuk, milyen típusú harci repülőgépek, vagy tankok taktikai használhatósága lesz-e nagyobb, vagy akár, hogy beválik-e majd egyáltalában a tank a jövő nagy küzdelmében? A különböző szakértők elméleti alapon kidolgozott fejtegetései élesen elütnek egymástól, mindegyikük mást tart helyesnek, egyikük szaktudásában sem kételkedhetünk, de *sejtelmünk sincs arról, melyikük véleményét igazolja majd a harcterek próbája.* Mindebből természetesen az következik, hogy a jövő háborújában **nem az lesz a döntő momentum, hogy valamelyik állam hány ágyúval, repülőgéppel, vagy tankkal indul a küzdelembe, hanem hogy milyen mértékben képes veszteségeit pótolni, a haditechnika fejlődésével lépést tartani, hadseregének szükségleteit akadálytalanul, korlátlan mértékben kielégíteni, vagyis, hogy mekkora iparának teljesítőképesége, rendelkezik-e a szükséges ember- és nyersanyagokkal, vagy ha nem, a nemzetközi gazdaságban elfoglalt helyzete mennyiben teszi képessé őt arra, hogy hadseregének ellátásánál más semleges államok segítségét vegye igénybe?** (Poszony: Wehrwirtschaft des totalen Krieges 112—114.).

A német ipar maga kétségtelenül feladata magaslatán áll. Gépipara az utolsó években hatalmas lendületben fejlődött a legmagasabb fokra és 1937-ben 800 millió márka kivitelével az európai hatalmak között első helyre küzdötte fel magát. Németország kémiai exportja szintén a legnagyobb a világon. 1936-ban és 1937-ben egyedül több kémiai terméket szállított külföldre, mint utána a világ két legnagyobb exportáló állama, Anglia és az amerikai Egyesült Államok együttvéve. Motoripara ugyancsak igen magas színvonalú. Motoros járműveinek száma tekintetében a nyugati hatalmak mögött marad ugyan, mert míg Franciaországban 1937. július 1-én minden 19. emberre, addig nála 47 főre esett egy automobil, de az utóbbi években némileg felülmúlta a francia gyártási eredményeket,

ha az angolé mögött el is maradt. Az ipari racionalizációt hasonlóképpen a legmagasabb fokra fejlesztette a német alaposág. *A német ipar már ma is legközelebb áll a hadiiparra való teljes átállításhoz, ebből a szempontból messze túlszárnyalja bármelyik államét és nem kétséges, hogy a teljes ipari mozgósítást is a leggyorsabban fogja tudni lebonyolítani.* Vastermelése 1937-ben Ausztriával együtt 16,349.000 tonnát tett ki és egy év múlva már 18,655,000 tonnára emelkedett. Acélprodukcója ugyanebben az időben 20,037,000 tonnáról 22,991,000 tonnára szökkent- *Francia- és Angolország termelése viszont ezalatt továbbra is változatlanul, a kereskedelmi igények keretei között mozgott.* Angliában 1937-ben 8,629,000 tonna vasat, 12,455,000 tonna acélt termeltek, míg egy esztendő múlva a dekonjunktúra idején csak a 6,872,000 tonna vasat és 10,561,000 tonna acélt állítottak elő, A francia vastermelés 1937-ben 7,914,000 tonnát, az acéltermelés 7,920,000 tonnát tett ki, mely számok a múlt évben 6,627,000 tonnára, illetőleg 6,100,000 tonnára estek alá. Nem -kell azonban iskolázott közgazdászoknak lennünk ahhoz, hogy az angol és francia produkció látszólagos csökkenése mögött **inkább a rendkívül erős tartalékerőket fedezhessük fel. Berlin erejének végső túlfeszítésével dolgozik, minden elérhető nyersanyagot lefoglal és iparának akciórádiusát teljesen kihasználja. London és Paris ezzel szemben csak most kezdenek dolgozni. Tartalékjaik felbecsülhetetlenek** és nem kerül semmi nehézségükbe, hogy ezévi acéltermelésüket 25% -kal emeljék, ami már önmagában is hadianyaggyártásuk 50 % -os fokozását jelenti,

S nagy kérdés, hogy a német erők túlfeszítése nem eredményez-e keserű csalódásokat? A tervgazdálkodásnak túlzott keresztülvitele nem jár-e majd súlyos zavarokkal? A háborús termelésnek elméleti alapokon való kidolgozása nem bosszulj a-e meg majd keservesen magát? Moltke „ein System von Aushilfe“-nek nevezte a stratégiát, mivel azt akarta mondani, hogy a stratégiai terveknek a váratlan fordulatokhoz kell állandóan alkalmazkodniuk és ezeknek megfelelően mindig változniuk kell. Ebből persze nem következik a stratégiai tervek elejtésének szükségessége, *de csak azért nem, mert a hadvezér a legrövidebb idő alatt megváltoztathatja azokat és az új helyzetnek megfelelően rendelkezhetik seregével. A gazdasági élet-*

ben ez azonban lehetetlen. Ha az egész gazdasági termelést egyszer valamilyen terv szolgálatába állítjuk, úgy a szükségessé váló átszervezés feltétlen hosszabb időt vesz igénybe, ami *pedig abnormis veszteségek nélkül nem vihető keresztül és így hatásaiban felér egy döntő csata elvesztésével.* Minden gazdasági veszteség ugyanis háborús időben kétszeresen súlyosan esik latba. (Possony: id. m. 114. L).

Nagy kérdés továbbá, hogy a német ipari termelésnek már most a béke idején nagy részben keresztülvitt hadi állapotra történt átállítása, a munkaerők végsőig való túlfeszítése, a munkásoknak elégséges táplálkozás nélkül napi 10—12 órát való dolgoztatása nem fog-e teljes kimerültséget eredményezni éppen a döntő momentumok idején? Nem ütnek-e majd ki éppen ekkor a végső kimerültség szimptomái a német gazdasági életen? A diktált szédületes iramot már ma is alig bírja a német ipari termelés. A „Deutsche Allgemeine Zeitung“ 1939 március közepén felemelte intő szavát a hur továbbfeszítése ellen, Vezércikkben fejtegette, hogy a német termelés és erőki-fejtés *olyan magaslati fennsíkra ért, hol a levegő már csipőssé vált és szédülés környékezi az embert. Eddig a múlt tartalékéről voltak felhasználhatók, de ma az elért tempó fenntartásához, vagy még inkább fokozásához új előfeltételek megteremtése szükséges,* Sem a mezőgazdaság, sem a fogyasztási javak gazdasága nem képes felkapaszkodni ma a termelés által elért magaslati fennsíkra. Pedig „a széles néptömegek részére — olvassuk azután a cikkben — az a fontos, hogy munkabérét, amit a beruházási, fegyverkezési és építkezési javak termelése közben szerez, el is fogyaszthassa.“ S végül: „**El kell kerülnünk azon lelkiállapot kialakulását, mely a magasabb munkabérre sem reagál többé, hanem csak nyugalmat kíván.** Nem csak azon fordul meg minden, hogy a döntő helyeken még nagyobb teljesítmények legyenek elérhetők, hanem azon is, hogy a *fennsíkot megmászó embert most már „bergfest“-té tegyük.*“

Bármennyire emelkedik végül a gépipar termelése, az előállított gépeket mindig *újabb és újabb üzemek felszerelésére fordítják,* úgyhogy a régi berendezések megjavítására vagy **pótlására már alig van lehetőség.** A Frankfurter Zeitung 1939 január 22,-i számában több milliárd márkára becsülte a német gyáriparnak ezirányú, eddig ki nem elégíthető szükségletét. Ve-

szély fenyegeti ma a birodalom egész termelési berendezését, ha legalább a legszükségesebb javítások elvégzésére nem kerülhetne sor.

Mindettől eltekintve is azonban a nemzetgazdaságnak a hadigazdálkodással való azonosítása valóban ideális berendezkedés volna? A német szakirodalom nem igen hisz ebben sem. **„Azt a nemzetgazdaságot“** — írja Beutler *aktív* vezérkari őrnagy a „Der deutsche Volkswirt“ 1937. július 16-í számában megjelent „Wehrwirtschaft“ c. cikkében — **amely a gazdasági elveket megtagadja, más népek gazdálkodásai a legrövidebb időn belül túlszárnyalják s így ez a háború szempontjából is elveszti értékét.**“ És: „Ahhoz a fölfogáshoz, hogy a nemzetgazdaság állandóan hadigazdálkodás legyen, azért sem tudok hozzájárulni, mert véleményem szerint a gazdálkodás irányításának alapelvei **mások békében és mások a háborúban és különbözőeknek is kell lenniök.** Békében a nemzetgazdaságnak végeredményben az a feladata, hogy más nemzetek gazdálkodásával versenyezve saját nemzete részére a legkedvezőbb életlehetőségeket teremtsen meg. A gazdasági javakat nemcsak saját országán belül kell feltárnia, és a népnek hozzáférhetővé tennie, hanem ezen túlmenően a világgpiacokra is törekednie kell, ezeken más népek gazdasági befolyásával saját gazdasága érdekében a küzdelmet fel kell vennie és azokat innét vissza kell szorítania. Ezt pedig csak *gazdasági* eszközökkel teheti meg és ezért **„wirtschaftlich“** kell cselekednie.“ Mindezek alapján Beutler szerencsétlenségnek mondja, ha a nemzetgazdaság mellett hadigazdálkodás neve alatt új tudomány keletkezne. A hadi és békegazdálkodást — szerinte — egymástól különböző feladataikkal soha nem szabad összekevernünk. A „hadigazdászt“, mint ilyet elvileg elveti, A hadigazdálkodásnak csak az lehet feladata, hogy háború esetére és a háborúban az ország összes gazdasági erőit a hadvezetés szolgálatába állítsa. **Csak akkor áll ez feladata magaslátán,** ha békében a lehetőség szerint **„gazdaságosan“ dolgozik és „ezáltal nemcsak egészségét tartja fenn, hanem ezen túlmenően erőt is gyűjt, hogy nem gazdaságos, a jelen esetben katonai és hadigazdasági célok érdekében terheket vállalhasson magára.**“

Posszony István Bécsben 1938-ban megjelent és tanulmányomban már többször idézett munkájában teljes mértékben

ugyanazt a felfogást vallja. Sok előítéletet és illúziót szétromboló statisztikai adattal támasztja alá azon tételét, hogy *teljesítőképes hadigazdálkodás csak tőkeerős békegazdálkodáson épülhet föl*. Vizsgálódásainak végeredményében megállapítja, hogy a modern háború igényeit minden valószínűség szerint egyetlen nemzet gazdálkodása sem lesz képes teljesen kielégíteni. **Az autarchiára és a pótanyagokra beállított gazdálkodás azonban a legkevésbé képes erre, mert inkább csökkenti, mint fokozza a termelés kapacitását.** Azon elv, hogy háborúban „a költségek nem játszanak szerepet“ teljesen elfogadhatatlan. „(Tisztában kell lennünk avval, — írja — hogy a hiábavaló költségek, — a hadvezetéshez szükségesek, természetesen nem játszanak szerepet, — *termelési erőket és munkát emésztenek föl, melyekből pedig mindkettő nagyon is szűkösen áll csak rendelkezésünkre.* Ezenkívül a költségprobléma lebecsülése inflációhoz vezet, mely pedig Spitzmüller és Einaudi szerint **a politikai és társadalmi rend megrendüléséhez nagyobb mértékben járult hozzá, mint a háború maga.**“ (114. 1.) A hadigazdálkodás teljesítőképesége inkább a gazdálkodás szabadságának helyreállítását, a kereskedelmi korlátok leépítését, a szabad, alkotó vállalkozási kedv felfokozását és **tőkeképződés megkönnyítését kívánja.** Ez utóbbira már csak azért is szükség van, mert az **önkéntes autarchia „sikertelenségének magától értetődő esetében“** azt jelenti, hogy az **ellenség legjobb fegyverét, t. í. a blokádot fordítja az állam saját maga ellen.** „Tisztán földrajzilag — folytatja azután — a blokádnak akkor lehetséges, ha politikailag rossz volt a háború előkészítése. *Gazdaságilag azonban lehetséges ez akkor is, ha valamelyik hadviselő államnak semleges szomszédai vannak,* mégpedig akkor, **ha az ellenség gazdasági erejével e semleges államoknak gazdaságilag parancsokat osztogathat.** Ez viszont lehetetlen, ha egyenértékű, vagy túlnyomó gazdasági erővel áll szemben. **A hadigazdaságnak egy államot a gazdasági háborúra is képessé kell tennie. A gazdasági háború potenciálja pedig a rendelkezésre álló tőkével azonos.**“ (123. 1.)

Mindezekon kívül a német termelési harc egyre nagyobb munkástömegeket igényel. A rezsim legkedveltebb korábbi jelzavai, mint a nők visszavezetése a családi tűzhelyhez, vagy az önálló existenciák védelme, csakhamar lomtárba kerültek.

„*A kettős kereset elleni hadjáratról* — olvassuk a Frankfurter Zeitung 1937. november 16-i számában — **senkitem beszél többé. A jelszó, hogy a nő kizárólag** háztartásának szentelje **életét, elnémult.** A nők keresettilalma, mint a házassági kölcsönök feltétele, ezen év október 1-ével eltöröltetett.“ De ez természetes, mert „1933-ban még senkitem láthatta előre, hogy 4 év múlva milyen feladatokat kell majd a német nemzetgazdaságnak megoldania. Senkitem sejtette, hogy oly helyzet következik be, melyben minden munkaerőre rá leszünk utalva.“

A lakosság elproletarizálódása, az önálló egzisztenciák szétzúzása, másik nagy veszteséglistája az új német gazdasági politikának. „A négyéves terv végrehajtása — írja a Frankfurter Zeitung 1937. december 17-i száma — nagy mértékben a szűkös munkaezők rendelkezésre állásától függ. A munkashányokot el kell kerölnünk. Ezért adott esetben azon munkaezőkhöz kell nyölnünk, akik eddig a munkábaállításra még nem álltak rendelkezésre, de most az újjáépítés érdekében más helyen kell alkalmaznunk öket.“ Ezt a célt szolgálja a hivatalos lap 1937. december 15-i számában kihirdetett új rendelet, amely „megadja a lehetőséget arra, hogy a vándor- vagy házalóipar üzésére az engedély azoktól megtagadható, vagy elvonható legyen, akiknek munkaezeje állami vagy gazdaságpolitikai okokból a német nemzetgazdaságon belül más helyen célszerűbben használható ki. Éppen ezért a rendeletben kimondatott, hogy vándor- vagy házalóipari engedélyt az illetékes hatóság csak akkor állíthat ki, ha a kérvényező lakhelye szerinti munkaközvetítő hivatal a kiállításához hozzájárul. A munkábaállíthatás végett a már kiadott vándor- vagy házalóipari engedélyt a munkahivatal javaslatára ugyancsak visszavonhatja az illetékes hatóság.“

A kiskereskedőkre és kisiparosokra szintén nem sokára sor került. A „Frankfurter Zeitung“ 1938. március 9-i számának híre szerint a kiskereskedőkre vonatkozólag a munkaközvetítő hivatal elnöke Syrup dr. már március elején felvetette a gondolatot. Szavaiból csak az nem tűnt még ki, hogy „vájjon a vándoriparhoz hasonlóan arra gondol-e, hogy alkalmas esetben egyenesen kényszerhez nyölnanak, vagy megelégedjenek-e az egyszerű felhívással.“ És: „A gazdasági fellendülés ellenére — olvassuk ugyanezen lap 1938. márc. 2-i számában — nem utolsó

sorban a krízis évei alatti gépesítés következtében még nem minden kézműiparos találhat megfelelő foglalkoztatást. Ezért mindenekelőtt számos, „egy embert foglalkoztató“ üzemtulajdonos engedett az ismételten hozzáintézett felszólításnak és kétesértékű önállóságát a jól fizetett szakmunkás állásával cserélte föl. A konjunktúrakutató intézet egyik éppen most megjelent becslése szerint 1936. augusztustól 1937. augusztusig kb. 17 ezer egykor önálló egzisztencia járult hozzá üzemének felhagyásával a szakmunkásokban és alkalmazottakban előállt hiány enyhítéséhez. A jövő évre még további 200 ezer főből álló szaporulatra számítanak.“ Azóta itt is kényszerintézkedésekkel gyorsítják a várt eredmény bekövetkezését. Csak nemrégiben is nem kevesebb mint **60 ezer német kisiparostól vonták el egy csapásra ipar-engedélyét**«

Háború esetén azonban a hadigazdálkodás munkásszükséglete még inkább fokozódni fog. A munkások egy részét a frontra viszik és az otthon-maradottaknak kell pótolniuk a küzdő katonák helyét. Asszonyokkal, ifjakkal, öregekkel és betegekkel tölthetők fel ugyan az otthon maradt munkástömegek, de sem ezek, sem a más gyárakból most a haditermeléshez átosztott munkástömegek semmiféle szakképzettséggel nem fognak rendelkezni, *A német munkásság csaknem teljes számban már ma is munkában áll.* Meghosszabbított munkaidővel dolgozik és a lehetőség végső határáig felfokozott racionalizáció csak fokozza munkája intenzitását. Ezenfelül élelmezése fogyatékos, ami természetesen **már ma sem emeli munkájának értékét.** A „Ruhrarbeiter“ 1939. jan. 3-i számában nyíltan panaszkodik e jelenség miatt, de éppen ezért *kizártnak kell tartanunk, hogy amúgyis túlerőltető napi munkájának elvégzése után még abba a másik munkakörbe is begyakorolható legyen, melyet háború esetén kell majd végeznie.*

A munkahelyeket elfoglaló ifjúság *kvalitatív* értéke az utolsó évtizedben szintén visszaesést mutat. A világgazdasági krízis idején óriási arányokat öltött a német munkanélküliség, és igazán természetesnek fogjuk találni, hogy a német ifjúságnak nem igen volt kedve hosszú éveket mesterségének elsajátításával tölteni, mikor édeskevés kilátása volt arra, hogy megszerzett képesítése birtokában munkát kaphasson. A „Die deutsche Volkswirtschaft“ 1938. január 1-i számában Lange Károly „gép-

gyártás és a gazdasági feladatok“ c. cikkében maga is elismeri ezt. Aki az utolsó 23 év alatt életpályát kezdett, — írja — többé-kevésbé nagy sorscsapásokon ment keresztül, (háború, infláció, a krízis) „amit egyrészt az életpályaválasztás, másrészt az erre való kiképzés sínylett meg. Kétségtelenül túlzás nélkül állíthatjuk, hogy ma a legértékesebb teljesítményeket **azon szakmunkásoknál** találhatjuk meg, **akik 40 éven felüli korban vannak**, míg a többenél a szakképzettségnek **gyakran aggasztó hiányai észlelhetők, amint ezt az ipari és kereskedelmi kamarák vizsgái nagyon is világosan mutatják.**“

S a német katonai körök teljesen tisztában vannak ennek jelentőségével, Hesse őrnagy a „Der deutsche Volkswirt“ 1937, márc, 25-i számában éppen ezért azt a tervet vetette fel, hogy a bevonuló újoncok egy része két éves szolgálatuk alatt hadi szempontból fontos ipari kurzusokat végezzen, A katonai vezetők azonban ezt a tervet nem tartották keresztülvihetőnek, a két éves szolgálatot a kiképezhetés minimális idejének tekintik, ezt különböző kurzusokkal megrövidíteni megengedhetetlennek tartják és így ezirányban érdemleges lépés épúgy nem történt, mint ahogy a munkába állítandó nők hadiipari kiképzéséről is csak egészen elvétve beszélhetünk.

A modern háború végül ipari és gépháború lévén, a *természeti és szellemi tudományok terén, hasonlóképen a legmagasabb nívót kívánja meg és ebben a tekintetben az új rendszer uralma igazán nem hozott előnyös változást.* A „Frankfurter Zeitung“ 1937, október 3-i számából megtudjuk pl., hogy míg 1931-ben 40,636 tanuló tett érettségi vizsgálatot, addig **1935-ben** ez a szám már 31.814-re esett vissza, és míg 1931-ben az érettségizett tanulók *10fc-a.* (számszerűit 4046), addig 1935-ben már csak 5,3% (szám szerint kb, 1681) kereste fel a technikai főiskolákat, ami **a mérnöki kar** szükséges **utánpótlását a legnagyobb mértékben veszélyezteti.** Schacht, a birodalmi bank volt elnöke 1937, májusában maga is szóvá tette ezt a tény, „Főiskoláink technikai tanszemélyzetében észlelhető sokszoros hiányok, — mondotta — az exakt tudományok terén tanulóink számának jelentős visszaesése, a minden fajtájú kézművesek iránti, jelenleg annyira elhamarkodott kereslet, a kvalifikált szak és hivatásos kiképzés elhanyagolásával fenyegetnek, melynek *nívója pedig 60 év alatt oly nagyvá tette a német*

gazdasági életet. Ha Németország a többi nemzetekkel vívott versenyében helyét meg akarja tartani, ha exportjának segítségével a hiányzó nyersanyagokat és élelmiszereket pótolni óhajtja, akkor a többi nemzetekkel szemben kivívott technikai fölényét nem szabad elvesztenie. (Frankfurter Zeitung 1937. május 12-í szám,)

Négy nappal később május 16-í számában „Sozialpolitische Vorratswirtschaft“ című cikkében a Frankfurter Zeitung néhány újabb idézetet közöl, melyek mind erősen aláhúzzák Schacht fejtegetéseit, Hivatkozott *Zemeck professzornak, a Német Múzeum vezetőjének* szavaira, aki a birodalmi gazdasági kamarában állapította meg, hogy a **technikai személyzet utánpótlása teljesen elégtelen.** Utalt az általunk ugyancsak többször idézett Thomas vezérkari ezredes nyilatkozatára, aki **„a honvédelem szempontjából nagy veszélyt lát abban, ha a szellemi továbbképzést túlzott testkultusszal gátolják,“** mert: **„ha még ezredparancsnokainknak is ezt a megállapítást kell tenniök, úgy itt kétségtelenül az egész eddigi nevelési rendszer fogyatékoságáról van szó.“** Felvonultatja azután a lap Bucher Hermann titkos tanácsos, az egyik legnagyobb német elektrotechnikai vállalat vezetőjének a nézetét, aki szerint „a legnagyobb fokú teljesítmény csak a képzettségi nívó emelésével érhető el.“ **„Egész jövőnk függ az ifjúság minél nagyobb részének technikai és tudományos teljesítményeitől.“** **„E helyett azonban az alapos kiképzésre való törekvésnek visszaesése észlelhető,** mert olcsóbb és tiszteletreméltó más hivatásokban kevesebb erőfeszítéssel érhető el a pozíció.“

A német nyersanyag hivatal egyik vezetője C, Kraus „Ifjúság a frontra!“ c. tanulmányában szintén foglalkozik a technikai és tudományos utánpótlás kérdésével. Elmondja, hogy 1930—1935-ig a *technikai főiskolák tanulóinak száma felére csökkent, a barátokozottaké pedig egyenesen harmadára esett vissza.* A munka és a katonai szolgálat miatt ma a tanulók két és félévvel később fejezhetik be tanulmányaikat. **Jelenleg már kb. ötezer mérnök hiányzik az ipari termelésben** és 1942-ig a mérnökök 250.000-es összlétszáma mellett már 30—35 ezer főre fog rúgni e hiány, *A természettudósok másik nagy csoportjánál, a kémikusoknál hasonló a helyzet.* A főiskolákon tanárokbán, de főként aszisztensekben már ma is hiányok mutatkoznak

és ez a tény eddig is odavezetett már, hogy a **fő- és szakiskolák végzettjeinek vizsgaeredményei jelentősen megromlottak.**

S e minőségi visszaesés természetesen nem korlátozódik pusztán a technikai személyzetre. **A katonai köröknek a tisztjelölteknek ugyanilyen jelenségeket kell észlelniük.** A hadügyminisztérium pszichológiai intézetének vezetője dr. Simonéit fő-kormánytanácsos, a német pszichológiai társaságban tartott egyik előadásában *nyomatékosan utalt a tiszt hivatásnak „az ifjúság körében lábrakapott sokszor hamis értékelésére, mely a tisztek életéről gyakran romantikus elképzelésekben ringatja magát és elfelejti, hogy a modern tisztnek elsősorban kielégítő képzettséget kell magával hoznia.“* Az előadó különösen hangsúlyozta, — folytatja azután a Frankfurter Zeitung 1937. október 26-i számában közölt beszámolójában — hogy a jellem és tudás között a legcsekélyebb ellentétnek sem szabad fennállnia és hogy a tiszt hivatásban a jellem tudás nélkül époly kevésé érvényesülhet, mint ahogy nem történhetik meg ez a fordított esetben sem. **A tudásnak az ifjúság körében lábrakapott lebecsülése ellen küzdeni, ez az egyik legsürgősebb nevelési feladatunk.** A tisztikarnak mindenekelőtt nagyképzettségű emberekre van szüksége, akiknek azonban testileg is meg kell felelniök az előírt magas követelményeknek.“ Vagy: „az ifjúság — olvassuk Hilpert ezredesnek ugyancsak a Frankfurter Zeitung 1937 január 17-i számában közölt nyílt levelében — a testi kultusz területén a nevelésnek egészen helyes alapelveiből indul ki, midőn kemény és nehéz dolgokat és nagy feladatokat megoldani akar. *De saját maga és Németország kárára nagyrésztben gyakran elutasítja ennek az elvnek a szellemi térre való kiterjesztését. Mindig azt halljuk, hogy a tanulók a nehezebb, nekik nem tetsző feladatokat nem maguk dolgozzák ki, hanem egyszerűen félreteszik, máséről leírják vagy beteget jelentenek.* Férfiatlan és rövidlátó magatartás ez ... Éppenséggel gyerekes felfogás az, hogy **sok ifjú semmivel többet dolgozni vagy olyat olvasni nem akar,** ami ugyan műveltségéhez szükséges volna, de az iskolában kifejezetten számon nem kérik vagy közvetlenül nincs szüksége reá. *Nem sokra jutunk avval a kifogással, hogy az ifjúságnak nincs ma már ideje, mert túlságos sok irányban foglalkoztatják és terelik el figyelmét.“*

AZ OLAJ JELENTŐSÉGE A NÉMET SZAKIRODALOM TÜKRÉBEN.

A jövő háborújának német szempontból **legnehezebben megoldható problémája kétségtelenül a hadsereg olajszükségletének biztosítása lesz.** Már a világháború sorsát is nem kis részben ez döntötte el és a modern hadviselési technika csak még inkább fokozta jelentőségét. *A győzők maguk is beismerték, hogy elsősorban az olajnak köszönhető a küzdelem számukra dicsőséges befejezését.* Az 1914-es marnei csata sorsát pl. a franciáknak avval sikerült eldönteniük, hogy Paris védője, Galliéni tábornok mozgósította a főváros 50 ezer taxiját és ezek szállították ki darabonként 5 francia katonát a döntés színhelyére. Az autók motorjait üzemben tartó olajnak nagy része volt tehát Joffre sikerében, Curzon lord volt angol külügyminiszter nyíltan hirdette az 1918-as fegyverszünetet ünneplő londoni népnek, hogy *az antant államok nem kiömlött vérukkal, hanem az általuk elhasznált olajjal győzték le ellenségeiket.* Ugyanezt a felfogást vallja Winston Churchill is/ aki azt hangoztatta, hogy *olajhullámokon jutottak el az antant államok a győzelem kikötőjébe,* vagy Berenguer francia szenátor, aki szerint *a szövetségesek győzelme lényegében a gépkocsik diadala volt a mozdony felett.*

Nem kétséges, hogy a jövő háborújában az **olaj jelentősége** egészen **kivételesen hatalmas arányokban fokozódni fog,** hiszen ez a motorok harca lesz és az ezeket tápláló vér az olaj. Ez „az az anyag, amely nélkül — írja Friedensburg Ferdinand az egyik **legkiválóbb német hadigazdasági szaktekinetly** a „Der deutsche Volkswirt“ 1937. április 16-i számában — a mai hadseregek a **teljes mozdulatlanságra és ily módon épúgy, mint muníció vagy fegyverhiány esetén a biztos vereségre lesznek kárhóztatva.**” Éppen ezért már békében minden állam legnagyobb gondja az olaj gazdálkodás kérdéseinek rendezése,

mindegyik jó előre iparkodik hadserege számára háború esetére a szükséges olajmennyiségeket biztosítani.

Németország ebből a szempontból talán az összes nagyhatalmak között a **legkedvezőtlenebb helyzetben van.** Noha itt kezdtek kutatni a világon először olaj után, a kutatások eredménye mindmáig minimális maradt, mert mindössze 550 ezer tonna természetes olajat sikerül évenként földjéből kisajtolnia. A bajon úgy igyekezett segíteni, hogy szintetikus úton, szénből állít elő olajat, melyet egyébként más államok is megtesznek, már csak azért is, mert a természetes olajnál ez különösen a gyors és igen magasan repülő gépeknél nem csak jobban beválik, hanem egyenesen nélkülözhetetlen 87 % -os ok-tánindexet érhetvén el. (Militär Wochenblatt 1937. szeptember 3-í szám.) Németország azonban mind a feladat technikai megoldásának tökéletessége, mind pedig az előállított anyag mennyisége tekintetében *valamennyiüket messze felülmúlta.* Nem törődött a költségekkel, nem vette tekintetbe, hogy egy tonna olaj előállításához csak 4'5 tonna szén szükséges és hogy ennek ára háromszor-négy szeresen felülmúlja a természetes olajét. Nem volt tekintettel arra sem, hogy ez **hasonlíthatatlanul több, mintegy tízszereznyi munkáskezet, tehát háború esetén katonát köt le** az ország belsejében, hanem egymásután állította föl benzinyárait, *Friedensburg szerint* ennek ugyan megvannak háború esetén az említettekén kívül még további hátrányai is, *mert az óriási gyártelepek repülőátadások és szabotázsok általi veszélyeztetése az előállított anyag rendkívüli gyulladékonyságára való tekintettel igen nagyfokú,* de a nemzeti szocialista rezsim ezen megfontolásoktól sem hagyta befolyásoltatni magát. Tántoríthatatlan akarattal haladt célja felé. **A beigért eredményt azonban mégsem sikerült elérnie.** Az 1937. évre jelezték az ország olajszükségletének belföldi termelésből való fedezését, de az év végére a kitűzött célt a **német kormány nemcsak hogy el nem érte, de meg sem is közelítette.** A nagymérvű motorizálás következtében a szükségletek nagymértékben emelkedtek, úgy, hogy 1937-ben az ország 5 millió 150 ezer tonnás olaj fogyasztásából mindössze 35.9 %-ot sikerült a belső termelésnek fedeznie, („ Halb Jahresbericht zur Wirtschaftslage“ Schriften des Instituts für Konjunkturforschung, 13. Jahrgang, 1938—39, Heft 1, Neue Folge.)

Azóta újabb gyáralapítások történtek, ma 11 nagy üzemben állítanak elő szénből olajat, de kétségtelen, hogy még bosszú időnek kell eltelnie addig, míg a mesterséges olajtermelésből legalább az ország békebeli szükséglete fedezhető lesz. „Németország részére is — vallja be ugyancsak Friedensburg id. cikkében — részben a már meglévő, részben építés alatt álló üzemek **csak a békeellátás szempontjából nyerhetnek döntő felentőséget és ebből a szempontból is csak akkor, ha időközben túlgyorsan nem növekszik ez.**“

Csehország és Ausztria megszerzése ebben a tekintetben csak újabb teherként jelent. A belföldi cseh olajtermelés 1936-ban ugyanis mindössze 19 ezer tonnára rúgott, ennek is nagy része Ruszinszkból került ki és így ma a magyar olajtermelést fokozza, de teljes egészében sem volt képes a cseh szükségletnek fedezni 5 % -át, mert Csehszlovákia maga is nem kevesebb, mint évenként 400 ezer tonna olajbevételre szorult. Ausztriában valamivel jobb a helyzet, de $\frac{2}{2}$ millió tonnás fogyasztásból a belföldi termelés *ott is alig 100 ezer tonna fedezésére képes.*

Nem vitás továbbá az, hogy **a háború kitörésével a szükségletek egy csapásra hihetetlen arányban növekednek meg majd.** Hogy számszerűleg mennyit fog kitenni ez, azt csak megközelítő pontossággal is természetesen ma lehetetlen megmondanunk, legföljebb némi támpontokkal rendelkezhetünk. Ha világháború idejére, mint az egyetlen szilárd támaszpontra nyúlunk vissza, úgy elsősorban is arra kell rámutatnunk, hogy *az antant hatalmak havonként már ekkor is félmillió tonna olajat használtak el magán a 480 km-es hosszú irontukon,* vagyis ez a szám sem a Hinterland, sem a flotta fogyasztását nem tünteti föl. Itt továbbá „az év nagy részében aránylag kevésbé niozgó frontról volt szó. A repülőgépek száma — írja Friedensburg — nagyobb volt??? ugyan, mint most a háború kezdetén, de a legtöbbszörre egymotoros és csak kisebb távolságban operáló gépek fogyasztása a most várhatóan csak töredékét tette ki. A repülőgépek százas rajainak távoli vállalkozásai, amelyek most a legnagyobb mértékben be fognak következni, akkor egyáltalában nem kerültek szóba. A tankok száma lényegesen kisebb volt és használatuk néhány különlegesebb esetre szorított, míg most a hadműveletek lényeges és állandó részei lesznek. A teljesen motorizált egységek felállítása, a tüzérség ló-

fogatainak géperőre való átállítása, a haditengerészetnél és részben a háború esetén alkalmazásba vett kereskedelmi és halászárműveknél az olajfűtésnek teljes keresztülvitele nagyobb terjedelemben csak 1918. után következett be és ma csaknem naponként fejlődik tovább. Mindezen körülmények között jelenleg *bármelyik hadviselő nagyhatalom használata az 1918-as mennyiségnek 2—3-szorosára fog rúgni és beleértve a Hinterland szükségletét, a nélkülözhetetlen mennyiség aligha lesz 15—20 millió tonna alatt.*“

Possony pontos számítások alapján még ezt is kevésnek tartja. Szerinte a flotta igényeinek figyelmen kívül hagyásával is **minimálisan 30—40 millió tonnára tehető egy nagyhatalom háborús szükséglete.** Saját számításaitól függetlenül **magának Fnedensburgnak adatai alapján is hasonló eredményhez jut.** Hangsúlyozottan utal ugyanis arra, hogy ha az antant államok 480 km-es frontjukon már a világháború alatt havonta félmillió tonnát használtak fel, úgy, hogy ha csak 1000 km, fronthosszúságot veszünk is tekintetbe — ami *a most már biztosan legalább két fronton operálni kényszerülő Németországra nézve igazán nem túlzott számítás* — úgy már ez is évi 12.3 millió tonnára rug. Vegyük most ennek Friedensburg számítása alapján 2—3-szorosát, úgy **csak a frontra nézve 25—37 millió tonnás fogyasztást kapunk.** Ehhez járul még a Hinterland szükséglete és így a 30—40 millió tonna mögött valóban nem sokkal maradunk el. (Wehrwirtschaft des totalen Krieges 100. lap.)

S ezt az óriási mennyiséget kell Németországnak egy háború esetén előteremtenie. **A tengerentúli államokból bevitelre nem számíthat.** Nem régiben megkötötte ugyan Romániával a kereskedelmi egyezményt, de ennek olajtermelése állandó visszaesést mutat. 1936-ban még 8,703.054 tonnára rúgott a román olaj produkció, a múlt évben azonban már csak 6,350,000 tonnát érte el. Ha Olaszország is a német birodalom szövetségeseként indul harcba, úgy *ennek szükségletei is fedezésre várnak* és így világos, hogy *még az egész oláh olajtermelés biztosítása sem jelent megoldást a tengelyhatalmakra nézve.* De még erre sem igen lehet reményük. Alig kötötték meg ugyanis a máig sem ratifikált német-oláh kereskedelmi szerződést (ratifikáció után egy hónappal kell életbelépnie), nyomban utána Románia

Franciaországgal is megállapodást létesített, mely *kifejezetten az egész francia olajszükséglet Romániából való fedezéséről intézkedik*. Sőt azóta megkötötték az angol-oláh gazdasági szerződést is, mely megint csak tekintélyes olajmennyiségeket kötött *le Anglia javára*. Tudnunk kell végül azt is, hogy ma a *meglévő* román petróleumnak **hétnyolcada** egyébként is **a nyugati államok gazdasági érdekszférájába tartozik**, a pillanatnyi német érdekeltség *alig képvisel 1.3 % értéket*. A jelenlegi helyzetet tekintve tehát háború esetén **nagyobb olajmennyiségek beszerzése** egy esetleg **semleges** Oláhországból is **alig lesz várható**. Új kutak fúrása viszont hosszabb időt vesz igénybe és így **ha Németországnak sikerülne is komoly tartalmat öntenie** a Bukaresttel megkötött szerződésébe, érdemleges eredményt, **akkor is csak pár év múlva várhatna az oláh olajmezőkből**.

Ráadásul **nem számíthat** a Harmadik Birodalom arra sem, hogy Románia olajkészletét egy **villámgyors fegyveres lerohánással kerítse kezébe**. A világháború tapasztalatai intő mememóul szolgálhatnak ebben a tekintetben is. Románia *akkor is a központi hatalmak kezébe került*, de a bevonuló csapatok a kutak helyén csak romokat találtak és a németek ismert szervezőereje is 1917-ben mindössze 520.000, 1918-ban pedig 1,240.000 tonna olajat volt csak képes kitermelni az oláh mezőkből. Szakértők szerint ma is az a helyzet, hogy **fegyveres erővel a román olaj semmiképen sem szereshető meg**, mert a **kutak felszerelése órák alatt tönkreteshető és helyreállításukhoz a technika mai állása szerint nem kevesebb, mint 3 teljes esztendőre van szükség**.

Háború esetén továbbá a belföldi fogyasztásnak kíméletlenül szigorú takarékosági intézkedésekkel való visszaszorításától sem várható csak némileg is említésreméltó eredmény. Kétségtelen, hogy a jövő totális háborújában mindenütt csak a katonai szükségesség szempontjai számíthatnak érvényesülésre. Ámde éppen ebben *a totális háborúban a Hinterlandra is fokozott feladatok várnak* majd és aligha lesz olyan gazdasági vagy közlekedési *eszköz*, melyet valamilyen formában katonai célokra nem vesznek igénybe, Éppen a hangsúlyozott katonai szempontok ritkán engedik meg majd, hogy gyárosok, földbirtokosok, közigazgatási hivatalnokok, vagy nagykereskedők a gyors közlekedés eszközeitől *pontosan ugyanakkor fosztassanak meg*, mi-

német olaj ellátás nehézségeit mindennél jobban bizonyítják az Ausztria és Csehország elleni német mozgósítás tapasztalatai, amikor is köztudomású, hogy néhány napon belül a **magánhasználatban már érezhető benzinhiány ütötte föl fejét**, ám bár német adatok szerint csak részleges mozgósításról volt szó és a légi erő érdemleges akcióba lépésére egyáltalában nem került sor. Mindebből persze szinte matematikai szükségszerűséggel következik Friedensburg azon fejtegetéseit záró végső megállapítása, melyet ő ugyan csak általánosságban fogalmaz meg, de *amely tipikusan a német helyzetre vonatkoztatható* és amely szerint az olaj szegény és beviteli lehetőségektől elzárt államok **„katonai mozdulatai egy viszonylagosan rövid ideig tartó lendület után, mely alatt a készenlétbe helyezett tartalékokat elhasználják, meg fognak rekedni.“**

A TÖBBI NYERSANYAG KÉRDÉSE.

Többször utaltam már arra fejtegetéseim során, hogy a jövő háborúja egészen kétségtelenül fokozott anyagháború lesz és a legkülönbözőbb nyersanyagok óriási mennyiségét fogja felemészteni. A szakkörök véleménye szerint ma nem kevesebb, mint 34 különböző stratégiai nyersanyag lesz nélkülözhetetlen a talán már küszöbön álló döntő mérkőzéshez, Kétségtelen tény továbbá, hogy e 34 hadinyersanyag közül még legújabb hódításai után is mindössze négy van olyan, mely elegendő mennyiségben áll német barátunk rendelkezésére, 7-ben behozatali kiegészítésre szorul és 23 pedig egyáltalában nem található meg területén, A két utóbbinak túlnyomó része ellenben olyan természetű, hogy belőlük tartalékok gyűjtése különösebb nehézségbe nem ütközik. Behozataluk és megőrzésük költségei ugyanis aránylag alacsonyak és így a Harmadik Birodalom devizanehezőségei sem támasztanak leküzdhetetlen akadályokat ennek útjába. Minden további nélkül tételezzük fel tehát, hogy ezen területeken a német nép vezéreinek tervszerű és céltudatos munkájukkal sikerült olyan készleteket beszerezniök, hogy a háborús szükségletek fedezése biztosítható lesz. Minthogy továbbá az olaj jelentőségét külön fejezetben ismertettem már, maradna még a szén és vasérc ellátásának vizsgálata.

Lássuk tehát az elsőt! Németország a széntermelés terén a háborúelőtti helyzetéhez viszonyítva 1919 után annyival kedvezőtlenebb helyzetbe jutott, hogy szénbányáinak egy részét elvesztette. Valóban heroikus erőfeszítésekkel azonban ezt a hátrányt ma már nemcsak behoznia, hanem az 1913-as termelést lényegesen túlszárnyalnia is sikerült. Akkor 190,1 millió tonnára rúgott ez, melyből a mai Altreichre 140,8 millió tonna esett. E szám 1935-ben még csak 143 millió, 1936-ban 158,38 millió tonnára emelkedett, 1937-ben azonban már 184,55 millió, 1938-ban pedig kb. 186 millió tonnára szökött. Míg tehát a német

köszétermelés 1936-ban még nem kevesebb, mint 30 millió tonnával maradt el az 1913-as év eredménye mögött, addig ez a szám 1937-ben már csak 6.5 millió, 1938-ban pedig 4.1 millió tonnára zsugorodott,

A barnaszétermelés terén hasonló kedvező eredményekkel találkozunk, 1913-ban még mindössze 87 millió tonnát ért el ez csupán, azóta azonban jóval a duplája fölé emelkedett. 1935-ben 147.07 millió, 1936-ban 161.4 millió, 1937-ben 184.7 millió, 1938-ban pedig kb. 195 millió tonnát bányásztak ki a szorgalmas német kezek az ország földjéből. Német szakkörök a kőszén $\frac{2}{9}$ -ed részében állapítják meg a barnaszén tüzelési értékét, mely számítást alapul véve az 1938-ban kitermelt egész barnaszénmennyiség értéke 42,4 millió tonna kőszénének felel meg, amit ha a nyert kőszénmennyiséghez hozzászámítunk, világos, hogy a szorosán vett német birodalom szétermelése is 1938-ban már messze túlhaladta az 1913-ban elért eredményeket,

Ausztria megszerzése ezen a téren inkább lényeges teher-tételt jelent- $\frac{2}{4}$ millió tonnás kőszén és 3 millió tonnás barnaszénprodukcója ugyanis egészen minimális és így szénellátás terén jelentékeny behozatalra szorul. A szeptemberi és márciusi események viszont ebből a szempontból jó üzletnek bizonyultak, úgy, hogy a megfelelő átszámítások elvégzése után a mai Nagy-Németországban 236 millió tonnára rúg az évi nagy fűtőértékű szétermelés mennyisége, (Frankfurter Zeitung 1939, január 29-í szám,)

Nagy széngazdagsága és a meghódított francia és belga szén-telepek birtoka a világháborúban Németország részére lehetővé tette, hogy szénéért cserében élelmiszereket kapjon. De hogy ez a jelenlegi helyzetét tekintve, a jövőben is lehetséges lesz-e és milyen mértékben, az persze egyelőre még nyitott kérdés. Nemcsak termelése növekedett ugyanis időközben, de az elfogyasztott mennyiségek is szinte ugrásszerű emelkedést mutatnak és 1937-ben kőszénben már elérték a 143 millió tonnát. Nagy kérdés továbbá, hogy vajjon sikerül-e majd neki most is a különböző Maginot-vonalakkal védett egész belga és a francia szétermelés felének mindjárt az első kardcsapásra való birtokba vétele, *Olaszország szövetsége esetén ennek minimális termelését (1937-ben alig érte el az 1 millió tonnát, vagyis az*

angol széntermelés egy napi eredményét) is neki kell majd pótolnia és nem vitás az sem, hogy háború esetén a belföldi szükségletek fokozódnak, a termelés viszont csökkenni fog. „A háborús szénszükséglet — írja **Friedensburg** „Die mineralischen Bodenschätze als weltpolitischen und militärischen Machtfaktoren“ c. művében — miként ez 1914—18-ban bebizonyosodott tömegszerűleg nagyobb, mint békében. A **többtermelés lényeges fokozása azonban hosszabb időn keresztül már a munkaerők hiánya miatt is meg fog hiúsulni** és csak a békeiparnak, különösen pedig a kiviteli áruk előállításának korlátozásával, a gáz- és áramfogyasztásban, a polgári lakosság fűtésében való takarékoskodással, a nem katonai érdekű vasúti közlekedés csökkentésével és részben a normális gazdasági életbe való nagyon terhes beavatkozásokkal lesz a szükséglet kielégíthető.“ (171. l.)

A világháború tanulságai beigazolták, hogy Németországban **éppen** abban a nyersanyagban, t. i. a szénben állhat elő az egyik legfőbb hiány, melyből békében hatalmas fölösleggel rendelkezett és az új háborúban a már fentebb említett körülmények miatt is aligha lesz más a helyzet. Annál is inkább várható ez, mert a túlzottan erőszakolt autarchikus törekvések káros hatásai már most békében is felütik ezen a téren fejüket. 1938 utolsó harmadában pl. a termelés a szükséges gépeknek romlása és pótlásuk elhanyagolása folytán beálló kapacitás-csökkenése, főként azonban számos specializálódott bányamunkásnak a vasérctelepekre való átvezénylése következtében 2 millió tonnával esett vissza és így **a belföldi** szükségletek is csak **a** kivitel csökkentésével **voltak fedezhetők**, de ez viszont nem kevesebb, mint 110 millió márkától fosztotta meg a német devizagazdálkodást. 1939-ben pedig a belföldi fogyasztásnak újabb, legalább 10 millió tonnával való emelkedése várható, de a termelés ennek megfelelő fokozásához megint **minimálisan** 25 ezer bányamunkás **beállítására lesz majd** szükség. A német hivatalos tényezők által annyiszor panaszt munkáshiány itt is meghozta káros gyümölcseit és a már ismertett vagonhiány mellett döntő tényezőjévé vált annak, hogy éppen a decemberi leghidegebb napok idején — ismétlem — **már most békében is fellépett a szénhiány a német városokban.**

A versaillesi szerződés területi rendelkezései azonban

a legsúlyosabb csapást a német háborús potenciálra **az ércellátás terén mérték.** Míg ugyanis a szénveszteségeket a nemzeti szocialista rezsim munkájának nemcsak pótolnia, hanem a termelést a háború előtti eredményekhez viszonyítva még jelentősen emelnie is sikerült, *ebben a tekintetben lényegesen romlott a helyzet.* Bár a német vasérctermelés 1914 előtt sem fedezte a felmerült szükségleteket, de akkor még az az elszász-lotharingiai érctelepek neki ontották kincseiket és mindjárt a világháború első heteiben a teljes belga és a Longwy-Briey-i ércmedencével az egész francia vas- és acéltermelésnek is nem kevesebb, mint a teljes % része került kezébe. Ez utóbbiak ipartelegei nem maradtak ugyan teljes üzemben és távolról sem érték el teljesítőképességük maximumát, de már maga az a tény, hogy nem erősíthették a nyugati hatalmak háborús potenciálját, a legnagyobb jelentőségű maradt. Orosz-Lengyelország megszerzésével együtt hatalmas német fölényt teremtettek az ércellátás terén, amelyet csak az amerikai szállítások segítségével sikerült *később* a nyugati hatalmaknak újból nemcsak behozniuk, de döntően túl is szárnyalniuk, **Az első háborús években azonban a tengerentúli nyersanyagok még nagyon gyéren érkeztek az antant államokba, úgy, hogy 1914 szeptember 15-én pl. a nyersvastermelés terén 25:16, az acéltermelés terén pedig egyenesen 24:13-as viszony alakult ki a két szembenálló csoport között.**

A háború szerencsétlen kimenetele azonban a leggazdagabb vasérctelepeket lekapcsolta a birodalom testéről. 1913-ban még 28 millió 608 ezer tonnára rúgott a német termelés, melyből a mai területekre az egésznek alig M-e, összesen 7 millió 309 ezer tonna esett és ez a tény természetesen rendkívül megnövelte vasércekben a német iparnak külföldtől való függő helyzetét. 1935-ben a belföldi német termelés 604 millió, 1936-ban 6'65 millió, 1937-ben 8-52 millió tonnára rúgott, de a bevitel ezekben az években 1406 millió tonnáról, 1936-ban 18-47 millióra, 1937-ben pedig 2062 millió tonnára emelkedett és ez az emelkedés folytatódott 1938-ban is.

A fenti adatok értékelésénél azonban tekintetbe kell vennünk azt a körülményt is, hogy a **német ércek vastartalma meglehetősen alacsony,** a külföldiek 45%-os arányával szemben alig múlja fölül a 25% -ot és így az országnak a külföldtől

való tényleges függősége még jóval nagyobb, mint ezt a fenti számok különben mutatnák,

Ausztria bekebelezésével némileg javult a helyzet. A „Deutsche Bank“-nak kéziratként nyomtatásban megjelent „Österreich im deutschen Wirtschaftsraum“ c. tanulmánya örömmel utal erre, „Ausztria vasérctermelése már maga is igen jelentékeny, — olvassuk benne — az elmúlt évben 1.87 millió tonnát, az egész német vasérctermelés 22% -át tette ki és ki keli emelnünk ebben a tekintetben, hogy ércei nagyobb értékűek a német ércek átlagánál,“ Németországban remélik, hogy rövidesen sikerülni fog évi 4 millió tonnára fejleszteni az Ostmark termelését, ami a birodalom külföldi függőségén némileg enyhítene ugyan, de még mindig nagyon is jelentékenyen múlna ez fölül a világháború előtti időkéét. Akkor ugyanis a császári Németországnak mindössze fogyasztásának $\frac{1}{2}$ részét kellett külföldről behoznia, 1938-ban viszont az **érc tartalom tekintetében a behozatal $\frac{4}{3}$ részét tette ki ennek.**

Csehszlovákia megszerzése ebből a szempontból csak tehetetlenül jelent, A belföldi termelésből itt alig fedezhető a békébeli normálszükséglet fele, 1*8 millió tonnára tehető ez évenként, de még ez is a németéhez hasonló gyengébb minőségű anyag, úgy, hogy a belföldi ipar üzemeltetése még legalább ugyanannyi jobbminőségű vasérc behozatalára szorul,

A vasércben is természetesen, mint az egyéb nyersanyagokban megvan nagyobb készletek felhalmozásának lehetősége, amit természetesen a német nép vezérei sem hagynak teljesen kihasználatlanul. Hogy azonban túlságosan nagyok, lényegesen hosszú ideig elegendők legyenek ezek, alig hihetjük, A német vezető nagyiparosoknak 1937 végén Hitler kancellár elé terjesztett bizalmas, ma már azonban a svájci „L'Année politique“-ban megjelent emlékiratának tanúsága szerint „**a háborús tartalékok mennyisége minimális**“ volt, 1938-ban kétségtelenül szintén növekedtek ezek, mert hiszen pl, míg a belföldi nyersanyagtermelés 11% -kai, addig az iparilag földolgozott anyagok mennyisége mindössze 8%-kai emelkedett csupán. Birkmann a német nemzeti bank volt alelnöke f, é, februárjában Kölnben bizalmas körben elmondott és később idézendő beszámolójában 20 millió tonna vastartalékról beszélt, de még ez is alig egy évi **hiányt** pótolhatja, hiszen a Deutsche Bergwerke

Zeitung egyik legújabb számában közölt számítások szerint háború esetén a német vasszükséglet *legalább 26 millió tonnára fog évenként rúgni*, és ha a világháborúban Németország sokkal nagyobb belföldi terméseredmények mellett is igen jelentős vasércbehozatalra szorult, úgy a felhalmozott tartalékok kiürülése után az új küzdelemben hasonlíthatatlanul nagyobb mértékben várható ez. Ráadásul ott lesz ugyanis esetleg oldala mellett Olaszország is, akinek **terméseredményei ezen a téren szintén oly elenyészően csekélyek** (1937-ben vastermelés 750 ezer, acéltermelése pedig 2 millió tonnával a német eredményeknek alig 5, illetőleg 10%-át érte el csupán), hogy a felmerülő olasz szükségletek fedezése csak még inkább megnövelik majd a német irányadó tényezőknek ezirányú gondjait. *Hiszen a nyersanyaghiány már ma is az egyes iparágakban szinte tűrhetetlen*, Berlinben már most is kiszedik a villamossíneket azokon az utcákon, ahol már nem jár villamos, többet veszítenek így a réven, mint nyerne a vámon, mert néha párszáz méter vasgerenda kibontására 50 munkást vezényelnek az utcára. **A nyilvános parkok vaskerítéseit éppen úgy lebontották már**, mint a magánházak előtt földbeépített műlakatos munkát. **Vörösrézdrótot pedig csak a precíziós műszerek kábeljaiba tesznek, a többibe már csak vasdrót jut.**

Középeurópából szerezhető vasércmennyiség teljesen jelentéktelen és a Maginot-vonal kiépítése jelentősen csökkenti a francia vasérctelepek gyors megszerezhetéseinek esélyeit is. Ma Svédország a Harmadik Birodalom legfontosabb szállító' állama. A svéd acél kitűnő minőségű, egészen kivételes előnyökkel rendelkezik, de szállítását ma *Narvik városának az angol* haditengerészet által bármikor elzárható **hadikikötőjéből** az Atlanti Óceánon bonyolítják le. Az ellenségeskedés első pillanatától kezdve kétségtelenül életbelépő háborús blokádnak esetén persze erre **gondolni sem lehet**. Lulea kikötője ugyan elméletileg hozzáférhető volna a német teherszállító hajók részére, de aknákkal, ellenséges repülőekkel, elsősorban pedig az orosz tengeralattjáró hajókkal veszélyeztethető a Balti-tengeri szállítás is és **ezenkívül még egy külön, egyébként másra fel nem használható vasútvonal kiépítését tenné szükségessé**. Ott vannak azután a szállítás útjában a német valutáris nehézségek **is**,

amelynek részletes igazolása azonban már tanulmányom következő fejezetének tárgya lesz.

De egy pillanatra most tekintsünk el mindezen nehézségektől. Tételezzük fel, hogy Németország saját földjéből, felhalmozott tartalékjaiból és ezek kiegészítéseképpen megfelelő fizetési eszközök birtokában Svédországból a blokádnak ellenére behozható annyi vasérccezel rendelkezik majd, hogy ez egy hosszabb ideig tartó háború viselésére is képessé teszi őt. Hiába megyünk el azonban az engedékenységek ezen legmaximálisabb határáig is, a német helyzetnek mindjárt **újabb, legyőzhetetlen akadálya jelentkezik.** Ez pedig a német ipar teljesítőképességének korlátozott volta és **német hivatalos részről** annyit hangoztatott, **már most is megnyilvánuló leküzdhetetlen munkáshíány.** A német olvasztókemencék már ma is olyan vég-sőkig megfeszített munkával dolgoznak, hogy munkaütemük gyorsítása a teljes összeomlás veszélye nélkül alig fokozható. **S a minden más megfontolást visszاسzorító autarchikus törekvések itt különösen káros következményekkel jártak.** Friedensburg idézett munkájában már jóval a Göring-művek föllállítása előtt megtalálhatjuk ennek kritikáját. „A Közép- és Délkelet-Németországban — írja a kiváló német szakértő — igen elterjedt **Jura és Krétakorbeli vasércceknél magas kovásvartartalma alkalmatlanná teszi** ezeket a kitermelésre és evvel **lehetetlenné** politikailag és pénzügyileg oly fontos **függetlenségünket a külföldi, vasércctermeléstől.**“

A terv tényleges felmerülésekor az ország legkiválóbb technikai szakértői ugyanezt a felfogást vallották, Hangoztaták, hogy a **német ércek feldolgozása leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik.** (Frankfurter Zeitung 1939. január 20-i szám.) A vezértábornagy azonban mindezen aggodalmaktól egy percig sem hagyta befolyásoltatni magát. Nem volt tekintettel arra sem, hogy a német anyagok jóval kisebb fémtartalmára való tekintettel, **feldolgozásukhoz kétszerannyi olvasztóra,** kokszkemencére, szénre és így természetesen **munkáskézre is van** szükség, az önellátás vezető szempontjának tűzön-vízen keresztül érvényesülnie kellett, sőt 1938. június 14-én Hannecken vezértábornagy, a német nehézipar diktátora, egyenesen elrendelte, hogy Németországban **többé Martin-acél nem, hanem kizárólag Thomas-acél állítható elő.** Ennek foszfortartalma csökkenti

ugyan az előállított acél ellenállóképességét, minőségileg egyébként is annyira alatta áll a másiknak, hogy a rendelet kibocsátása előtt egyes szerkezetek előállításánál egyáltalában *nem is kísérleteztek vele*, de viszont — és ez volt a döntő — *előállítására német vasérc is felhasználható.*

Az előre megjósolt következmények azonban természetesen nem maradhattak el, A fegyverkezési iparban 12, sőt gyakran még ennél is nagyobb munkaidővel dolgoznak ugyan a munkások, de a helyzet ennek ellenére, vagy talán éppen ezért is egyre súlyosbodott. Minőségileg nem teljesértékűek többé a szállított fegyverek. Különösen észlelhető ez a hanyatlás az optikai és precíziós készülékeknél, melyek pedig oly nagy szerepet játszanak a modern háborúban. *Ma a legjobb bombavető- és vadászgépek már az angol és az amerikai hadsereg tulajdonai.* Vannak ugyan olyan vélemények is, melyek szerint Németország már ezeknél is tökéletesebb gépeket állít elő, de a fenti tények nem nagyon támasztják alá ezen híreket, *A külföld, még pedig elsősorban a semleges államok katonai szakértői nem is hisznek bennük.* Érvelésük közben nyomatékosan utalnak arra a tényre is, *hogy ma Németország az egyetlen olyan katonai nagyhatalom, mely szigorú titokként kezeli, soha közzé nem teszi a katonai repülőgépek lezuhanásainak kétségtelenül ott is előforduló eseteit.* Hangsúlyozzák továbbá, *hogy egyetlen nagyhatalom légügyi minisztere sem tartotta szükségesnek, még — Geringen kívül — nyilvános toborzóbeszédben szállni szembe azon elterjedt hírekkel, hogy a hadsereg légügyi szolgálata túlságos veszélyekkel járna.* (Neue Zürcher Zeitung 1939, március 14-í szám,)

Vagy ott vannak az osztrák bevonulás jelenségei, melyekről igen értékes cikket közölt a „Nation Belge“ Ydewallnak tollából, akinek személyes tapasztalatokon alapuló adatait egyébként egész sereg és sokszor éppen nem németellenes beállítottságú küiiöidi iórrás is megerősíti. Ott álltak — mondja a szerző — ragyogó, eső- és hómentes időben, száználmas mozdulatlanságban a defektes német teherautók, tankok, sőt tüzéségi traktoroknak is hosszú sorai a jókarban tartott osztrák utakon. **Egyetlen hadosztály 400 „mastodon“-ja közül nem keve-**

sebb, mint 45-öt veszített el útközben minden harc nélkül, tü-zérségének egy részét pedig tehervonaton kellett az ország fő-városába szállítani, noha itt a képzelhető legideálisabb körülmények között előrenyomuló formációkról volt szó, amelyeknek még trénonataikat sem kellett magukkal cipelniük.

A tengerészetben a felhasznált alumíniumra panaszkodnak sokat. A külföldi sajtóban igen gyakran jelennek meg hírek, melyek mind arról szólnak, hogy rezet, nikkelt és a finomabb acélfajtákat pótolják a német hajógyárak vele, de a tenger vi-zében azután gyorsan romlásnak indul a felhasznált anyag. Sem az előzetes oxidáció, sem a lakkozás nem igen segít ezen. Különösen a torpedórombolóknál merülnek fel súlyos bajok. A nagy egységek páncéltornyain pedig az első néhány lögyakor-lat után már repedések mutatkoznak.

Nem régiben oly hírek is elterjedtek külföldön, hogy a leg-újabbban elkészült német tengeralattjárók a *legrövidebb időn belül használhatatlanná váltak*, úgy, hogy újból szét kellett szedni őket. A német lapok természetesen egy szót sem írtak ezen anomáliákról és a külföldön is úgy az előbb említett, mint ezen **híreket kezdetben a legnagyobb szkepticizmussal fogadták a komolyabb körök**. Azóta azonban a török kormány lapjai és így pl. a „**Tan**“ 1939, március 1-ei számában igen érde-kes adatokat közöltek. Megtudjuk ezekből, hogy a Krupp-művek által nemrégiben Törökországnak leszállított 6 gőzöst néhány **hét elteltével a hajórajból siralmas állapotban kellett kivonni, hogy úgyszólván teljesen átjavítsák őket**. Egyiküknek, a **Baj-raklínak** — 118 ezer török lírába került — javítási költségei nem kevesebb, mint 80 ezer lírára rúgtak, **de így is csak egy hónapig tudta ellátni szolgálatát**. Két másikat, névszerint az **Efes-t** és a **Sur-t** már **három ízben kellett eddig javítás végett a vízből kiemelni**, hogy **legalább újabb 15 napra!! üzemképessé-gük biztosítható legyen és egy-két hónapi használat után mind a 6 hajó sebességének leíét elvesztette**. Értésülve a történektéről, a török gazdasági miniszter először a tengerészeti bank tudomá-nyos csoportjának 14 tagja közül *hetet felháborodottan nyuga-lomba zavart*, **utána pedig nyomban hazarendelte a német gyá-rakban tanulmányúton lévő 24 török ifjút**.

A NÉMET PÉNZÜGYI HELYZET 1914-BEN ÉS MA.

A német háborús potenciál egyik legfontosabb kérdése kétségtelenül ez. A két helyzet összehasonlítása döntő változást mutat, melyet azonban kissé részletesebben kell megvilágítanunk, mert ha a Blitzkrieg teóriája nem válik valóra, úgy a szembenálló országok arany- és devizakészletének, a külföldön fennálló követeléseinek és hitelképességének jelentősége a jövő háborújában *szinte felbecsülhetetlen lesz*. Ettől fog függni ugyanis nyersanyagkészletüknek pótolhatása, ez teheti lehetővé, vagy gátolhatja meg, hogy **hadseregük ellátásának óriási munkájába más semleges államokat is bekapcsolhassanak** és ezen a körülményen keresztül **ez fogja eldönteni, hogy mekkora hadsereget lesznek képesek a frontokra vetni**, vagyis hosszabb küzdelem esetén ezen múlik majd a háború sorsa és evvel együtt a szembenálló feleknek egész jövője,

A világháború előtti utolsó évtizedekben Németországnak a világ egyik legnagyobb hitelezői államává sikerült felküzdenie magát. Anglia és Franciaország után következett, de *erősen fenyegette az utóbbinak második helyezését is*. Az utolsó öt évben külkereskedelmi passzívumának értéke több mint 7 milliárd aranymárkát tett ki ugyan, de *fizetési mérlege ennek ellenére is aktív maradt*, mert külföldi követeléseinek **kamatái egymagukban is többet tettek ki külkereskedelmi forgalmában jelentkező passzívák értékénél**. Egészen pontos statisztikával a szóbanforgó követelésekről nem rendelkezünk. Harms Bernhardt 1912-ben megjelent „Probleme der Weltwirtschaft“ c. művében azonban több más becslés alapján 35 milliárd márkára becsülte a külföldi vállalatokba vagy idegen értékpapírokba fektetett német tőkék értékét, amit ha túl soknak tartanánk is, még *a legalacsonyabb becslés alapján is biztos, hogy 25 milliárd márkát meghaladták ezek*. Az arany- és devizaforgalom Németországban is teljesen szabad volt és bankjegyét

bármikor aranyra válthatta be mindenki. Magánforgalomban is jelentős arany mennyiség, mintegy 2 milliárd márka volt tehát, a birodalmi bank pedig 1914. július 23-án 18 milliárd márkás bankjegyforgalom mellett 1712 milliárd értékű fémkészlettel és ebből 1*371 milliárd márka arannyal rendelkezett. (Reichsarchiv: Der Weltkrieg 1914/18. i. k. 470. 1.)

A Monarchia pénzügyi helyzete természetesen lényegesen rosszabb volt német szövetségésénél. Külföldön elhelyezett tőkéi minimálisak voltak, kimondottan adós államként szerepelt, de pénzének ércfedezete nála is biztosítva volt. 1914. július 23-án 159 milliárd korona értékű arannyal és devizával rendelkezett az osztrák-magyar bank. Mivel „azonban e mellett a dunai Monarchia államaiban csak jelentéktelen arany mennyiségek forogtak, **pénzügyi ereje a nagy európai pénzhatalmakéhoz viszonyítva** rendkívül kicsi volt.“ (U. o.)

Egyrészt tehát az említett nagyon is jelentős külföldi követeléseivel, másrészt pedig a birodalmi bank hatalmas aranytartalékával, mely a magánkézben lévő mennyiségek bevonásával *1917-ben 2533 millió márka értékben érte el legmagasabb fokát*, indult háborúba 1914-ben a császári Németország. Mint-hogy moratóriumot a világháború előtt soha nem kért, minthogy hitele a semleges államokban teljesen intakt maradt és ezenkívül még jelentős külföldi követelésekkel is rendelkezett, a *háború idején beviteli többlete még jóval felül is haladhatta a háború előtti évek eredményét*, 1915-ben például külkereskedelmi forgalmának passzívuma 4 milliárd, 1916-ban 4*6 milliárd, 1917-ben 37 milliárd márkára rúgott, a **háború egész tartama alatt pedig nem kevesebb, mint 16 milliárd márkára becsülhető ennek értéke**. Az ily módon előállt passzívák fedezésére egyrészt kb. 1 milliárd értékben, a birodalmi bank aranykészlete, másrészt belföldi és külföldi értékpapírok és részvények eladásából befolyt összegek (1—3 milliárd), túlnyomó részben azonban idegen valutákban (3—4 milliárd), vagy márkában (6—7 milliárd) felvett kölcsönök szolgáltak. A semleges külföld ekkor **még szívesen nyújtott hiteleket a német birodalomnak**, mert fizetőképességét szilárdnak tartották és tarthaták is teljes joggal, hiszen még **1918 végén is 2262 millió márkára rúgott a birodalmi bank aranykészlete**, (Az említett mű adatai.) Ez tette lehetővé, hogy külkereskedelmi passzí-

vuma túlnyomó, több mint kétharmad részében **kölcsönökből volt fedezhető** és igen jellemző, hogy még ezen kölcsönöknek fölvétele is ugyancsak *mintegy kétharmad részben márkában, tehát hazai valutában történthetett.* Minthogy az ország bonitása igen nagy volt, minthogy jelentős arany- és devizakészletekkel és külföldi követelésekkel rendelkezett, **csak kis részben kellett ezeket a vásárolt áruk fizetésénél ténylegesen igénybe vennie.**

A császári Németország hitelképessége elsőrangú volt.

Bár az antant államok helyzete még a mienkénél is sokkal kedvezőbb képet mutatott, mégis ez tette lehetővé, hogy az ellenséges blokád fojtogató gyűrűje nem zárta el teljesen légmentesen a német gazdasági életet. Ez engedte meg, hogy a háború legutolsó idejéig is átlagban mintegy **évi 4 milliárd márkával több értékű élelmiszert és nyersanyagot hozhasson be a császári birodalom, mint amennyi értéket különböző árukban ő maga külföldre szállított.** Ennek segítségével volt a blokád halálosan fojtogató vasgyűrűjén néhány rés üthető\ melyeken át azután idegen áruk, nagymennyiségű élelmiszer juthatott az egyre inkább éhező német népmillióknak és a különböző nyersanyagraktárak készletei is kiegészíthetők voltak.

Az országnak **belső pénzügyi helyzete ugyancsak kedvezőnek volt mondható.** Belső adóssága aránylag kevés volt és az inflációt sohasem ismerte a császári Németország. A világháború finanszírozása hadikölcsönök kibocsátásával viszonylagosan könnyű volt tehát, főként azért, mert a széles néprétegeknek sejtelmük sem volt arról, hogy voltaképpen mi lesz ezeknek végeredményben a sorsuk. Mert „a kormányok — írja Pantlen Hermann „Krieg und Finanzen“ c. 1935-ben megjelent munkájában — nem voltak abban a helyzetben, hogy a muníció, a különböző anyagok, közlekedési eszközök és munkaszolgáltatások árát adókból és illetékekből fedezzék, a hadi finanszírozás eszközeiből, az inflációnak kölcsönfelvételekkel való összekötéséből, a finanszírozó nagyhatalmak és szövetségesei közötti viszonyokból körforgások keletkeztek, amelyek azonban a gazdasági élet természetes körforgásának nem, hanem csak a háborús szükségleteknek feleltek meg és így hibásak voltak. *De hogy ezen körforgások mindvégig mégis lényegileg sűrűlődsök nélkül játszódtak le, az egyrésről annak tulajdonít-*

ható, hogy a tömegek még nem ismerték az infláció hatásait, másrésről pedig annak, hogy bíztak az államban és a háború kedvező kimenetelében.“ (55. l.)

Azóta azonban 20 esztendő telt el. A nép milliói tapasztalták egyszer az inflációnak káros hatásait. Látják, hogy már most a háború előkészületi periódusában sem teszik Németországban hat év óta egyetlen esetben sem közzé az állam évi költségvetését, ami nyílt beismerése annak, hogy a rendes bevételek már most, *békében sem elegendők az óriási fegyverkezési költségek fedezésére.* A folyó bevételekből, vagyis az adókból, vámokból és a különböző belföldi kölcsönökből már régen nem fedezhetők ezek, noha hivatalos adatok szerint pl. az állam adóbevétele 1932—33-tól az 1937—38, pénzügyi évig 6'65 milliárd márkáról 14 milliárdra szökkent és a folyó évben pedig már a 17 milliárdos határt *kell* elérnie. A Reichsbahn kölcsönnel együtt, amely túlnyomó részben autóutak építésének finanszírozására szolgált, 1935. óta több mint 15 milliárd márkára emelkedett a kibocsátott belső kölcsönök értéke. Mialatt azonban 1937-ben az egész német tőkeképződésnek (6308 millió R. M.) még a felét (3039 millió márkát) sem vette ily célra igénybe az állam, addig **1938-ban már több mint kétharmad részére tette rá a kezét.** (10.190 millió márkából 7.634 millió márkára.) Nem csoda ezért, hogy az 1938-as utolsó 4½ %-os kölcsön novemberben kibocsátott végső részletének lejegyzése már nem járt oly sikerrel, mint ez a korábbi hasonló pénzügyi műveleteknél történt. **A belföldi tőkepiac kezdődő kimerülése félreísmérhetetlen.**

Ugyanezen három év alatt a birodalmi adósságok értéke több, mint a duplájára emelkedett, a múlt év októberének a végén már elérte a 2568 millió márkát és azóta is állandóan emelkedést mutat. 1938 utolsó negyedében 1914 milliárdról 2223 milliárd márkára szökkent csak a birodalom kötött adósságainak összege, míg a függő adósságoké ugyanezen idő alatt 4.753 millió márkáról 5,013 millióra, innét február végéig pedig újból 5.914.4 millió márkára ugrott. E számok, továbbá természetesen csak az állam *ténylegesen kimutatott adósságait* tüntetik föl és jól informált helyeken 1939 elején 50 millió márkára becsülték a birodalmi adósságok teljes összegét, valószínű

azonban, hogy még ennél is többet tesznek ki ezek (Neue Zürcher Zeitung 1939- február 2-i és március 26-i számai).

A nyílt infláció jelei félreismerhetetlenek. A forgalomban levő fizetési eszközök értéke **1938** végén kerek számban 10.4 milliárd márkát képviselt vagyis **csaknem 3 milliárddal többet, mint az 1937. év végén** és azóta 1939 áprilisáig újból **10 726 milliárd márkára emelkedett.** A legújabban gyakorlatba hozott különböző adóbonok lényegileg szintén a **papírpénz szerepét** töltik be, de azzal az előnnyel rendelkeznek, hogy a hivatalos kimutatásokban nem kell szerepeltetni őket. Világos mindezekből, hogy egy esetleges háború költségeinek finanszírozása Németországban **ma hasonlíthatatlanul nagyobb nehézségekbe ütköznék,** mint 25 évvel ezelőtt.

De ez még mindig az éremnek csak egyik, még pedig nem is a fontosabb oldala. Sokkal jelentősebb ennél a Harmadik Birodalomnak a világpiacon elfoglalt helyzete, mely az **1914-es állapotokhoz viszonyítva valóban óriási romlást mutat.** A legdöntőbb különbség a kettő között mindjárt abban a tényben állapítható meg, hogy a **világ egyik legnagyobb hitelezőállamából, eladósodott, hitelképességét elvesztett állam lett.** A német külföldi követelések értékének megállapításánál csak becslésekre voltunk hosszú ideig utalva. Az biztosnak volt tekinthető, hogy a háború tartama alatt, ennek közvetett és közvetlen visszahatásai folytán a korábbi külföldi német követelések túlnyomó részben veszendőbe mentek. Nem lehetett vitás az sem, hogy ma a birodalom külső adósságai messze meghaladják követeléseinek összegét. Még Brüning kancellárságának idején kísérletet tett a kormány pontos adatokat szerezni ez utóbbiakról. 1931-ben törvényt hozatott tehát, mely minden németet külföldi követeléseinek legpontosabb bejelentésére kötelezett. A jelenleg emigrációban élő dr. Priester János „Das deutsche Wirtschaftswunder“ c. műve szerint a bejelentett összes követelések értéke kb. másfél milliárd márkára rúgott ekkor Ebből 800 millió RM esett a tőzsdéken futó értékpapírokra, a többi a nem jegyzett, hivatalosan egy tőzsdén sem nyilvántartott értékekre. Ezek nagyrészen azonban fontban, dollárban, az aranyblokkhoz tartozó országok részvényeiben és járadék-kötvényeiben feküdtek és így természetes lényeges értékcsökkenésen mentek keresztül. A német ipar továbbá külföldi rész-

vényeinek egy részét saját adósleveleinek visszaváltására, részben pedig nyersanyagok beszerzésére használta föl, úgy, hogy Priester becslése szerint német kézben levő külföldi papírok értéke ma *legfőbb 300—400 millió márkára becsülhető*.

A magunk részéről azonban ezt a számot túl alacsonynak tartjuk. Azon eszközök, melyeket Brüningék az őszinte adatok bevallásának kikényszerítésére használtak, korántsem voltak oly szigorúak, mint a jelenlegi rezsimnek előírásai és így joggal feltételezhetjük, hogy *még igen lényeges, de Brüningék idejében elhallgatott követelések voltak német állampolgárok birtokában*. Szerencsénkre azonban ma már rendelkezünk más *német* adatokkal is, melyek pontosabb számításokra nyújtanak lehetőséget, de siessünk hozzáfűzni, melyek alapján **külföldi követeléseket ki is kapcsolhatjuk számításaink köréből**, mert azóta ezek egészen elhanyagolható mennyiségek kivételével már régen a *német kormány kezébe mentek át és túlnyomó részben fel is használtattak*. Ugyanezen adatok világánál megállapíthatjuk ellenben a birodalmi bank arany- és devizakészletének *valószínű* mennyiségét is, melyek közül az aranykészlet a hivatalos adatok szerint a múlt év február hónapjának 76 milliós értékében mindmáig stabilizálódott. Számításunkkal azonban csak az esetben fogunk helyes eredményhez jutni, ha egyidejűleg a külkereskedelmi forgalom, illetőleg a külső fizetési-mérleg adatait is figyelemmel kísérjük.

E világitólámpa pedig, amellyel a német deviza- és aranygazdálkodás titkaiba bevilágítani szeretnénk, nem más, mint **Neumann német államtitkárnak a „Der Vier jahresplan“ 1939. januári számában napvilágot látott tanulmánya**.

Az első, ami Neumann által közölt, de a külkereskedelmi forgalom egyébként is ismert adataiból kiderül, az a német kereskedelmi mérlegnek a múlt évben bekövetkezett hirtelen és váratlanul nagyarányú megromlása. Míg ugyanis 1936-ban még 519 millió, 1937-ben pedig 413 millió márka aktívummal zárult ez, addig *1938-ban már 192 milliós passzívummal találkozunk*.

Ausztria csatlakozása csak még inkább rontotta a helyzetet. Ennek külkereskedelmi forgalmában ugyanis mind a három évben passzívummal találkoztunk, de míg 1936-ban 111 millió, 1937-ben pedig csak 85 millió márkát tett ki csupán, addig 1938-ban már 241 millió márkára ugrott fel ez. Mialatt tehát

a német birodalomnak külkereskedelmi forgalmából az 1936-os és 37-es években összesen 932 millió márka jövedelmet sikerült szereznie, addig az **1938. év 432 millió márka veszteséggel zárult részére.**

Nagyon tévednénk azonban, ha azt hinnők, hogy a vizsgált első két évben is a Harmadik Birodalomnak külkereskedelmi forgalmából jelentős külföldi devizamennyiséghez sikerült volna jutnia. A kereskedelmi mérleg ugyanis csak egyik része a *fizetési mérlegnek*, amelynek pedig látható tételein kívül van láthatatlan része is, melybe a különböző hajófuvarok díjai, a kamat- és tőkeszolgálat kiadásai, a külföldi propaganda igen jelentős tételei, stb. stb. tartoznak. Mindezek viszont oly jelentős deficittel terhelték meg a német fizetési mérleget, hogy — *mint ezt Neumann kifejezetten hangsúlyozza* — „a fizetési mérleg kiegyenlítése az **1936., 1937. és 1938. évek egyikében sem volt külön fizetési eszközök felhasználása nélkül lehetséges.**“ Vallomásából kitetszőleg tehát a szóbanforgó évek mindegyikében legalább is több, mint félmilliárd márkára kellett rúgnia a német fizetési mérleg tényleges deficitjének, vagyis a *német összdeficit értéke*, melynek fedezéséről a birodalmi banknak 1938-ban gondoskodnia kellett, kerekaszám-ban 1 milliárd márkára, a három együttes év eredménye pedig **minimálisan majdnem 2 milliárd márkára tehető.**

Ezen költségek fedezésére pedig a birodalmi banknak az utolsó három évben a rendelkezésre álló összegek a következők voltak:

1. Egyes titkos devizatartalékok, melynek értéke 1935 kezdetén kerekaszám-ban 500—750 millió márkára rúgott

2. Az osztrák nemzeti bank arany- és devizakészlete, melynek nagysága a „*Deutsche Bank*“-nak az *előző fejezetben már idézett jelentésében* megtalálható adatok szerint 1937 végén 471.5 millió schilling, vagyis *234 millió márka* értéket képviselt.

3. Az arany, aranypénzek, külföldi értékpapírok és tőkekövetelések beszolgáltatás! kötelezettsége révén 1936-ban és 37-ben a német nemzeti bank birtokába jutott értékek, melynek összege **Neumann tanúsága szerint felülmúlta az 1 milliárd márkát.**

Mindezekből az adatokból könnyen kiszámítható, hogy a

német nemzeti bank rendelkezésére álló arany- és devizakészlet még a **képzelt legeslegjobb esetben sem múlhatta felül 1938. január 1-én a félmilliárd márkás értéket**, de inkább lényegesen alulmaradt ennek. Újabb feltöltésre kétségtelenül a legégetőbb szükség volt tehát. Ezt hozta meg 1939. márciusában a cseh állam annexiója, hol az átadás pillanatában a nemzeti bank egész arany- és devizakészlete mintegy 17 millió font értéket képviselt, de ennek majdnem a felét, 8 millió fontot már korábban Londonban helyezték el a prágai irányadó pénzügyi körök s ott egyelőre a továbbiakig az angol kormány zárlata alatt áll. Valamivel nagyobb értéket képvisel a cseh külföldi követelések összege, melyeket 60—80 millió fontra becsülnek. Naév része azonban ennek is az angol, francia, amerikai és orosz kormányok zárlata alá jutott, másrésze pedig a délkeleti Wearing államokban „fagyott be“, (Egyedül Angliában kb. 20—25 millió font értékű követelésről van szó.)

Ezen nyereséggel szemben áll azonban, hogy a német külkereskedelmi forgalom változatlan hanyatlást mutat, és a külpolitikai helyzet alapján aligha várható ebben a tekintetben egyelőre előnyös változás. 1939. első negyedében *összesen* nem kevesebb, mint *115.2 millió márkára* (a múlt évben igaz, hogy a két Anschluss előtt 39 millió márkát tett ki csupán) *rúgott* ez és a legújabban megszerzett cseh területeknek önmagában is deficités kereskedelmi mérlege (Id. a „Der deutsche Volkswirt“ április 18-i számának adatait) további megterhelést fog jelenteni a német devizagazdálkodásra nézve, annál is inkább, mert *a régi csehszlovák állam külföldön élvezett legkülönbözőbb kereskedelmi kedvezményei természetesen mind elesnek majd az új helyzetben.* Ha már most az 1939. év eddigi külkereskedelmi deficitéhez a fizetési mérleg ismerteti passzívumának megfelelő részét hozzászámítjuk, akkor világos lesz előttünk, hogy a német nemzeti bank deviza- és aranykészlete még a legjobb esetben sem képviselhet ma félmilliárd márkánál nagyobb értéket, vagyis alig nyolcadrészét annak az átlagos évi 4 milliárdnak, amely deficitet a világháború idején a német külkereskedelmi forgalom mutatott. Az 1939 március közepén kiadott újabb devizarendelet is alig változtathat a helyzeten, noha ismét szigorításokat hozott és minden német állampolgárt *minden* külföldi követelésének *újból* bevállására kötele-

zett, még akkor is, *ha ezeket tulajdonosaik annak idején a birodalmi banknak megvételre már egyszer fel is ajánlották volna, de igénybevételük, akkor még nem látszott szükségesnek.* Ezek azonban éppen elenyészően csekély értékükre való tekintettel kerültek el a korábbi lefoglalást, miért is, a *szóbanforgó akciótól érdemleges eredmény nem is igen várható.* (Deutsche Allgemeine Zeitung 1939. mára 18. sz.) és így igazán természetesnek fogjuk találni, hogy **maga Hitler vezér és kancellár** is kénytelen volt őszintén megmondani népének, hogy „**Németország ma vagy többet exportál, vagy meghal.**“

MIT MONDOTT BIRKMANN KÖLNEN?

Az előző fejezetekben nagy vonásokban felrajzoltam a német háborús potenciál képét. Az elmondottak végső alátámasztására most még egy *igazán illetékes* tanúvallomásra szeretnék hivatkozni, mely bár az egyik legtekintélyesebb *francia* gazdasági és pénzügyi szaklapban, az „Agence Économique et Financière“ 1939 március 18-i számában látott napvilágot, de amely adatainak hitelességét — talán egyes a lejegyzéskor könnyen félreérthető számadatok kivételével — nemcsak az előkelő francia lap hangoztatott garanciája, hanem a beszéd nyomában tett intézkedések és még inkább **korábbi fejezeteink tartalma biztosítja. Kölcsonösen kiegészítik és alátámasztják ezen adatok egymást:**

Március első felében a magyar lapok is közölték a hírt, hogy a német nemzeti banknak alelnökét, Birkmann államtitkárt **teljes idegösszeroppanással szanatóriumba kellett szállítani.** Ezen **önmagában is igen sokat mondó** hír mögött azonban az említett lap közlése szerint Birkmannak 1939 február végén Kölnben bizalmas körben elmondott beszéde húzódik meg, mely *teljes őszinteséggel tárta fel a hallgatóság előtt a német gazdasági és pénzügyi helyzetet.*

„Három pillére van a nemzetgazdaságnak: — így kezdődik az alábbiakban *nagy vonásokban* általunk közölt beszéd — a nyersanyagok, a munkaerő és a tőke. Ez a három alkotja minden gazdasági fejlődés alapjait és forrásait **és nálunk mind a három teljesen kimerülőben van.** Nagy kormányzati terveink megvalósításánál fegyverkezésünktől kezdve egészen nyugati erődítéseink és autótűjaink megépítéséig és gazdasági vállalkozásainkig óriási munkaerőszükséglet nyilvánult meg, melyet **Németország embertartalékjaiból fedezni nem tudtunk.** Kezdetét vette ezért a speciálisan képzett munkások utáni sürgős kereslet, a hivatásos újraképzés lett jelszóvá és ettől vártuk

üdvünket. Először 50—60 éves munkásokból csináltak fém munkásokat, utána a tanoncokhoz fordultak és végül mindazokhoz, akiket feltalálniuk sikerült, hogy így kíséreljék meg a követelt munkatempó megvalósítását. *Az eredmény a termelvények sokkal rosszabb minősége és az előállítási költségek emelkedése lett.* Különbségek és súlyos egyenlőtlenségek támadtak a munkabérek tekintetében, melyek elviselhetetlen szociális feszültséget vontak maguk után. **Végül a falusi népességnek városokba tödulása egész agrártermelésünkre veszélyt jelent,**

„Olvasztókemencéink kapacitásuk 96.4 %-ával dolgoznak, olyan nívó ez, melyet lehetetlen hosszú ideig fenntartanunk. Havi 1.9 millió tonnás eredménnyel nyersacél-termelésünk csúcspontját értük el ugyan, de a fogyasztás — és ezt jól figyeljük meg uraim — 3.4 millió tonnára rug havonként. Hála behozatalunknak és osztrák menyasszonyunk 700 millió (??) márkás „hozományának“ — *melyet azonban időközben teljesen elköltöttünk már* — lehetséges volt ez ... **Nyersanyagjaink** azonban, melyekkel rendelkezünk, **igen rossz minőségűek.**“

„Behozatalunk lehetősége hasonlóképpen szét van rombolva. Devizakészleteinknek **végére jutottunk.** Ez évben behozatalunk megközelítőleg kivitelünk értékének dupláját érte el, de hogy **folytathatnánk ezt, mikor az osztrák „hozományt“ elköltöttük és idegen valutáink nincsenek?**“

„Nyersanyagjaink túlzott és túl gyors fogyasztása drágulással, sőt termelvényeink minőségi romlásával jár. Eddig **annyit fizettünk egy** ágyúért, hogy azon az áron normális körülmények **között tízet** is vásárolhatnánk és ráadásul **ez az ágyú még rosszabb** minőségű is, amint ez kétségtelenül **be** van bizonyítva uraim.“

„Nyersanyaghiányunkhoz mindenesetre hozzá kell fűznöm, vizsgálataink eredményeképpen sikerült megállapítanunk, hogy több millió tonna vasat — ha jól emlékszem 20 milliói említettek — tartalékolt és gondosan őriz iparunk.“

„108 milliárd nemzeti jövedelemből az utolsó évben 54—55 milliárdra tette rá az állam a kezét. Ilymódon ezen arány is, — mely természetesen szintén csak rövid átmeneti időn tartható fenn — elérte maximális nívóját.“

„Államkasszáink üresek. Az ideai költségvetésünk ezenfelül — még a rendkívüli és speciális forrásokból származó jö-

védelmek tekintetbevételével is — **6 milliárd márka passzívummal zárult.**“

„Véleményem szerint **az adók emelésével nem érhetünk el eredményt. A szándékoltak éppen ellenkező hatásával fog járni ez.**“

„Még nincs veszve semmi — mondta végül Birkmann szenzációs beszédében — és helyzetünk semmi esetre sem reménytelen. De ha a Vezér nagy sikereiből, Ausztria és a Szudéta-területek csatlakozásából és ezek gyümölcseiből hasznot akarunk húzni, **vissza kell térnünk az észszerű gazdálkodáshoz, terveink ütemét lassítanunk és oly szilárd, tartós programot kell felállítanunk, mely gazdasági és pénzügyi lehetőségeinknek megfelel.**“

AMERIKA ÁLLÁSFOGLALÁSÁNAK JELENTŐSÉGE.

Nyílt kapukat döngetnék annak a bizonyításával, hogy már a világháború kimenetelét is az Egyesült Államoknak beavatkozása döntötte el. Ez tette lehetővé, hogy az antant államok hatalmas anyagi fölényhez jussanak ellenségeikkel szemben, hogy a szén-, vas- és acéltermelés terén ne csak behozzák Németországnak a háború elején szerzett kétségtelen s tekintélyes fölényét, hanem 1917-ben már széntermelésük a központi hatalmak 540 millió eredményével szemben 850 millió tonnára, vas- és acéltermelésük pedig ellenségeikének több mint háromszorosára (50:15), illetőleg majdnem négyszeresére (58:16) ugorják. Ettől függetlenül is 1918 júliusában már több mint másfél millió nagyszerűen felszerelt, kitűnően kiképzett amerikai sportharcos állt francia földön, úgy, hogy az antant győzelme most már csak idő kérdése volt, de kétséges nem lehetett többé.

A háború után azonban az Egyesült Államok politikai közvéleményében egyre inkább tért hódított a teljes izoláció politikája. Az amerikai nép maga tört szigorúan pálcát elnöke politikája fölött, az első pillanattól kezdve mindvégig távortartotta magát a Népszövetség munkájától, a központi hatalmakkal különbékét kötött és az 1926—36-os évtized európai politikai vitáiban alig hallatta szavát. Külpolitikája tisztán *negatívumra* szorítkozott: *mindenáron* békét kívánt, *mindenáron* olyan politikát követelt, mely az európai hatalmak esetleg háborúhoz vezető politikájától távol tarthatta őt.

De ezen évtized alatt teljesen megváltozott a világhelyzet képe. Amerika éppen abban az időben fékezte le teljesen imperializmusát, mikor új, fiatal, feltörekvő hatalmak óriási dinamikai erejükkel megjelentek a világpolitika színterén, mikor ezek egyike, Japán megkísérelte egész Kínát hatalma alá hajtani és a Csendes-Oceán uralmáért vívott harcban új korszak következett. Csakhamar létrejött az együttműködés Japán és a

két európai diktatúra között és ez a tény, valamint az európai Helyzet fejlődése egyre inkább kezdte felrázni az amerikai közvéleményt izolációs nyugalmából. Egy csapásra felismerték az Egyesült Államokban, hogy nem csupán európai kérdésről van szó, hanem a német-olasz-japán együttműködés céljai sokkal messzebbre is nyúlhatnak és nemcsak az Atlanti-, hanem a Csendes-Óceánt is aktuális problémáik körébe vonhatják. A diktatórikus államok délamerikai gazdasági térfoglalása 1938-ban még inkább meggyorsította ezen amerikai hangulat kialakulásának tempóját, de a döntő változást a müncheni egyezmény hozta meg benne. A közvélemény külpolitikai érdeklődése, mely még egy évvel azelőtt is egészen kis körre korlátozódott csupán, most ellenállhatatlan erővel terjedt ki az egész országra, minden társadalmi osztályra és egészen tagadhatatlanul sokkal intenzívebb erővel működik ma, mint akár az 1916-os év folyamán. Nagyon sokan, akik még egy évvel ezelőtt kizártak tartották volna, hogy Amerika rövidesen háborúba keveredhessék, *ma biztosra veszik, hogy hazájuk a legrövidebb időn belül ismét Anglia és Franciaország oldala mellé áll.* München egész más értelemben jelentett fordulópontot a világ diplomáciai viszonyainak alakulásában, mint ahogy ezt német irányítói tervezték. Érthető ezért a német sajtónak leplezetlen haragja az amerikai politika új irányzata miatt, de ez nem teszi meg nem történeté a beállott változást, nem akadályozhatja meg, hogy az amerikai közvéleményt egyre inkább átítassa az a meggyőződés, hogy ma újból az Egyesült Államokra vár — legalább kint így hiszik — hogy a demokratikus elveket átmentse a világ számára.

Nálunk persze minderről megint igen keveset tudnak! Sajtónk túlnyomó része tudatosan félrevezető munkát folytat. Mindenáron azt szeretné elhíttetni közvéleményünkkel, hogy Amerika irányadó köreinek és népének túlnyomó többsége ma sem akar hallani háborúról, csak Roosevelttel környezete izgat állandóan, de sikertelenül a harcias politika mellett. Minduntalan jelennek meg amerikai államférfiak nyilatkozatai, melyek élesen elítélik az elnök politikáját. Csak az az érdekes azután, hogy **midőn szavazásra kerül a sor, az elnök javaslatai mindig óriási győzelemmel mennek keresztül,** legyen akár szédületes arányokban fejlődő fegyverkezési programjának megvalósítá-

sáról, akár pedig a semlegességi törvény megváltoztatásának előkészítéséről szó, A semlegességi törvényről, melynek pedig már a jelenlegi formájáról is megállapította az egyik legkomolyabb német szakfolyóirat, a „Der deutsche Volkswirt“ 1937. szeptember 3-i számában, hogy **„lényegileg hadigazdasági szövetséget jelent Angliával.“** (Eredeti szövegben is kiemelve,)

S ebben a tekintetben *nincs pártkülönbség* az amerikai közvéleményben, sőt *éppen Rooseveltt belpolitikájának ellenzői azok, akik a legerélyesebben sürgetik a Franciaországgal és Angliával való szoros együttműködést.* A republikánus párt egyik vezére, Hoover volt államtitkárja, Stimson Henry áll például a bojkottmozgalom élén, A párt vezető sajtóorgánuma a „New York Herald Tribune“ pedig február 2-i számában hosszú cikk keretében állapította meg, hogy éppen Rooseveltt belpolitikájának leghevesebb ellenzői állanak csaknem valamennyien külpolitikája mögött. Az egyetlen, amit a lap kifogásol, hogy Rooseveltt titokban tartja politikai terveit, *„Nem azért mondjuk azonban ezt, — olvassuk a cikkben — hogy Roosevelttet gátoljuk akcióiban.* Külpolitikai szemléletünkől lelkiismeretesen távol kell tartanunk a pártérdekekre való minden tekintet, *Rooseveltt politikája alapvető pontjában ép oly csodálatraméltó, mint amilyen merész.* Fegyverkezési politikájának következetes és sikeres keresztülvitelére gondolunk itt, melynek következményeként nemzetünk fölfegyverkezése sokkal tökéletesebb ma, mint volt 1917-ben,“ És: **„Szívből egyetértünk Roosevelttnek a demokráciák iránt érzett szimpátiájával és magunk is úgy véljük,** hogy a világnak a diktátorok általi állandó fenyegetése olyan fokot ért el már, mely a demokráciák egységes akcióját követeli, mihelyt céljaik és eszközeik tekintetében megállapodásra sikerült jutniuk. Azt akarjuk azonban, hogy Rooseveltt politikájának alapjait ismertesse meg az amerikai néppel és hogy csodálatraméltó személyi szimpátiáját a nemzeti érdekek pontos definíciójával egészítse ki, melyet azután az egész nemzet nyílt szemmel és korlátlan segítyeszközökkel örömmel támogat majd.“

Kétségtelen és természetes is, hogy ma is vannak az amerikai politikai életben olyanok, kik továbbra is az izolációs politika hívei, hiszen nem egyhangú támogatással találkoznak Rooseveltt törvényjavaslatai sem, A baj csak az, hogy nálunk *mindig*

csak ezen kisebbséghez tartozó politikusok nyilatkozatai látnak napvilágot, azt a látszatot keltve, mintha ők volnának többségben az amerikai közvéleményben és politikai életben. Sőt **még ezen nyilatkozatokból is csak a programba vágó részeket** ismerteti tendenciózus sajtónk. Gyakran idézik például **cáfoló** tekintélyként Hoover volt amerikai elnököt, de arról már **hallgatott a krónika**, hogy 1939. február 1-i chikagói beszédében még ez is leszögezte, hogy „morális semlegességről“ ő sem akar hallani. „Ha nagyrabecszüljük az erkölcs zászlóját — mondotta, — úgy az amerikai népek habozás nélkül ki kell fejeznie felháborodását az elkövetett jogtalanságok és üldözések miatt és az áldozatoknak segítségére kell sietnie.“ Nem hitte azonban, hogy a diktatúrák komolyan veszélyeztethetnék az amerikai létérdekeket. Nem hitte, hogy befolyásuk az amerikai kontinensen megvethetné lábát. **Az angol birodalmat**, a demokrácia változatlan bátyját még mindig **elég erősnek mondotta, hogy „egyedül is elkészüljön a diktatúrákkal“**, amelyeket egyébként is **gazdaságilag és pénzügyileg oly gyengének tartott, hogy „komoly háborúban gyorsan össze kell omланíuk.“**

A semlegességi politika másik nagy bajnoka, Borah szenátor a cseh annexió után ugyancsak odanyilatkozott, hogy az utolsó napok eseményei az ő felfogását is módosították és ma már ő is helyesli a semlegességi törvény megváltoztatását. Április közepén pedig újból leszögezte, Amerika tulajdonképeni értelemben vett semlegességéről egyébként sem lehet már beszélni, **mert hiszen a közvélemény lélekben már állást foglalt Franciaország és Anglia mellett.**

S a limai pánamerikai kongresszus óta egyre inkább előtérbe nyomul az egész amerikai kontinens egységes frontjának kialakulása. Nálunk szeretnek gúnyolódva megemlékezni ezen kongresszus állítólagos „kudarcáról.“ A valóság azonban természetesen itt is egy kicsit másként fest. Tény ugyan, hogy Cordell Hull külügyi államtitkárnak, a jelenlévő 21 amerikai állammal nem sikerült elfogadtatnia Roosevelttel a interkontinentális katonai szövetség megteremtéséről, de tény az is, hogy **a 21 jelenlévő állam közül 20 hajlandó volt csatlakozni ehhez és csak Argentína foglalt el más álláspontot.** Roosevelttel viszont helyesebbnek tartotta inkább lemondani eredeti tervéről,

csak hogy egységes amerikai állásfoglalást tárhasson a világ elé és hogy — bár magára maradva is — Argentína se ugorják ki tervezett blokkjából. Pillanatnyilag beérte tehát avval, hogy Argentína *eddigi valamennyi szövetségese*: Uruguay, Paraguay és Chile is Washington felfogása mögött sorakoztak föl és nem erőszakolta tovább eredeti tervét. Azóta azonban éppen Argentína volt az, amely egy valószínűleg hamisított, Patagóniával kapcsolatos állítólagos német tervekre vonatkozó okmány kapcsán éles ellentétbe keveredett a német birodalommal, melynek során *az argentinai német nemzeti szocialista párt helyettes vezetőjét*. Müller Alfrédot **kémkedés** címén őrizetbe is vették és letartóztatták az ügybe ugyancsak belekeveredett egyik német táncosnőt is. A múlt hónap első felében pedig *Argentínának volt külügyminisztere*, a Nobel-díjas Sainas egy nyilatkozatában már így fejezte ki a megváltozott argentinai felfogást: **„Roosevelt és Cordell Hull amerikai politikája a legokosabb és legészszerűbb, melyet amerikai kormány valaha is íolytatott. Ezzel a politikával megnyerte Latin-Amerika 20 államának hitét Amerika erkölcsi, szellemi és gazdasági egységében.”** Ujabb fordulóponthoz vezetett azután az amerikai kontinens két része közötti barátságos viszony elmélyítése terén Roosevelt április 14-i nagy beszéde, melynek óriási visszhangja támadt az egész amerikai kontinensen és pár nappal később az amerikai államok voltak azok, akik *ingadozás nélkül elsőnek* siettek felsorakozni az amerikai elnöknek Hitlerhez és Mussolinihez intézett táviratában lefektetett politikája mögé. **Ma az Egyesült Államok állásfoglalása valóban az egész Újvilágét jelenti.** *A délamerikai államokkal való katonai kapcsolatai is egyre inkább elmélyülnek.* Jelenleg is amerikai tengerészeti bizottság működik Brazíliában és rövidesen hadseregének és légi-flottájának tisztjei utaznak a délamerikai államokba, elsősorban Haitiba és Nikaraguába az ottani hadiiskolák szellemi vezetésének átvételére és ugyanakkor egyre több délamerikai hallgatót vesznek fel az Egyesült Államok hadiakadémiáinak hallgatói közé. Ma ez a délamerikai államok legnagyobb vásárlója s egyben szállítója is. *A dollár hatalmas teljes erővel dolgozik.* Nagyobb tőkék fekszenek ma az USA-nak a délamerikai államokban, *mint a világ többi részeiben együttvéve.* Csak a délamerikai bánya- és fémiparban 1.460.000.000 dollár fekszik. A chilei

iparban 484,000.000, Argentínában 348,000.000, Braziliában pedig 194,000.000, dollárt investáltak az Egyesült Államok!

Mindezekkel a tényekkel tehát *számolnunk kell!* Ne áltassuk magunkat hiú reményekben! Vegyük tudomásul legalább azt, amit a **német külügyminisztérium orgánumának**, a Frankfurter Zeitungnak főszerkesztője, Kircher Rudolf írt már lapjának 1938. január 1-i számában és amiben *az akkor még egészen más hangulatban élő Egyesült Államokban szerzett tapasztalatait* ezekben a nagyjelentőségű szavakban foglalta össze: „Bármennyire is távol akarjanak maradni az Egyesült Államokban minden hivatalos szövetségi politikától, nem szabad észre nem vennünk, hogy az érdekek parallelizmusa bizonyos esetekben **automatikus cselekedetekhez vezethet, sőt kell is, hogy vezessen.** Az Egyesült Államoknak a brit birodalom léteéhez fűződő érdekei elég nagyok ahhoz, hogy ezt a gondolatot figyelmünkbe ajánlják: Akár fennmarad a semlegességi törvény, akár nem, *ha európai háborúra kerülne a sor, nagyon valószínű, hogy nemcsak az amerikai szimpátiák, hanem nagyon hamar az aktív amerikai segítség is az angol oldalon állna és két kézzel adnák meg ezt.*“

A mai helyzetben pedig józanul egy pillanatig sem lehetünk kétségben aziránt, hogy az amerikai beavatkozás háború kitérőse esetén csak valóban egész rövid idő kérdése lehet. Ha azonban tényleges katonai segítség nem is jönne nyomban, képzelenség tagadni, hogy **az amerikai gazdasági erők tüstént a nyugati hatalmak hadviselésének szolgálatába állanak.** S elképzelhetetlen, óriási erőt jelent ma már önmagában ez is. Vegyük tekintetbe csak azt a tényt, hogy az USA termelése a nehézipar döntő területén kb. akkora, sőt meg is haladja Anglia, Francia- és Németország együttes eredményeit. Olajban pedig *a világ össztermelésének kétharmad része az ő területéről kerül ki.* S ez csak a pillanatnyi helyzet képe, amikor munkanélkülijeinek száma még sok millióra rúg és **termelési kapacitásának alig** egy töredékét **állítja sorompóba.** Háború esetén szédületes arányú fejlődésnek vannak meg itt a lehetőségei. Már a világháború idején is tapasztaltuk ezt, midőn termelése nemcsak az 1913-as békeidők, hanem *még a mostani adatokat is messze felülmúlta.* Akkor ugyanis nemcsak az előbb említett három állam együttes eredményeit érte el a legfontosabb termelési

ágak terén, hanem még hatalmasan túl is haladta azokat és ezen **túlsúlya évről-évre, állandóan emelkedő tendenciát mutatott.**

De nézzük a pontos adatokat!¹

Szénben:
(millió tonnákban)

	Egy. Allamok	Anglia	Franciaorsz.,	Anglia, Franciaorsz.,	
				Németorsz.	Németorsz. együtt
1913	517	292	41	190	523
1915	482	257	19.5	147	423.5
1917	591	252	29	168	419
1918	615	231	26	161	418

Vasércben:
(millió tonnákban)

1913	63	16	22	36	74
1915	56	14	0.6	24	38.6
1917	76	14	2	27	43
1918	71	15	2	22	39

Nyersvastermelésben:
(millió tonnákban)

1913	31	10	5	19	34
1915	30	9	0.6	12	21.6
1917	39	9	1	13	23
1918	40	9	1	12	22

Nyersacéltermelésben:
(millió tonnákban)

1913	32	8	5	17	30
1915	33	9	1	12	22
1917	46	10	2	14	26
1918	35	10	2	12	24

A gép-, vas- és acéliparban potenciálja egyenesen óriási, a motoripar terén fölénye még ennél is nagyobb. Automo-

¹ Az 1913-as francia adatok a háború alatt ellenséges kézre nem került területek eredményeit mutatják.

biljainak száma sokkal nagyobb, mint a világ összes többi részeié együttvéve, termelési kapacitása pedig ezen a téren szinte korlátlan, amiből persze az következik, hogy a repülőgép- és a tankgyártásban is rekorderedményeket érhet el.

A világháborúhoz viszonyítva döntő változást jelent azonban itt még egy körülmény. Míg ugyanis akkor a háború első három évében, az Egyesült Államok iparának a hadígyártásra való tényleges átállításáig az antant támogatása voltaképpen a fontosabb nyersanyagok és félgyártmányok szállítására szorított és a tulajdonképeni hadiszerek tömeges gyártása és a tengeren átküldése csak 1918 közepén vette kezdetét, addig ma Amerika termelésének hadígyártásra való ezen átállítása sokkal, de sokkal jobban van előkészítve és megszervezve és hasonlíthatatlanul nagyobb mértékben folyik a tömeggyártás már ma is. Akkor az amerikai csapatokat otthon kiképezték, azután hajókra rakva Franciaországba küldöttek, hogy túlnyomó részben francia és angol tüzérséggel, fegyverekkel, géppuskákkal, repülőgépekkel és tankokkal már itt lássák el őket. Ma „evvel szemben — olvassuk már a *Kriegswirtschaftliche Jahresberichte 1938. kötetében* — a hadigazdálkodás felelős tényezői a polgári iparnak a háborús feladatokra való előkészítését olyan terjedelemben vitték keresztül, amelyben jelenleg az Egyesült Államok kiemelkedő *hadigazdasági teljesítménye van* és amely sok nemzet részére **mintaképül** szolgált.“ *Est* „A háborúval ellentétben a jelenlegi előkészület mellett a hadifelszerelések gyártásának felfokozási ideje valamivel rövidebb lesz.“ (88. l.) Azóta pedig még ez a helyzet is igen lényegesen változott. Ma már az USA a világ egyik legnagyobb hadiszállítójának szerepét tölti be és effektív katonai ereje is messze lelülmúlta 1917-es hadseregének értékét.

A NÉMET NÉPHANGULAT KÉRDÉSE.

Bármilyen óriási fontosságú is lesz azonban a jövő háborújában az olaj és a különböző nyersanyagok kérdése, **a küzdelem sorsát mégis csak az ember**, a fronton küzdő katona és az otthon dolgozó munkás fogja eldönteni,

1914-ben ebből a szempontból is aránylag kedvezőek voltak a császári Németország kilátásai, A tömegek lelkesedéssel fogtak fegyvert, indultak a vérző frontokra és hősiesen küzdöttek a világ minden színterén, A háború politikája az első években a szociáldemokrata párt részéről is támogatással találkozott, „Nem ismerek pártokat többé, csak németeket ismerek“ — hirdette a császár háborús trónbeszédében és szavai lelkes visszhangra találtak a nép minden rétegében. *Az első években a szükséges hadihiteleket mindig csaknem teljesen egyhangúan szavazta meg a birodalmi gyűlés.* Az első nehézségeket az 1917-es év hozta meg e téren, A világháborúval járó óriási nélkülözések következtében ekkor kezdett komolyan romlani és lényegesen az ellenkező irányba csapni át a nép hangulata, ami azután természetesen a baloldali pártok állásfoglalásában is kifejezésre jutott.

Ma a diktatúra miatt a háború kitörése előtt is nehéz megítélni a nép hangulatát. Ellenzéki hangok nem juthatnak szóhoz! Hitler hatalomrajutásakor ellenben mintegy 11 millió kommunista szavazó élt az országban és ezeket kétségtelenül máig sem sikerült teljesen kiirtani a nép köréből. Tudja ezt a rendszert maga is jól és ennek megfelelően teszi meg ellenintézkedéseit. *De nézzük a pontos adatokat! Milyennek látják a legilletékesebb német tényezők egy háború esetén a német belső front helyzetét? Mit várnak és mire készülnek ők maguk?*

1934-ben bizalmi tanácsok választását rendelték el a munkásság körében, *A választás azonban nem hozta meg a kívánt eredményt.* Az „Angriff“ 1935. április 30-i számában maga is

beismerte, hogy a választók $\frac{3}{4}$ része egyszerűen szabotálta a választást, sőt nem kis számban akadtak olyanok is, akik szavazócéduláikat egyenesen a rendszer elleni demonstrálásra használták föl.

1935-ben ugyanez volt a helyzet!

1936-ban április 3-án és 4-én kellett volna a választásoknak lejátszódniuk. Az utolsó pillanatban azonban hirtelen lefújták megtartásukat. *A következő két évben pedig már a választások terminusának kitűzésétől is eltekintettek a német irányadó körök.*

S háború esetén a munkások helyzetében és így hangulatában is további romlás várható. Nemcsak a fokozódó élelmezési megszorítások és egyéb rájuk váró nélkülözések következtében, hanem azért is, mert: „Képtelenség — írja dr. Sperlich Otto a **„hivatalos helyek támogatásával“** megjelenő *„Kriegswirtschaftliche Jahresberichte 1938“* kötetében napvilágot látott „Munkabér és vállalkozói nyereség a hadigazdaságban“ c. tanulmányában — hogy *a katonának díjazása rosszabb legyen, mint az otthon dolgozó munkásoké.* Mint ahogy a vállalkozók között nem, éppoly kevésbé szabad a munkások között is hadinyerészkedőknek lenniük. *Osztályozzuk ezért teljesítményük értéke szerint a munkát és a katonai rangfokozatnak megfelelően számítsuk ki az alapbért... Legalább a fegyverkezési iparban dolgozó munkásokat tartom célszerűnek egyöntetűen élelmezni és megfelelő ruhákról gondoskodni részükre, hogy ebben a tekintetben is a katonákkal legyenek egyformák...* A hadigazdasági-
lag lekötött üzemekben az alkalmazottak fizetését az alapbesszítésnek megfelelően kell kezelni és a katonai rangfokozatok alapján itt is alapfizetést állapítsunk meg ... A fegyverkezési munkásoknak más, kevésbé szoros felügyelet alatt álló ipari üzemekbe való vándorlását a szabadköltözködési jog korlátozásával kell megakadályozni.“ A bérek és fizetések tehát ezek szerint háború esetében a katonai zsold szintjére szállíthatnának le, ami természetesen nem fogja emelni sem a munkások munkakedvét, sem pedig lelkesedését.

Ily körülmények között aligha csodálkozhatunk rajta, hogy **a német illetékes tényezők háború esetén belső forrongásoktól, munkáslázadásoktól tartanak és serényen készülnek leveretésükre.** A „Frankfurter Zeitung“ 1937. január 18-i számában pl.

a Berlin melletti rendőriskola egyik gyakorlatáról a következőket olvashatjuk: *„Midőn odaérünk, éppen kezdődik is a gyakorlat. Talán a környék közepén állunk és figyeljük, aminfegyvesek, a kékegyenruhások közül a földhányáson keresztül előrenyomulnak, a völgymedencében elrejtőznek, majd felugranak, pár lépést szaladnak és újból a föld védelmét keresik. **Kattognak a gépfegyverek! Mi történik? Németország — ez a feltételezett eset — háborúba keveredik. Az egyik ellenséges hatalom ágensei értették a módját annak, hogy egyes üzemekben** zavargásokat szítsanak, *A lázadók megszállták az erőműveket, melyek a mezőnek szembefekvő oldalát határolják. Egy osztag rendőr — éppen azok, akiket mi gépfegyvertűz mellett előrecserkészni látunk — kapta a feladatot, hogy a műveket támadja meg. Elképzelt feltételek mellett tartják az ilyen gyakorlatokat, mert a rendőrtisztnek mindent ismernie és tudnia kell és így komoly esetek feladataira is elő kell készülnie.*“*

Nemrégiben a magyar sajtóban is közölték egy hasonló, ezúttal Bécsben kitört műforradalom rendőrségi gyakorlatának részleteit. Ott is gépfegyveres rendőrök támadták a barikádok mögé húzódó és onnan tüzelő fellázadt lakosságát a városnak,.

A híres Gestapo parancsnoka Himmler **1937**, szeptemberében a német tisztikarnak tartott előadásában részletesen ismertette, milyen védelmi intézkedéseket tervez a német kormány egy esetleges háború esetén a belső ellenzék letörésére.« Erre annál is inkább szükség van, — mondotta — mert „a jövőháborújában nemcsak a hadseregnek lesz frontja a szárazföldön, a tengerészeinek a tengeren, a repülőflottának a levegőben, hanem — így szeretném nevezni ezt — lesz egy negyedik hadszínterünk is: Belső-Németország.“ A kommunistákat és az, összes megbízhatatlan elemeket ép ezért mindjárt a háború elején jóelőre ártalmatlanná kell tenni, hogy a német népet minden infekció ellen teljesen immúnissá tegyék, mert „tisztában, kel! lennünk avval, *hogy minden háború, amelyben ezen belső hadszíntert elhanyagolnánk, a küzdelem elvesztéséhez vezetne. A megbízhatatlan elemeket koncentrációs táborokba kell tehát küldeni, „ha nem akarunk háború esetében a legnagyobb mértékben kellemetlen fejlemények részére tápláló talajt teremteni. Ellenkező esetben ugyanis „Németországban minden lehetőséggel számolnunk kell. így: ejtőernyőn való le-*

ugrásokkal, szabotázsaktusokkal, 15—20 emberből álló vakmerő csoportok akcióbalépésével, **akik kommunista igazolványok támogatásával egyes municiógyárakban megvetették lábukat.**“ És végül: *„Ezen belső hadszíntér iránt megértéssel kell viseltetnünk, mert német népünk létének vagy nem létének problémája lesz, ha egyszer teher próbára kerülne a sor.”* (Neue Vorwärts 1937. szeptember 26-i szám.)

Himmler tehát egész tervét pusztá rendőri rendszabályokra építi fel. **A német nagyvezérkar azonban nem osztja ezen fel fogását.** Hallatlanul érdekes ebben a tekintetben Pintschovius Károlynak *„Die seelische Widerstandskraft im modernen Kriege“* c. 1936-ban megjelent munkája, melynek *jelentőségét csak fokozza az a tény, hogy megjelenésekor a hivatalos katonai szaklapok különös nyomatékkal hívták fel rá a tisztikar figyelmét.*

Teljesen egyetért Pintschovius Himmlerrel abban, *hogy a legközelebbi háborút a német népnek a belső fronton is meg kell vívnia. Gyors háború lehetőségében nem hisz ő sem.* Ha pedig — írja — ez a villámdöntés elmaradt, akkor ismét a tömegek harcára kerül a sor, amint ezt a világháborúnál is tapasztaltuk. (47. 1.) Akkor *„a morális tényezők, amelyektől már Nagy Frigyes is oly sokat, — ha mindent nem is — várt és amelyről Clausewitz annyi tisztelettel beszélt, gyorsan túlnőnek a kiszámítható kísérőjelenségek mértékén. Előtérbe nyomulnak, egyenesen a harci zónába hatolnak be és magának a küzdelemnek lesznek tárgyai. Arról van ma szó, hogy a lélek is fronttá változott, front lett a szellemi háborúban, front a modern hadieszközök megsemmisítő hatalma közepette is.”* (114. 1.) És: *„A népeség és teherviselési képességének kérdése az a két momentum, amely a hadviselésben még soha nem volt oly jelentőségteljes, mint ma. A nép küzdőakarata a front legérzékenyebb oldala lesz.”* (156. 1.) **Kényszereszközökkel, terrorral azonban ezen a fronton eredményt elérni nem lehet.** *„A harc félelmetessége mellett régen lehetetlen már a kötelességszerű odaadást kikényszeríteni. Kezdetben sikerülhet ez, de később már nem... Az anyagilag felmorzsolódott emberek nem félnek többé a büntetőjogi következményektől... Ami az öntudatos lényeket a morális összeomlástól és önmaguk földadásától megmentheti, az csak az ész szava, — és ha ezt az ellenkező propagandával úgy sikerült befolyásolnunk, hogy nemet mondjon“* a bomlasztó csá-

bításoknak (126. kl.) „**A mézárszékre lehet, de a harcba nem lehet hajtani valakit. A modern háborúban csak azok képesek tartósan kitartani, akik saját szellemi tőkájük kincsére támaszkodnak** és ez ellenállásra ösztökéli őket.“ (167. l.) „A népeség védelmi képességének szempontjából nincs oly komoly előfeltétel, mint a **személyes szabadság** és kötelességérzet, a személyes férfiúi büszkeség ápolása . . . Csak az érezheti teljesen és tökéletesen az állam becsületét a saját becsülete felsőbb fogalmának, aki a szabadságnak és a küzdelemnek, a jogérzetnek és az **önálló (!) ítéletnek** fáklyáját hordozza magában.“ (158. ki.) És: „A háborút meg kell világítani. Állandóan, mint szükséges rosszat kell megbélyegezni, amelyet az első alkalommal az ember eltaszít magától, A védelmi szellemnek a harci szellemet háttérbe kell szorítania, A lelki ellenállóerők csökkenése *gyorsan halad előre*, ha a vér és veríték demonstratív takarékoskodásáról nem gondoskodunk és **meggyőzően be nem bizonyítjuk, hogy a háborús célok a legszükségesebbekre korlátozódnak.**“ (U. o.) *Hogy a nemzeti szocializmus a nép ilyen szellemű nevelésére alkalmas politikai forma volna*, nem hiszi a szerző. Kicsendül ezen meggyőződése könyve említett idézeteket tartalmazó fejezetének zárószavaiból, melyek szerint: „*Ezt köszönhetjük az ú. n. totális háborúnak, mely sokkal inkább átkunk, mint mentségünk lesz,*“ (*Das verdanken wir dem sogenannten „totalen Krieg“, der viel eher unser Fluch als unsere Rettung sein wird.*“ (156. l.)

Ugyancsak a német titkosrendőrség lapjában, a „Schwarze Korps“-ban olvashattuk nem sokkal a müncheni napok után ezeket a sorokat: „Hogy egy nemzet létének legnehezebb óráiban akadtak árulók és szabotálók, *akik* a nemzeti egység aláaknázására törtek, az szomorú tapasztalati igazság! Itt mellőzük azokat az embereket, *akik nyárspolgári ostobaságból, vagy lelki gyávaságból* csináltak kultuszt a defetizmusból. Másról akarunk beszélni most. Azokról, **akik rendszeresen és megfontoltan** cselekedtek *és akik számára a nemzet sorsdöntő órája csak a várt alkalom volt a birodalom és a német nép szétzúzása* **irányuló terveik végrehajtására.** Magunk előtt látjuk a politizáló klérust. Abban a pillanatban, mikor ütött a német nép sorsdöntő órája, ott találtuk megint ezt a klérust Németország ellenségeinek oldalán. A német nép ereje és elhatározottsága

tekintetében hamis számításaiktól megcsalva, láttuk, mint választja ki ezt az értékes órát ez, hogy elfoglalja hadállásait a nemzettel szemben, saját magát számúzve ily módon a népi közösségből **Annyira hajmeresztő ez, hogy hihetetlennek látszik, pedig mégis igaz:** ugyanazok az emberek, akik a békéért a templomokban imákat rendeltek el, *szívük melyén a háborút és ennek segélyével a nemzeti szocialista Németország végét óhajtották.* Ezek a prelátusok és lelképászorok információikat a Vatikánból és Londonból kapták és ebben a tekintetben annyira biztosnak érezték magukat dolgukban, hogy egymás között nyíltan beszéltek, *a nemzet elvesztett háborúja meghozza majd az egyház szabadságát.* Német szerzetesek hozták a Vatikánból azt az információt, hogy a Szent Atya meggyőződése szerint, Németország a legközelebbi jövőben a legsúlyosabb külpolitikai helyzetbe jut, amely csak hátrányára fejlődhet tovább. A pápai csalatkozhatatlanság már a birodalom végét látta. Ezek a vatikáni jóslatok váltották ki azután nálunk a politikai **katolicizmus szolgáinak hazaáruló magatartását.** Háború esérére **újabb „tördőfés“ fenyegeti hátulról a küzdő frontokat, de a német nép tudni fogja a módját, miként tegye már jó előre ártalmatlanná belső ellenségeit.**

Kétségtelenül sok rosszakaratú beállítás is van e cikkben, de **más adatok szintén igazolják,** hogy nem kizárólag **kortescélokra kitalált tényeket tartalmaz.** A német katolicizmusnak egyik legkiválóbb külföldi ismerője (külön könyvet is írt erről) Robert d'Harcourt a „Revue des deux Mondes“ c. folyóirat 1938. december 15-i számában részletesen vizsgálta e kérdést. Sok, elsősorban német hivatalos forrásokból származó adattal támasztja alá megállapításait. Felsorakoztatott adatai között megtaláljuk pl. egy németországi katolikus embernek közvetlenül a kritikus idők után írt levelét, melynek eredetijéről azt mondja d'Harcourt, hogy a mai napig is kezei között van. Egészen egyszerű ember írta a levelet, de éppen ezért értékes dokumentum. Oly **élesen vádoló kitételektől** hemzseg **azonban a levél,** hogy a magunk részéről nem is akarjuk idézni szövegét. Akit érdekel, olvassa el a megjelölt helyen és **akkor egy percig sem fogja hinni többé,** hogy a **német titkosrendőrség lapjának ient idézett sorai üres handa-bandázások csupán.**

TARTALOM.

	Oldal
Mindenki felelős	3
Német tervek az irodalomban	7
„Vágyálom“ a Blitzkrieg — a német szakirodalom tükrében.....	17
A német értelmezési helyzet a szakirodalom tükrében	31
A német hadiipar a szakirodalom tükrében	45
Az olaj jelentősége a német szakirodalom tükrében.....	57
A többi nyersanyag kérdése	65
A német pénzügyi helyzet 1914-ben és ma.....	74
Mit mondott Birkmann Kölnben.....	83
Amerika állásfoglalásának jelentősége	86
A német néphangulat kérdése	94